अथो यस्मै कामाय निरुप्यन्ते तमेवाभिरुपाप्नोति—१) [छन्दांꣳसि ग्रामं निष्करोति वपेदष्टौ दहन्तिनवच ॥ १ ॥ वास्तोष्पते प्रतिजानीह्य-स्मान्त्स्वावेशो अनमीवो भवा नः । यत्त्वेमहे प्रति तन्नो जुषस्व शन्न एधि द्विपदे शं चतुष्पदे । वास्तोष्पते शग्मया सꣳसदा ते सक्षीमहि रण्वया गातु-मत्या । आवः क्षेम उत योगे वरं नो यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः । यत् सायंप्रातरग्निहोत्रं जुहोत्याहुतीष्टका एव ता उपधत्ते (१) यजमानोऽहो-रात्राणि वा एतस्येष्टका काय आहिताग्निर्यत् सायम्प्रातर्जुहोत्यहोरात्राण्ये-वाप्त्वेष्टकाः कृत्वोपधत्ते दश समानत्र जुहोति दशाक्षरा विराड्विराजमे-वाप्त्वेष्टकां कृत्वोपधत्तेऽथो विराज्येव यज्ञमाप्नोति चित्यश्चित्योऽस्य भवति तस्माद्यत्र दशोषित्वा प्रयाति तद्यज्ञवास्त्ववास्त्वेव तद्यत्ततोऽर्वाचीनम्

(२) रुद्रः खलु वै वास्तोष्पतिर्यद्हुत्वा वास्तोष्पतीयं प्रयायाद् रुद्र
एनं भूत्वाग्निरनूत्थाय हन्याद्वास्तोष्पतीयं जुहोतिभागधेयेनैवैनं शमयति
नार्तिमार्च्छति यजमानो यद्युक्ते जुहुयाद्यथा प्रयाते वास्तावाहुतिं जुहोति
तादृगेव तद्यदयुक्ते जुहुयाद्यथा क्षेम आहुतिं जुहोति तादृगेव तदहु-
तमस्य वास्तोष्पतीयं स्यात् (३) दक्षिणो युक्तो भवति सव्योऽयु-
क्तोऽथ वास्तोष्पतीयं जुहोत्युभयमेवाकरपरिवर्गमेवैनं शमयति यदेकया
जुहुयाद्दर्विहोमं कुर्यात् पुरोनुवाक्यामनूच्य याज्यया जुहोति स देवत्वाय
यद्धुत आदध्याद् रुद्रं गृहानन्वारोहयेद्यदवक्षाणान्यसंप्रक्षाप्य प्रयायाद्यथा
यज्ञवेशसं वा दहनं वा तादृगेव तदयं ते योनिर्ऋत्विय इत्यरण्योः समारोहयति
(४) एष वा अग्नेर्योनिः स्वएवैनं योनौ समारोहयत्यथो खल्वाहुर्यदरण्योः

समारूढो नश्येदुदस्याग्निः सीदेत् पुनराधेयः स्यादिति या ते अग्ने यज्ञिया तनूस्तयेह्यारोहेत्यात्मन्त्समारोहयते यजमानो वा अग्नेर्योनिःस्वायामेवैनं योन्याꣳसमारोहयते—४५) [धत्तेऽर्वाचीनꣳस्यात् समारोहयति पञ्चचत्वारिꣳशच्च] ॥१०॥ त्वमग्ने बृहद्वयो दधासि देव दाशुषे । कविर्गृहपतिर्युवा । हव्यवाडग्निरजरःपिता नो विभुर्विभावा सुदृशीको अस्मे । सुगार्हपत्याःसमिषो दिदीह्यस्मद्रियक्संमिमीहि श्रवाꣳसि । त्वञ्च सोम नो वशो जीवातुं न मरामहे । प्रियस्तोत्रो वनस्पतिः । ब्रह्मा देवानां पदवीःकवीनामृषिर्विप्राणां महिषो मृगाणाम् । श्येनो गृध्राणाꣳ स्वधितिर्वनानाꣳ सोमः (१) पवित्रमत्येति रेभन् । आ विश्वदेवꣳ सत्पतिꣳ सूक्तैरद्या वृणीमहे । सत्यसवꣳसवितारम् । आसत्येन रजसा वर्तमानो निवेशयन्नमृतं मर्त्यञ्च ।

॥२००॥

हिरण्ययेन सविता रथेना देवो याति भुवना विपश्यन् । यथा नो अदितिः करत्पश्वे नृभ्यो यथा गवे । यथा तोकाय रुद्रियम् । मा नस्तोके तनये मा न आयुषि मा नो गोषु मा (२) नो अश्वेषु रीरिषः । वीरान्मा नो रुद्र भामितो वधीर्हविष्मन्तो नमसा विधेम ते । उदप्रुतो न वयो रक्षमाणा वावदतो अभ्रियस्येव घोषाः । गिरिभ्रजो नोर्मयो मदन्तो बृहस्पतिमभ्यर्का अनावन् । हꣳसैरिव सखिभिर्वावदद्भिरश्मन्मयानि नहना व्यस्यन् । बृहस्पतिरभिकनिक्रदद्गा उत प्रास्तौदुच्च विद्वाꣳअगायत् । एन्द्र सानसिꣳरयिम् (३) स जित्वानꣳसदा सहम् । वर्षिष्ठमूतये भर । प्रससाहिषे पुरुहूत शत्रून् ज्येष्ठस्ते शुष्म इहरातिरस्तु । इन्द्रा भर । दक्षिणेना वसूनि पतिः सिन्धूनामसि रेवतीनाम् । त्वꣳसुतस्य पीतये सद्यो वृद्धो अजायथाः । इन्द्र ज्यैष्ठ्याय

सक्रतो। भुवस्त्वमिन्द्र ब्रह्मणा महान् भुवो विश्वेषु सवनेषु यज्ञियः। भुवो
नॄꣳश्च्यौत्नो विश्वस्मिन् भरे ज्येष्ठश्च मन्त्रः (४) विश्वचर्षणे। मित्रस्य चर्ष-
णीधृतः श्रवो देवस्य सानसिम्। सत्यं चित्रश्रवस्तमम्। मित्रो जनान्यात-
यति प्रजानन्मित्रो दाधार पृथिवीमुत द्याम्। मित्रः कृष्टीरनिमिषाभिचष्टे
सत्याय हव्यं घृतवद्विधेम। प्र स मित्र मर्तो अस्तु प्रयस्वान् यस्त आदित्य
शिक्षति व्रतेन। नहन्यते न जीयते त्वोतो नैनमꣳहो अश्नोत्यन्तितो न दूरात् यत्
(५) चिद्धि ते विशो यथा प्र देव वरुण व्रतम्। मिनीमसि द्यविद्यवि। यत्किंचेदं
वरुण दैव्ये जनेऽभिद्रोहं मनुष्याश्चरामसि। अचित्ती यत्तव धर्मा युयोपिम
मा नस्तस्मादेनसो देव रीरिषः। कितवासो यद्रिरिपुर्न दीवि यद्वा घा सत्य-
मुत यन्न विद्म। सर्वा ता विष्य शिथिरा (६) इव देवाथा ते स्याम वरुण

प्रियासः—७) [सोमो मा रयिं मन्त्रो यच्छिथिरा सप्तच] ॥ ११ ॥
विवा (२२१) आवायो (११३) इमे (३९२) चित्त (७५) मग्नि
(६७) देवा (११८) ऋताषा (१४६) डाष्ट्रकामाय (३४९) देविका
(३४९) वास्तो (२४५) स्त्व (३०७) मेकादश (२३९२) ॥११॥
इति तैत्तिरीयसंहितायां तृतीयकाण्डे चतुर्थः प्रपाठकः ॥

ॐम् पूर्णा पश्चादुत पूर्णा पुरस्तादुन्मध्यतः पौर्णमासी जिगाय । तस्यान्देवा अधिसंवसन्त उत्तमे नाके इह मादयन्ताम् । यत्ते देवा अदधुर्भागधेयममावास्ये संवसन्तो महित्वा । सा नो यज्ञं पिपृहि विश्ववारे रयिन्नो धेहि सुभगे सुवीरम् । निवेशनी सङ्गमनी वसूनां विश्वा रूपाणि वसून्यावेशयन्ती । सहस्रपोषꣳ सुभगा रराणा सा न आगन्वर्चसा (१) संविदाना । अग्नीषोमौ

द्वासिष्ठो ब्रह्मा कार्यैः प्रैवं जायते रश्मिरसि क्षयाय त्वा क्षयं जि-
न्वेति (१) आह देवा वै क्षयो देवेभ्य एव यज्ञं प्राह प्रेतिरसि
धर्माय त्वा धर्मं जिन्वेत्याह मनुष्या वै धर्मो मनुष्येभ्य एव यज्ञं प्राहा
न्वितिरसि दिवे त्वा दिवं जिन्वेत्याहैभ्य एव लोकेभ्यो यज्ञं प्राह विष्टंभोसि
वृष्ट्यै त्वा वृष्टिं जिन्वेत्याह वृष्टिमेवाव (२) रुन्धे प्रवास्यनुवासीत्याह मिथु-
नत्वायो शिगसि वसुभ्यस्त्वा वसूञ्जिन्वेत्याहाष्टौ वसव एकादश रुद्रा द्वादशा-
दित्या एतावन्तो वै देवास्तेभ्य एव यज्ञं प्राहौजोसि पितृभ्यस्त्वा पितॄञ्जिन्वे-
त्याह देवानेव पितॄननुसन्तनोति तन्तुरसि प्रजाभ्यस्त्वा प्रजाजिन्व (३)
इत्याह पितॄनेव प्रजा अनुसन्तनोति पृतनाषाडसि पशुभ्यस्त्वा पशूञ्जिन्वे-
त्याह प्रजा एव पशूननुसन्तनोति रेवदस्योषधीभ्यस्त्वौषधीर्जिन्वेत्याहौषधी-

ष्वेव पशून् प्रतिष्ठापयत्यभिजिदसि युक्तग्रावेन्द्राय त्वेन्द्रं जिन्वेत्याहाभिजित्या अधिपतिरसि प्राणाय त्वा प्राणम् (४) जिन्वेत्याह प्रजास्वेव प्राणान् दधाति त्रिवृदसि प्रवृदसीत्याह मिथुनत्वाय सꣳरोहोसि नीरोहोसीत्याह प्रजात्यै वसुकोसि वेषश्रिरसि वस्यष्टिरसीत्याह प्रतिष्ठित्यै—३०) [इत्यवं जिन्व प्राणं त्रिꣳशच्च] ॥ २ ॥ अग्निना देवेन पृतना जयामि गायत्रेण छन्दसा त्रिवृता स्तोमेन रथन्तरेण साम्ना वषट्कारेण वज्रेण पूर्वजान् भ्रातृव्यानधरान् पादयाम्यवैनान्बाधे प्रत्यैनान्नुदेऽस्मिन् क्षयेऽस्मिन् भूमिलोके योऽस्मान् द्वेष्टि यश्च वयं द्विष्मो विष्णोः क्रमेणात्यैनान् क्रामामीन्द्रेण देवेन पृतना जयामि त्रैष्टुभेन छन्दसा पञ्चदशेन स्तोमेन बृहता साम्ना वषट्कारेण वज्रेण (१) सहजान् विश्वेभिर्देवेभिः पृतना जयामि जागतेन छन्दसा

सप्तदशेन स्तोमेन वामदेव्येन साम्ना वषट्कारेण वज्रेणापरजानिन्द्रेण सयुजो
वयꣳ सासह्याम पृतन्यतः । घ्नन्तो वृत्राण्यप्रति । यत्ते अग्ने तेजस्तेनाहन्तेजस्वी
भूयासं यत्ते अग्ने वर्चस्तेनाहं वर्चस्वी भूयासं यत्ते अग्ने हरस्तेनाहꣳ हरस्वी
भूयासम् — ४६) [वज्रेण षट्चत्वारिꣳशच्च] ॥ ३ ॥ ये देवा यज्ञहनो
यज्ञमुषः पृथिव्यामध्यासते । अग्निर्मा तेभ्यो रक्षतु गच्छेम सुकृतो वयम् ।
आगन्म मित्रावरुणा वरेण्या रात्रीणां भागो युवयोर्यो अस्ति । नाकं गृह्णानाः
सुकृतस्य लोके तृतीये पृष्ठे अधि रोचने दिवः । ये देवा यज्ञहनो यज्ञमुषोन्त-
रिक्षेध्यासते । वायुर्मा तेभ्यो रक्षतु गच्छेम सुकृतो वयम् । यास्ते रात्रीः
सवितः (१) देवयानीरन्तरा द्यावापृथिवी वियन्ति । गृहैश्च सर्वैः प्रजया-
न्वग्रे सुवो रुहाणास्तरता रजाꣳसि । ये देवा यज्ञहनो यज्ञमुषो दिव्यध्यासते ।

सूर्यो मा तेभ्यो रक्षतु गच्छेम सुकृतो वयम् । येनेन्द्राय समभरः पयाꣳस्यु-
त्तमेन हविषा जातवेदः । तेनाग्ने त्वमुत वर्धयेमꣳसजातानाꣳश्रैष्ठ्य आधे-
ह्येनम् । यज्ञहनो वै देवा यज्ञमुषः (२) सन्ति त एषु लोकेष्वासत आद-
दाना विमथ्नाना यो ददाति यो यजते तस्य । ये देवा यज्ञहनः पृथिव्यामध्या-
सते ये अन्तरिक्षे ये दिवीत्याहेमानेव लोकाꣳस्तीर्त्वा सगृहः सपशुः सुवर्गं
लोकमेत्यप वै सोमेनेजानाद्देवताश्च यज्ञश्च क्रामन्त्याग्नेयं पञ्चकपालमुदवसा-
नीयं निर्वपेदग्निः सर्वा देवताः (३) पाङ्क्तो यज्ञो देवताश्चैव यज्ञश्चावरुन्धे
गायत्रो वा अग्निर्गायत्रछन्दास्तं छन्दसा व्यर्धयति यत्पञ्चकपालं
करोत्यष्टाकपालः कार्योऽष्टाक्षरा गायत्री गायत्रोऽग्निर्गायत्रछन्दाः स्वेनैवैनं
छन्दसा समर्धयति पङ्क्त्यौ याज्यानुवाक्ये भवतः पाङ्क्तो यज्ञस्तेनैव यज्ञा

त्रैतिं—४३) [सवितर्यज्ञमुषो देवतास्त्रिचत्वारिंशच्च] ॥ ४ ॥ सूर्यो
मा देवो देवेभ्यः पातु वायुरन्तरिक्षाद्यजमानोग्निर्मा पातु चक्षुषः । सक्ष
शूष सवितर्विश्वचर्षण एतेभिः सोमनामभिर्विधेम ते तेभिः सोमनामभिर्वि-
धेम ते । अहं परस्तादहमवस्तादहं ज्योतिषा वितमो ववार । यदन्तरिक्षन्तदु
मे पिताभूदहꣳ सूर्यमुभयतो ददर्शाहं भूयासमुत्तमः समानानाम् (१)
आसमुद्रादान्तरिक्षात् प्रजापतिरुदधिं च्यावयातीन्द्रः प्रस्नौतु मरुतो वर्षयन्तु
न्नम्भय पृथिवीम्भिन्धीदन्दिव्यं नभः । उद्नो दिव्यस्य नो देहीशानो विसृजा
दृतिम् । पशवो वा एते यदादित्य एष रुद्रो यदग्निरोषधीः प्रास्याग्नावादित्यं
जुहोति रुद्रादेव पशूनन्तर्दधात्यथो ओषधीष्वेव पशून् (२) प्रतिष्ठापयति
कविर्यज्ञस्य वितनोति पन्थान्नाकस्य पृष्ठे अधि रोचने दिवः । येन हव्यं

वहसि यासि दूत इतः प्रचेता अमुतः सनीयान् । यास्ते विश्वाः समिधः सन्त्यग्ने याः पृथिव्यां बर्हिषि सूर्ये याः । तास्ते गच्छन्त्वाहुतिं घृतस्य देवायते यजमानाय शर्म । आशासानः सुवीर्यꣳ रायस्पोषꣳ स्वश्वियम् । बृहस्पतिना राया स्वगाकृतो मह्यं यजमानाय (३) तिष्ठ—१ [समानानां पशून यजमानायैकं च] ॥ ५ ॥ सन्त्वा नह्यामि पयसा घृतेन सन्त्वा नह्याम्यप ओषधीभिः । सन्त्वा नह्यामि प्रजयाहमद्य सा दीक्षिता संनवो वाजमस्मे । प्रैतु ब्रह्मणस्पत्नी वेदिं वर्णेन सीदतु । अथाहमनुकामिनी स्वे लोके विशा इह । सुप्रजसस्त्वा वयꣳ सुपत्नीरुपसेदिम । अग्ने सपत्नदम्भनमदब्धासो अदाभ्यम् । इमं विष्यामि वरुणस्य पाशम् (१) यमबध्नीत सविता सुकेतः । धातुश्च योनौ सुकृतस्य लोके स्योनं मे सह पत्या करोमि । प्रेह्यु-

देह्यृतस्य वामीरन्वग्निस्तेग्रं नयत्वदितिर्मध्यन्ददतां रुद्रावसृष्टासि युवा नाम
मा मा हिंसीर्वसुभ्यो रुद्रेभ्य आदित्येभ्यो विश्वेभ्यो वो देवेभ्यः पन्नेजं-
नीर्गृह्णामि यज्ञाय वः पन्नेजनीः सादयामि विश्वस्य ते विश्वावतो वृष्णियाा-
वतः (२) तवाग्नेवामीरनु सन्दृशि विश्वा रेतांसि धिषीय गन्देवान् यज्ञो
नि देवीर्देवेभ्यो यज्ञमशिषन्नस्मिन् सुन्वति यजमान आशिषः स्वाहाकृताः
समुद्रेष्ठा गन्धर्वमातिष्ठतानु । वातस्य पत्मन्निड ईडिताः—३८) पाशं वृष्णि
यावतास्त्रिंशच्च] ॥ ६ ॥ वषट्कारो वै गायत्रियै शिरोच्छिनत्तस्यै रसः
परापतत्स पृथिवीं प्राविशत्स खदिरोभवद्यस्य खादिरः स्रुवो भवति छन्दसा
मेव रसेनावद्यति सरसा अस्याहुतयो भवन्ति तृतीयस्यामितो दिवि सोम
आसीत्तं गायत्र्याहरत्तस्य पर्णमच्छिद्यत तत्पर्णोभवत्तत्पर्णस्य पर्णत्व यस्य पर्ण-

मयी जुहूः (१) भवति सौम्या अस्याहुतयो भवन्ति जुषन्तेऽस्य देवा आहु-
तीर्देवा वै ब्रह्मन्नवदन्त तत्पर्ण उपाशृणोत् सुश्रवा वै नाम यस्य पर्णमयी जुहू-
र्भवति न पापꣳ श्लोकꣳ शृणोति ब्रह्म वै पर्णो विण्मरुतोऽन्नं विण्मारुतोऽश्वत्थो
यस्य पर्णमयी जुहूर्भवत्याश्वत्थ्युपभृद्ब्रह्मणैवान्नमवरुन्धेऽथो ब्रह्म (२)
एव विश्यध्यूहति राष्ट्रं वै पर्णो विडश्वत्थो यत् पर्णमयी जुहूर्भवत्याश्वत्थ्युप-
भृद्राष्ट्रमेव विश्यध्यूहति । प्रजापतिर्वा अजुहोत्सा यत्राहुतिः प्रत्यतिष्ठत्ततो
विकङ्कत उदतिष्ठत्ततः प्रजा असृजत यस्य वैकङ्कती ध्रुवा भवति प्रत्ये-
वास्याहुतयस्तिष्ठन्त्यथो प्रैव जायत एतद्वै स्रुचाम् (३) रूपं यस्यैवꣳ
रूपाः स्रुचो भवन्ति सर्वाण्येवैनाꣳ रूपाणि पशूनामुपतिष्ठन्ते नास्यापरूपमा-
त्मञ्जायते—१७) [जुहूर्ब्रह्म स्रुचाꣳ सप्तदश च] ॥ ७ ॥ उपयामगृ-

हीतोसि प्रजापतये त्वा ज्योतिष्मते ज्योतिष्मन्तं गृह्णामि दक्षाय दक्षवृधे रातं
देवेभ्योऽग्निजिह्वेभ्यस्त्वर्तायुभ्य इन्द्रज्येष्ठेभ्यो वरुणराजभ्यो वातापिभ्यः
पर्जन्यात्मभ्यो दिवेत्वान्तरिक्षाय त्वा पृथिव्यै त्वापेन्द्र द्विषतो मनोप जिज्यां-
सतो जह्यप यो नोरातीयति तं जहि प्राणाय त्वापानाय त्वा व्यानाय त्वा-
सते त्वासते त्वाद्भ्यस्त्वोषधीभ्यः (१) विश्वेभ्यस्त्वा भूतेभ्यो यतः प्रजा
अक्खिद्राअजायन्त तस्मै त्वा प्रजापतये विभूदाव्ने ज्योतिष्मते ज्योतिष्मन्तं
जुहोमि--१४) [ओषधीभ्यश्चतुर्दश च ॥ ८ ॥ यां वा अध्वर्युश्च य-
जमानश्च देवतामन्तरितस्तस्या आवृश्च्येते प्राजापत्यं दधिग्रहं गृह्णीयात् प्रजा-
पतिः सर्वा देवता देवताभ्य एव निन्हुवाते ज्येष्ठोवा एष ग्रहाणां यस्यैष
गृह्यते ज्यैष्ठ्यमेव गच्छति सर्वासां वा एतद्देवतानाꣳ रूपं यदेष ग्रहो यस्यैष

गृह्यते सर्वाण्येवैनꣳ रूपाणि पशूनामुपतिष्ठन्त उपयामगृहीतः (१) असि प्रजापतये त्वा ज्योतिष्मते ज्योतिष्मन्तं गृह्णामीत्याह ज्योतिरेवैनꣳ समानानां करोत्यग्निजिह्वेभ्यस्त्वर्तायुभ्य इत्याहैतावतीर्वै देवतास्ताभ्य एवैनꣳ सर्वाभ्यो गृह्णात्यपेन्द्रद्विषतो मन इत्याह भ्रातृव्यापनुत्त्यै प्राणाय त्वापानाय त्वेत्याह प्राणानेव यजमाने दधाति तस्मै त्वा प्रजापतये विभूदाव्ने ज्योतिष्मते ज्योतिष्मन्तं जुहोमि (२) इत्याह प्रजापतिः सर्वा देवताः सर्वाभ्य एवैनं देवताभ्यो जुहोत्याज्यग्रहं गृह्णीयात्तेजस्कामस्य तेजो वा आज्यं तेजस्व्येव भवति सोमग्रहं गृह्णीयाद्ब्रह्मवर्चसकामस्य ब्रह्मवर्चसं वै सोमो ब्रह्मवर्चस्येव भवति दधिग्रहं गृह्णीयात् पशुकामस्योर्ग्वै दध्यूर्क्पशव ऊर्जैवास्मा ऊर्जं पशूनवरुन्धे—४३) [उपयामगृहीतो जुहोमि त्रिचत्वारिꣳशच्च] ॥ १ ॥

त्वे क्रतुमपि वृञ्जन्ति विश्वे द्विर्यदेते त्रिर्भवन्त्यूमाः । स्वादोः स्वादीयः
स्वादुना सृजा समत ऊषु मधु मधुनाभियोधि । उपयामगृहीतोसि प्रजा-
पतये त्वा जुष्टंगृह्णाम्येष ते योनिः प्रजापतये त्वा । प्राणग्रहान् गृह्णात्येता-
वद्वा अस्ति यावदेते ग्रहास्तोमाश्छन्दाꣳसि पृष्ठानि दिशो यावदेवास्ति तत्
(१) अवरुन्धे ज्येष्ठा वा एतान् ब्राह्मणाः पुराविदामक्रन्तस्मात्तेषाꣳ सर्वा
दिशोभिजिता अभूवन् यस्यै ते गृह्यन्ते ज्यैष्ठ्यमेव गच्छत्यभि दिशो
जयति पञ्चगृह्यन्ते पञ्च दिशः सर्वास्वेव दिक्ष्वृध्नुवन्ति नव नव गृह्यन्ते नव
वै पुरुषे प्राणाः प्राणानेव यजमानेषु दधति प्रायणीये चोदयनीये च
गृह्यन्ते प्राणा वै प्राणग्रहाः (२) प्राणैरेव प्रयन्ति प्राणैरुद्यन्ति दशमेहन्
गृह्यन्ते प्राणा वै प्राणग्रहाः प्राणेभ्यः खलु वा एतत् प्रजा यन्ति यद्वा-

मदेव्यं योनेश्श्यवते दशमेहन् वामदेव्यं योनैश्श्यवते यद्दशमेहन् गृह्यन्ते प्राणे-
भ्य एव तत् प्रजा न यन्ति--३७) [तत् प्राणग्रहाः सप्तत्रिꣳशच्च]
॥ १० ॥ प्र देवं देव्या धिया भरता जातवेदसम् । हव्या नो वक्षदा-
नुषक् । अयमुष्य प्र देवयुर्होता यज्ञाय नीयते । रथो न योरभीवृतो घृणीवान्
चेतति त्मना । अयमग्निरुरुष्यत्यमृतादिव जन्मनः । सहसश्चित्सहीयान्देवो
जीवातवे कृतः । इडायास्त्वा पदे वयन्नाभा पृथिव्या अधि । जातवेदो निधी-
मह्यग्ने हव्याय वोढवे (१) । अग्ने विश्वेभिः स्वनीक देवैरूर्णावन्तं प्रथमः
सीद योनिम् । कुलायिनं घृतवन्तꣳसवित्रे यज्ञन्नय यजमानाय साधु ।
सीद होतः स्व उलोके चिकित्वान्त्सादया यज्ञꣳसुकृतस्य योनौ । देवावी-
र्देवान् हविषा यजास्यग्ने बृहद्यजमाने वयो धाः । नि होता होतृषदने विदा-

नस्त्वेषो दीदिवाꣳ असदत्सुदक्षः । अदब्धव्रत प्रमतिर्वसिष्ठः सहस्रम्भरः शुचि-
जिह्वो अग्निः । त्वं दूतस्त्वम् (२) उ नः परस्पास्त्वं वस्य आ वृषभ प्रणेता ।
अग्ने तोकस्य नस्तने तनूनामप्रयुच्छन्दीद्यद्बोधि गोपाः । अभि त्वा देव सवि-
तरीशानं वार्याणाम् । सदावन् भागमीमहे । मही द्यौः पृथिवी च न इमं
यज्ञं मिमिक्षताम् । पिपृतान्नो भरीमभिः । त्वामग्ने पुष्करादध्यथर्वा निरम-
न्थत । मूर्ध्नो विश्वस्य वाघतः । तमु (३) त्वा दध्यङ्ङृषिः पुत्र ईधे अथ-
र्वणः । वृत्रहणं पुरन्दरम् । तमु त्वा पाथ्यो वृषा समीधे दस्युहन्तमम् । धन-
ञ्जयꣳ रणेरणे । उत ब्रुवन्तु जन्तव उदग्निर्वृत्रहाजनि । धनञ्जयो रणेरणे । आ
यꣳ हस्ते न खादिनꣳ शिशुं जातं न बिभ्रति । विशामग्निꣳ स्वध्वरम् । प्र देवं
देववीतये भरता वसुवित्तमम् । आ स्वे योनौ निषीदतु । आ (४) जातं

जातवेदसि प्रियꣳ शिशीतातिथिम् । स्योन आगृहपतिम् । अग्निनाग्निः समिध्यते कविर्गृहपतिर्युवा । हव्यवाड्जुह्वास्यः । त्वꣳ ह्यग्ने अग्निना विप्रो विप्रेण सन्त्सता । सखा सख्या समिध्यसे । तं मर्जयन्त सुक्रतुं पुरोयावानमाजिषु । स्वेषु क्षयेषु वाजिनम् । यज्ञेन यज्ञमयजन्त देवास्तानि धर्माणि प्रथमान्यासन् । ते ह नाकं महिमानः सचन्ते यत्र (५) पूर्वे साध्याः सन्ति देवाः—(४) [वोढवे त्वम्वा यत्रचत्वारि च] ॥ ११ ॥ पूर्ण (२२५) पैयो (२३०) ऽग्निना (९६) ये (११३) सूर्यः (१५१) सं (१३०) वषट्कार (१६७) उपयामगृहीतो (६४) यां (१४३) त्वे (१३७) मै (२५४) कादश (१७९० ॥ ११ ॥ इति तैत्तिरीयसंहितायां तृतीयकाण्डे पञ्चमः प्रपाठकः ॥ प्रजापति (२२४८) यौवा (२३३५) अग्ने (१८५७)

विवै (२३१२) पूर्णा (१७१०) पश्चं (१०६२२) ॥५॥ तृतीयकाण्डः समाप्तः ॥

ॐम् युञ्जानः प्रथमं मनस्तत्त्वाय सविता धियः । अग्निं ज्योतिर्निचाय्यं पृथिव्या अध्याभरत् । युक्त्वाय मनसा देवान्त्सुवर्यतो धिया दिवम् । बृहज्ज्योतिः करिष्यतः सविता प्र सुवाति तान् । युक्तेन मनसा वयं देवस्य सवितुःसवे । सुवर्गेयाय शक्त्यै । युञ्जते मन उत युञ्जते धियो विप्रा विप्रस्य बृहतो विपश्चितः । वि होत्रा दधे वयुनाविदेक इत् (१) मही देवस्य सवितुः परिष्टुतिः । युजे वां ब्रह्म पूर्व्यं नमोभिर्वि श्लोका यन्ति पथ्येव सूराः । शृण्वन्ति विश्वे अमृतस्य पुत्रा आ ये धामानि दिव्यानि तस्थुः । यस्य प्रयाणमन्वन्य इद्ययुर्देवा देवस्य महिमानमर्चतः । यः पार्थिवानि विममे स

एतशो रजाꣳसि देवः सविता महित्वना । देव सवितः प्रसुव यज्ञं प्रसुव (२) यज्ञपतिं भगाय दिव्यो गन्धर्वः । केतपूः केतं नः पुनातु वाचस्पति-र्वाचमद्य स्वदाति नः । इमं नो देव सवितर्यज्ञं प्रसुव देवा युवꣳ सखिविदꣳ सत्राजितं धनजितꣳ सुवर्जितम् । ऋचा स्तोमꣳ समर्धय गायत्रेण रथन्तरम् । बृहद्गायत्रवर्तनि । देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यां गायत्रेण छन्दसाऽऽददेऽङ्गिरस्वदभ्रिरसि नारिः (३) असि पृथिव्याः सध-स्थादग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वदाभर त्रैष्टुभेन त्वा छन्दसाऽऽददेऽङ्गिरस्वदभ्रिरसि नारिरसि त्वया वयꣳ सधस्थ आग्निꣳ शकेम खनितुं पुरीष्यं जागतेन त्वा छन्दसाऽऽददेऽङ्गिरस्वद्धस्त आधाय सविता बिभ्रदभ्रिꣳ हिरण्ययीम् । तया ज्योतिरजस्रमिदग्निं खात्वी न आभरानुष्टुभेन त्वा छन्दसा (४) आददे

भुवनानि विश्वा । पृथुं तिरश्चा वयसा बृहन्तं व्यचिष्ठमन्नꣳ रभसं विदानम् ।
आ त्वा जिघर्मि वचसा घृतेनारक्षसा मनसा तज्जुषस्व । मर्यश्रीः स्पृहयद्वर्णो
अग्निर्नाभिमृशे तनुवा जर्हषाणः । परि वाजपतिः कविरग्निर्हव्यान्यक्रमीत् ।
दधद्रत्नानि दाशुषे । परि त्वाऽग्ने पुरं वयं विप्रꣳ सहस्य धीमहि । धृषद्वर्णं
दिवेदिवे भेत्तारम् (५) भङ्गुरावतः । त्वमग्ने द्युभिस्त्वमाशुशुक्षणिस्त्वम
द्भ्यस्त्वमश्मनस्परि । त्वं वनेभ्यस्त्वमोषधीभ्यस्त्वं नृणां नृपते जायसे शुचिः—
(२०) [प्रतूर्वन्त्सूर्यस्यतिष्ठजिघर्मिभेत्तारंविꣳशतिश्च] ॥ २ ॥
देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यां पृथिव्याः सधस्थेऽग्निं
पुरीष्यमङ्गिरस्वत् खनामि । ज्योतिष्मन्तं त्वाग्ने सुप्रतीकमजस्रेण भानुना-
दीद्यानम् । शिवं प्रजाभ्योऽहिꣳसन्तं पृथिव्याः सधस्थेऽग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वत्

खनामि । अपां पृष्ठमसि सप्रथा उर्वग्निं भरिष्यदपरावपिष्ठम् । वर्धमानं मह
आ च पुष्करं दिवो मात्रया वरिणा प्रथस्व । शर्म च स्थः (१) वर्म च
स्थो अच्छिद्रे बहुले उभे । व्यचस्वती संवसाथां भर्तमग्निं पुरीष्यम् । संव-
साथाꣳ सुवर्विदा समीची उरसात्मना । अग्निमन्तर्भरिष्यन्ती ज्योतिष्मन्त-
मजस्रमित् । पुरीष्योऽसि विश्वभराः । अथर्वा त्वा प्रथमो निरमन्थदग्ने ।
त्वामग्ने पुष्करादध्यथर्वा निरमन्थत । मूर्ध्नो विश्वस्य वाघतः । तमु त्वा दध्य-
ङृषिः पुत्र ईधे (२) अथर्वणः । वृत्रहणं पुरन्दरम् । तमु त्वा पाथ्यो वृषा स-
मीधे दस्युहन्तमम् । धनञ्जयꣳ रणेरणे । सीद होतः स्व उ लोके चिकित्वा-
न्त्सादया यज्ञꣳ सुकृतस्य योनौ । देवावीर्देवान् हविषा यजास्यग्ने बृहद्यज-
माने वयो धाः । नि होता होतृषदने विदानस्त्वेषो दीदिवाꣳ असदत्सुदक्षः

अदब्ध व्रतप्रमतिर्वसिष्ठः सहस्रम्भरः शुचिजिह्वो अग्निः । सꣳसीदस्व महाꣳ असि शोचस्व (३) देववीतमः । वि धूममग्ने अरुषं मियेध्य सृज प्रशस्त दर्शतम् । जनिष्वा हि जेन्यो अग्रे अह्नाꣳ हितोहितेष्वरुषो वनेषु । दमेदमे सप्त रत्ना दधानोऽग्निर्होता नि षसादा यजीयान्—२७) [स्थ इवे शोचस्व सप्तविꣳशतिश्च]॥ २ ॥ सन्ते वायुर्मातरिश्वा दधातूत्तानायै हृदयं यद्विलिष्टम् । देवानां यश्चरति प्राणथेन तस्मै च देवि वषडस्तु तुभ्यम् । सुजातो ज्योतिंशा सह शर्म वरूथमासदः सुवः । वासो अग्ने विश्वरूपꣳसं व्ययस्व विभावसो । उदुतिष्ठ स्वध्वरावा नो देव्या कृपा । दृशे च भासा बृहता सुशुक्वनिराऽग्ने याहि सुशस्तिभिः (१) । ऊर्ध्व ऊषु णं ऊतये तिष्ठा देवो न सविता । ऊर्ध्वो वाजस्य सनिता यदञ्जिभिर्वाघद्भिर्विह्वयामहे । सजातो गर्भो

अस्मिं रोदस्योरग्ने चारुर्विभृतओषधीषु । चित्रः शिशुः परि तमा॑ᳪस्यक्तः प्र मातृभ्योअधिकनिक्रदन्नाः । स्थिरो भव वीड्वङ्ग आशुर्भव वाज्यर्वन् । पृथुर्भव सुषदस्त्वमग्नेः पुरीषवाहनः । शिवो भव (२) प्रजाभ्यो मानुषीभ्यस्त्वमङ्गिरः । मा द्यावापृथिवी अभि शूशुचो मान्तरिक्षं मा वनस्पतीन् । प्रैतु वाजी कनिकदन्नानदद्रासभः पत्वा । भरन्नग्निं पुरीष्यं मा पाद्यायुषः पुरा । रासभो वां कनिक्रदत् सुयुक्तो वृषणा रथे । स वामग्निं पुरीष्यमाशुर्दूतो वहादितः । वृषाग्निं वृषणं भरन्नपां गर्भᳪसमुद्रियम् । अग्न आ याहि (३) वीतये ऋतᳪ सत्यम् । ओषधयः प्रतिगृभ्णीताग्निमेतᳪशिवमायन्तमभ्यत्र युष्मान् । व्यस्यन् विश्वा अमतीररातीर्निषीदन्नो अप दुर्मतिᳪहनत् । ओषधयः प्रति मोदध्वमेनं पुष्पावतीः सुपिप्पलाः । अयं वो गर्भ ऋत्वियः प्रत्नᳪसधस्थमासदत्—१५)

[सुशस्तिभिर्भव याहि षट्त्रिंꣳशच्च]॥४॥ वि पाजसा पृथुना शोशुचानो बाधस्व द्विषो रक्षसो अमीवाः। सुशर्मणो बृहतः शर्मणि स्यामग्नेरहꣳ सुहवस्य प्रणीतौ। आपो हि ष्ठा मयोभुवस्ता न ऊर्जे दधातन । महे रणाय चक्षसे। यो वः शिवतमो रसस्तस्य भाजयतेह नः । उशतीरिव मातरः। तस्मा अरं गमाम वो यस्य क्षयाय जिन्वथ । आपो जनयथा च नः। मित्रः (१) सꣳसृज्य पृथिवीं भूमिं च ज्योतिषा सह । सुजातं जातवेदसमग्निं वैश्वानरं विभुम्। अयक्ष्माय त्वा सꣳसृजामि प्रजाभ्यः । विश्वे त्वा देवा वैश्वानराः सꣳसृजन्त्वाऽऽनुष्टुभेन छन्दसाऽङ्गिरस्वत् । रुद्राः सम्भृत्य पृथिवीं बृहज्ज्योतिः समीधिरे। तेषां भानुरजस्र इच्छुक्रो देवेषु रोचते। सꣳसृष्टां वसुभीरुद्रैर्धीरैः कर्मण्यां मृदम्। हस्ताभ्यां मृद्वीं कृत्वा सिनी-

वाली करोतु (२) ताम् । सिनिवाली सुकपर्दा सुकुरीरा स्वौपशा । सा
तुभ्यमदिते मह्योखां दधातु हस्तयोः । उखां करोतु शक्त्या बाहुभ्यामदितिर्धिया । माता पुत्रं यथोपस्थे साग्निं बिभर्तु गर्भ आ । मखस्य शिरोऽसि यज्ञस्य पदे स्थः । वसवस्त्वा कृण्वन्तु गायत्रेण छन्दसाऽङ्गिरस्वत् पृथिव्यसि रुद्रास्त्वा कृण्वन्तु त्रैष्टुभेन छन्दसाऽङ्गिरस्वदन्तरिक्षमसि (३) आदित्यास्त्वा कृण्वन्तु जागतेन छन्दसाऽङ्गिरस्वद् द्यौरसि विश्वे त्वा देवा वैश्वानराः कृण्वन्त्वानुष्टुभेन छन्दसाऽङ्गिरस्वद्दिशोऽसि ध्रुवासि धारया मयि प्रजाꣳ रायस्पोषं गौपत्यꣳ सुवीर्यꣳ सजातान् यजमानायादित्यै रास्नास्यदितिस्ते बिलं गृह्णातु पाङ्क्तेन छन्दसाऽङ्गिरस्वत् । कृत्वाय सा महीमुखां मृन्मयीं योनिमग्नये । तां पुत्रेभ्यः सम्प्र (४) अयच्छददितिः श्रपया निति—१)

[मित्रः करोत्वसि प्रचत्वारि च] ॥ ५ ॥ वसवस्त्वा धूपयन्तु गाय-
त्रेण छन्दसाऽङ्गिरस्वत् रुद्रास्त्वा धूपयन्तु त्रैष्टुभेन छन्दसाऽङ्गिरस्वदादित्या-
स्त्वा धूपयन्तु जागतेन छन्दसाऽङ्गिरस्वद्विश्वे त्वा देवा वैश्वानरा धूपयन्त्वा-
नुष्टुभेन छन्दसाऽङ्गिरस्वदिन्द्रस्त्वा धूपयत्वङ्गिरस्वद्विष्णुस्त्वा धूपयत्वङ्गिरस्वद्व-
रुणस्त्वा धूपयत्वङ्गिरस्वददितिस्त्वा देवी विश्वदेव्यावती पृथिव्याः सधस्थे-
ऽङ्गिरस्वत् खनत्ववटदेवानां त्वा पत्नीः (१) देवीर्विश्वदेव्यावतीः पृथिव्याः
सधस्थेऽङ्गिरस्वद्दधतूखे धिषणास्त्वा देवीर्विश्वदेव्यावतीः पृथिव्याः सधस्थेऽ-
ङ्गिरस्वदभीन्धतामुखेऽग्नास्त्वा देवीर्विश्वदेव्यावतीः पृथिव्याः सधस्थेऽङ्गिर-
स्वच्छ्रपयन्तूखे वरूत्रयो जनयस्त्वा देवीर्विश्वदेव्यावतीः पृथिव्याः सधस्थेऽङ्गि-
रस्वत् पचन्तूखे । मित्रैतामुखां पचैषा मा भेदि । एतां ते परि ददाम्यभित्त्यै ।

अभीमाम् (२) महिना दिवं मित्रो बभूव सप्रथाः । उत श्रवसा पृथिवीम् । मित्रस्य चर्षणीधृतः श्रवो देवस्य सानसिम् । द्युम्नं चित्रश्रवस्तमम् । देवस्त्वा सवितोद्वपतुसुपाणिः स्वङ्गुरिः । सुबाहुरुत शक्त्या । अव्यथमाना पृथिव्याशा दिश आ पृण । उत्तिष्ठ बृहती भवोर्ध्वातिष्ठ ध्रुवा त्वम् । वसवस्त्वाऽऽच्छृन्दन्तुगायत्रेण छन्दसाऽङ्गिरस्वत् रुद्रास्त्वाऽऽच्छृन्दन्तु त्रैष्टुभेन छन्दसाऽङ्गिरस्वदादित्यास्त्वाऽऽच्छृन्दन्तु जागतेन छन्दसाऽङ्गिरस्वद्विश्वे त्वा देवा वैश्वानरा आ च्छृन्दन्त्वानुष्टुभेन छन्दसाऽङ्गिरस्वत्—११) [पञ्चरिमा॰ रुद्रास्त्वाच्छृन्दन्त्वेकान्नविंशतिश्च] ॥ ६ ॥

समास्त्वाग्न ऋतवो वर्धयन्तु संवत्सरा ऋषयो यानि सत्या । सं दिव्येन दीदिहि रोचनेन विश्वा आ भाहि प्रदिशः पृथिव्याः । सञ्चेध्यस्वाग्ने प्र च बोधयैनमुच्च तिष्ठ महते सौभगाय । मा च

रिषदुपसत्ता ते अग्ने ब्रह्माणस्ते यशसः सन्तु मान्ये। त्वामग्ने वृणते ब्राह्मणा इमे शिवो अग्ने (१) सं वरणे भवा नः। सपत्नहा नो अभिमातिजिच्च स्वे गये जागृह्यप्रयुच्छन्। इहैवाग्ने अधि धारया रयिं मा त्वा निक्रन् पूर्वचितो नि कारिणः। क्षत्रमग्ने सुयममस्तु तुभ्यमुपसत्ता वर्धतां ते अनिष्टृतः। क्षत्रेणाग्ने स्वायुः सꣳरभस्व मित्रेणाग्ने मित्रधेये यतस्व। सजातानां मध्यमस्था एधि राज्ञामग्ने विहव्यो दीदिहीह। अति (२) निहो अतिस्रिधोत्यचित्तिमत्यरातिमग्ने। विश्वाह्यग्ने दुरिता सहस्वाथास्मभ्यꣳ सहवीराꣳ रयिं दाः। अनाधृष्यो जातवेदा अनिष्टृतो विराडग्ने क्षत्रभृद्दीदिहीह। विश्वा आशाः प्रमुञ्चन्मानुषीभियः शिवाभिरद्य परि पाहि नो वृधे। बृहस्पते सवितर्बोधयैनꣳ सꣳशितंचित्सन्तराꣳ सꣳशिशाधि। वर्धयैनंमहते सौभगाय (३)

विश्वे एनमनुमदन्तु देवाः । अमुत्रभूयादध यद्यमस्य बृहस्पते अभिशस्तेर-
मुञ्चः । प्रत्यौहतामश्विना मृत्युमस्माद्देवानामग्ने भिषजा शचीभिः । उद्वयं
तमसस्परिपश्यन्तो ज्योतिरुत्तरम् । देवं देवत्रा सूर्यमगन्म ज्योतिरुत्त-
मम्—३४) [अग्नेति सौभगाय चतुस्त्रिंशश्च] ॥ ७ ॥ ऊर्ध्वा
अस्य समिधो भवन्त्यूर्ध्वा शुक्रा शोचीष्यग्नेः । द्युमत्तमा सुप्रतीकस्य सूनोः ।
तनूनपादसुरो विश्ववेदा देवो देवेषु देवः । पथ आनक्ति मध्वा घृतेन । मध्वा
यज्ञं नक्षसे प्रीणानो नराशंसो अग्ने । सुकृद्देवः सविता विश्ववारः । अच्छा-
यमेति शवसा घृतेनेडानो वह्निर्नमसा । अग्निःस्रुचो अध्वरेषु प्रयत्सु । स
यक्षदस्य महिमानमग्नेः सः (१) ईं मन्द्रासु प्रयसः । वसुश्चेतिष्ठो वसुधा-
तमश्च । द्वारो देवीरन्वस्य विश्वे व्रता ददन्ते अग्नेः । उरुव्यचसो धाम्ना पत्य-

मानाः । ते अस्य योषणे दिव्ये न योनावुषासानक्ता । इमं यज्ञमवतामध्वरं
नः । दैव्या होतारावूर्ध्वमध्वरं नोऽग्नेर्जिह्वामभि गृणीतम् । कृणुतं नः स्विष्टिम् ।
तिस्रो देवीर्बर्हिरेदꣳ सदन्त्विडा सरस्वती (२) भारती । मही गृणाना । तन्न-
स्तुरीपमद्भुतं पुरुक्षु त्वष्टा सुवीरम् । रायस्पोषं विष्यतु नाभिमस्मे । वन-
स्पतेऽवसृजा रराणस्त्मना देवेषु । अग्निर्हव्यꣳ शमिता सूदयाति । अग्ने
स्वाहा कृणुहि जातवेद इन्द्राय हव्यम् । विश्वे देवा हविरिदं जुषन्ताम् ।
हिरण्यगर्भः समवर्तताग्रे भूतस्य जातः पतिरेक आसीत् । स दाधार
पृथिवीं द्याम् (३) उतेमां कस्मै देवाय हविषा विधेम । यः प्राणतो
निमिषतो महित्वैक इद्राजा जगतो बभूव । य ईशे अस्य द्विपदश्चतु-
ष्पदः कस्मै देवाय हविषा विधेम । य आत्मदा बलदा यस्य विश्व उपासते

प्रशिषं यस्य देवाः। यस्य छायामृतं यस्य मृत्युः कस्मै देवाय हविषा विधेम। यस्येमे हिमवन्तो महित्वा यस्य समुद्रꣳरसया सह (४) आहुः। यस्येमाः प्रदिशो यस्य बाहू कस्मै देवाय हविषा विधेम। यंक्रन्दसी अवसा तस्तभाने अभ्यैक्षेतां मनसा रेजमाने। यत्राधि सूर उदितौ व्येति कस्मै देवाय हविषा विधेम। येन द्यौरुग्रा पृथिवी च दृढे येन सुवः स्तभितं येन नाकः। यो अन्तरिक्षे रजसो विमानः कस्मै देवाय हविषा विधेम। आपो ह यन्महतीर्विश्वम् (५) आयन् दक्षं दधाना जनयन्तीरग्निम्। ततो देवानां निरवर्त्ततासुरेकः कस्मै देवाय हविषा विधेम। यश्चिदापो महिना पर्यपश्यद्दक्षं दधाना जनयन्तीरग्निम्। यो देवेष्वधिदेव एक आसीत् कस्मै देवाय हविषा विधेम (६)—३४) [स सरस्वती द्याꣳसह विश्वं चतुस्त्रिꣳशच्च]॥ ८॥

आकूतिमग्निं प्रयुजꣳ स्वाहा मनो मेधामग्निं प्रयुजꣳ स्वाहा चित्तं
विज्ञातमग्निं प्रयुजꣳ स्वाहा वाचो विधृतिमग्निं प्रयुजꣳ स्वाहा प्रजापतये
मनवे स्वाहाऽग्नये वैश्वानराय स्वाहा विश्वे देवस्य नेतुर्मर्तो वृणीत सख्यं
विश्वे राय इषुध्यसि द्युम्नं वृणीत पुष्यसे स्वाहा मा सु भित्था मा सु रिषो
दृꣳहस्व वीडयस्व सु । अम्ब धृष्णु वीरयस्व (१) अग्निश्चेदं करिष्यथः ।
दृꣳहस्व देवि पृथिवि स्वस्तय आसुरी माया स्वधया कृतासि । जुष्टं देवाना-
मिदमस्तु हव्यमरिष्टा त्वमुदिहि यज्ञे अस्मिन् । मित्रैतामुखां तपैषा मा
भेदि । एतां ते परिददाम्यभित्यै । द्रुन्नः सर्पिरासुतिः प्रत्नो होता वरेण्यः ।
सहसस्पुत्रो अद्भुतः । परस्या अधि संवतोऽवराꣳ अभ्या (२) तर । यत्रा-
हमस्मि ताꣳ अव । परमस्याः परावतो रोहिदश्व इहागहि । पुरीष्यः पुरु-

प्रियोऽग्ने त्वं तरा मृधः । सीद त्वं मातुरस्या उपस्थे विश्वान्यग्ने वयुनानि विद्वान् । मैनामर्चिषा मा तपसाभि शूशुचोऽन्तरस्याᳪ शुक्रज्योतिर्विभाहि । अन्तरग्ने रुचा त्वमुखायै सदने स्वे । तस्यास्त्वᳪ हरसा तपन् (२) जातवेदः शिवो भव । शिवो भूत्वा मह्यमग्नेऽथो सीद शिवस्त्वम् । शिवाः कृत्वा दिशः सर्वाः स्वां योनिमिहासदः—२०) [वीरयस्वातपन्विᳪ शतिश्च]॥ १ ॥ यदग्ने यानि कानि चा ते दारूणि दध्मसि । तदस्तु तुभ्यमिद्धृतं तज्जुषस्व यविष्ठ्य । यदत्त्युपजिह्विका यद्वम्रो अतिसर्पति । सर्वं तदस्तु ते घृतं तज्जुषस्व यविष्ठ्य । रात्रिᳪ रात्रिमप्रयावं भरन्तोऽश्वायेव तिष्ठते घासमस्मै । रायस्पोषेण समिषा मदन्तोऽग्ने माते प्रतिवेशा रिषाम । नाभा (१) पृथिव्याः समिधानमग्निᳪ रायपोषाय बृहते हवामहे । इरं-

मदं बृहदुकथं यजत्रं जेतारमग्निं पृतनासु सासहिम् । याः सेना अभीत्वरी-
राव्याधिनीरुगणा उत । येस्तेना येच तस्करास्ताꣳस्ते अग्नेऽपिदधाम्यास्ये ।
दꣳष्ट्राभ्यांमलिम्लून् जम्भ्यैस्तस्कराꣳ उत । हनूभ्याꣳ स्तेनान् भगवस्ताꣳ स्त्वं
खाद सुखादितान् । ये जनेषु मलिम्लवस्तेनासस्तस्करा वने । ये (२) कक्षे-
ष्वघायवस्ताꣳस्ते दधामि जम्भयोः । यो अस्मभ्यमरातीयाद्यश्च नो द्वेषते
जनः । निंदाद्यो अस्मान् दिप्साच्च सर्वं तं मस्मसा कुरु । सꣳशितं मे
ब्रह्म सꣳशितं वीर्यंबलम् । सꣳशितं क्षत्रं जिष्णु यस्याहमस्मि पुरोहितः ।
उदेषां बाहू अतिरमुद्वर्च उदू बलम् । क्षिणोमि ब्रह्मणाऽमित्रानुन्नयामि (३)
स्वाꣳ अहम् । दृशानो रुक्म उर्व्या व्यद्यौदुर्मर्षमायुः श्रिये रुचानः । अग्नि-
रमृतो अभवद्वयोभिर्यदेनं द्यौरजनयत्सुरेताः । विश्वा रूपाणि प्रतिमुञ्चते कविः

प्रासावीद्भद्रं द्विपदे चतुष्पदे । वि नाकमख्यत् सविता वरेण्योऽनु प्रयाणमुषसो विराजति । नक्तोषासा समनसा विरूपे धापयेते शिशुमेकꣳ समीची । द्यावा क्षामा रुक्मः (४) अन्तर्विभाति देवा अग्निं धारयन् द्रविणोदाः । सुपर्णोऽसि गरुत्मान् त्रिवृत्ते शिरो गायत्रं चक्षु स्तोम आत्मासाम ते तनूर्वामदेव्यं बृहद्रथन्तरे पक्षौ यज्ञायज्ञियं पुच्छं छन्दाꣳस्यङ्गानि धिष्णियाः शफा यजूꣳषि नाम । सुपर्णोऽसि गरुत्मान् दिवं गच्छ सुवः पत—३८) [नाभा ये नयामि रुक्मोष्टात्रिꣳशच्च] ॥ १० ॥ अग्ने यं यज्ञमध्वरं विश्वतः परिभूरसि । स इद्देवेषु गच्छति । सोम यास्ते मयो भुव ऊतयः सन्ति दाशुषे । ताभिर्नोऽविताभव । अग्निर्मूर्धा भुवः । त्वन्नः सोम या ते धामानि । तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि । धियो यो नः प्रचोदयात् । अचित्ती यच्चकृमा दैव्ये

जनं दीनैर्दक्षैः प्रभूती पूरुषत्वता (१) देवेषु च सवितर्मानुषेषु च त्वन्नो अत्र सुवतादनागसः । चोदयित्री सूनृतानां चेतन्ती सुमतीनाम् यज्ञं । दधे सरस्वती । पावीरवी कन्या चित्रायुः सरस्वती वीरपत्नी धियं धात् । ग्नाभिरच्छिद्रꣳ शरणꣳ सजोषा दुराधर्षं गृणते शर्म यꣳसत् । पूषा गा अन्वेतु नः पूषा रक्षत्वर्वतः पूषा वाजꣳ सनोतु नः । शुक्रं ते अन्यद्यजतं ते अन्यत् (२) विषुरूपे अहनी द्यौरिवासि । विश्वा हि माया अवसि स्वधावो भद्रा ते पूषन्निह रातिरस्तु । तेऽवर्धन्त स्वतवसो महित्वनाऽऽनाकं तस्थुरुरु चक्रिरे सदः । विष्णुर्यद्धावद्वृषणं मदच्युतं वयो न सीदन्नधि बर्हिषि प्रिये । प्र चित्रमर्कं गृणते तुराय मारुताय स्वतवसे भरध्वम् । ये सहाꣳसि सहसा सहन्ते (३) रेजते अग्ने पृथिवी मखेभ्यः । विश्वे देवा विश्वे देवाः । द्यावा नः

पृथिवी इम१॰सिध्रमद्य दिविस्पृशम् । यज्ञं देवेषु यच्छताम् । प्र पूर्वजे पितरा न व्यंसीभिर्गीर्भिः कृणुध्व१॰सदने ऋतस्य । आ नो द्यावापृथिवी दैव्येन जनेन यातं महि वां वरूथम् । अग्नि१॰स्तोमेन बोधय सामधानो अमर्त्यम् । हव्या देवेषु नो दधत् । स हव्यवाडमर्त्य उशिग्दूतश्चनोहितः (४) । अग्निर्धिया समृण्वति । शन्नो भवन्तु वाजेवाजे—८) [पुरुषत्वतान्यत्सहन्ते चनोहितोष्टौ च] ॥ ११ ॥ युंजान (२०३) इमां (२७०) देवस्य (१७७) सं (१८६) वि (२०४) वसवः (१६१) समा (१८४) ऊर्ध्वा (२८४) आकूतिं (१७०) य (२३८) दम (२०८) एकादश (२२१३) ॥ ११ ॥

इति तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे प्रथमः प्रपाठकः ॥

ॐम् विष्णोः क्रमोऽस्यभिमातिहा गायत्रं छन्द आरोह पृथिवीमनु

विक्रमस्व निर्भक्तः स यं द्विष्मो विष्णोः क्रमोऽस्यभिशस्तिहा त्रैष्टुभं छन्द आरोहान्तरिक्षमनुविक्रमस्व निर्भक्तः स यं द्विष्मो विष्णोः क्रमोऽस्यरातीयतो हन्ता जागतं छन्द आरोह दिवमनुविक्रमस्व निर्भक्तः स यं द्विष्मो विष्णोः (१) क्रमोऽसि शत्रूयतो हन्तानुष्टुभं छन्द आरोह दिशोऽनुविक्रमस्व निर्भक्तः स यं द्विष्मः । अक्रन्ददग्निस्तनयन्निव द्यौः क्षामा रेरिहद्वीरुधः समञ्जन् । सद्यो जज्ञानो विहीमिद्धो अख्यदा रोदसी भानुना भात्यन्तः । अग्नेऽभ्यावर्तिन्नभि न आवर्तस्वायुषा वर्चसा सन्या मेधया प्रजया धनेन । अग्ने (२) अङ्गिरः शतं ते सन्त्वावृतः सहस्रं त उपावृतः । तासां पोषस्य पोषेण पुनर्नो नष्टमाकृधि पुनर्नो रयिमाकृधि । पुनरूर्जा निवर्तस्व पुनरग्न इषाऽऽयुषा । पुनर्नः पाहि विश्वतः । सह रय्या

निर्वर्तस्वाग्ने पिन्वस्व धारया । विश्वप्स्निया विश्वतस्परि ॥ उदुत्तमं वरुण पाशमस्मदवाधमम् (३) वि मध्यमꣳश्रथाय । अथा वयमादित्य व्रते तवानागसो अदितये स्याम । आ त्वा हार्षमन्तरभूर्ध्रुवस्तिष्ठाविचाचलिः । विशस्त्वा सर्वा वाञ्छन्त्वस्मिन् राष्ट्रमधिश्रय । अग्ने बृहन्नुषसामूर्ध्वो अस्थान्निर्जगन्विवान् तमसो ज्योतिषाऽऽगात् । अग्निर्भानुना रुशता स्वङ्ग आ जातो विश्वा सद्मान्यप्राः । सीद त्वं मातुरस्याः (४) उपस्थे विश्वान्यग्ने वयुनानि विद्वान् । मैनामर्चिषा मा तपसाभिशूशुचोन्तरस्याꣳ शुक्रज्योतिर्विभाहि । अन्तरग्ने रुचा त्वमुखायै सदने स्वे । तस्यास्त्वꣳ हरसा तपं जातवेदः शिवो भव । शिवो भूत्वा मह्यमग्नेऽथो सीद शिवस्त्वम् । शिवाः कृत्वा दिशः सर्वाः स्वां योनिमिहाऽऽसदः हꣳसः शुचिषत् (५) वसुरन्तरिक्षसद्धोता

वेदिषदतिथिर्दुरोणसत् । नृषद्वरसदृतसद्व्योमसदब्जा गोजा ऋतजा अद्रिजा ऋतं बृहत्—१६) [विष्णोरमैधममस्याःशुचिषत् षोडश च] ॥ १ ॥
दिवस्परि प्रथमं जज्ञे अग्निरस्माद्द्वितीयं परि जातवेदाः । तृतीयमप्सु नृमणा अजस्रमिन्धान एनं जरते स्वाधीः । विद्मा ते अग्ने त्रेधा त्रयाणि विद्मा ते सद्म विभृतं पुरुत्रा । विद्मा ते नाम परमं गुहा यद्विद्मा तमुत्सं यत आजगन्थ । समुद्रे त्वा नृमणा अप्स्वन्तर्नृचक्षा ईधे दिवो अग्न ऊधन् । तृतीये त्वा (१) रजसि तस्थिवांसमृतस्य योनौ महिषा अहिन्वन् । अक्रन्ददग्निस्तनयन्निव द्यौः क्षामा रेरिहद्वीरुधः समञ्जन् । सद्यो जज्ञानो वि हीमिद्धो अख्यदा रोदसी भानुना भात्यन्तः । उशिक्पावको अरतिः सुमेधा मर्तेष्वग्निरमृतो निधायि । इयर्ति धूममरुषं भरिभ्रदुच्छुक्रेण शोचिषा द्यामिनक्षत् । विश्वस्य

केतुर्भुवनस्य गर्भ आ (२) रोदसी अपृणाज्जायमानः। वीडुश्चिदद्रिमभिनत्परायन् जना यदग्निमयजन्त पञ्च। श्रीणामुदारो धरुणो रयीणां मनीषाणां प्रार्पणः सोमगोपाः। वसोः सूनुः सहसो अप्सु राजा विभात्यग्र उषसामिधानः। यस्ते अद्य कृणवद्भद्रशोचेऽपूपं देव घृतवन्तमग्ने। प्र तं नय प्रतरं वस्यो अच्छाभि द्युम्नं देवभक्तं यविष्ठ। आ (३) तं भज सौश्रवसेष्वग्न उक्थ उक्थ आ भज शस्यमाने। प्रियः सूर्ये प्रियो अग्ना भवात्युज्जातेन भिनददुज्जनित्वैः। त्वामग्ने यजमाना अनु द्यून्विश्वा वसूनि दधिरे वार्याणि। त्वया सह द्रविणमिच्छमाना व्रजं गोमन्तमुशिजो विवव्रुः। दृशा नो रुक्म उर्व्या व्यद्यौद्दुर्मर्षमायुः श्रिये रुचानः। अग्निरमृतो अभवद्वयोभिर्यत् (४) एनं द्यौरजनयत्सुरेताः—४)

[त्वा गर्भ आ यविंष्ठ आ यत् चत्वारिं च] ॥ २ ॥ अन्नंपतेऽन्नंस्य
नो देह्यनमीवस्यं शुष्मिणंः । प्रप्रंदातारं तारिष ऊर्जं नो धेहि द्विपदे चतुं-
ष्पदे । उदुं त्वा विश्वें देवाअग्ने भरंन्तु चित्तिंभिः । स नों भव शिवतंमः
सुप्रतींको विभावंसुः । प्रेदंग्ने ज्योतिंष्मान्याहि शिवेभिंरर्चिभिस्त्वम् । बृह-
द्भिंर्भानुभिर्भासन् मा हिंसीस्तनुवां प्रजाः । समिधाग्निं दुंवस्यत घृतैर्बोध-
यतातिंथिम् । आ (१) अस्मिन् हव्या जुंहोतन । प्रप्रायमग्निर्भरतस्यं
शृण्वे वि यत् सूर्यो न रोचंते बृहद्भाः । अभि यः पूरुं पृतंनासु तस्थौ दीदाय
दैव्यो अतिंथिः शिवो नंः । आपों देवीः प्रतिं गृह्णीत भस्मैतत् स्योने कृणु-
ध्वꣳ सुरभावुं लोके । तस्मैं नमन्तां जनंयः सुपत्नींर्मातेवं पुत्रं बिंभृता स्वें-
नम् । अप्स्वंग्ने सधिष्टवां (२) सौषंधीरनुंरुध्यसे । गर्भे संजांयसे पुनंः ।

गर्भो अस्योषधीनां गर्भो वनस्पतीनाम् । गर्भो विश्वस्य भूतस्याग्ने गर्भो अपामसि । प्रसद्य भस्मना योनिमपश्च पृथिवीमग्ने । सꣳसृज्य मातृभिस्त्वं ज्योतिष्मान् पुनरासदः । पुनरासद्य सदनमपश्च पृथिवीमग्ने । शेषे मातुर्यथोपस्थेऽन्तरस्याꣳ शिवतमः । पुनरूर्जा (३) निवर्तस्व पुनरग्न इषाऽऽयुषा । पुनर्नः पाहि विश्वतः । सह रय्या निवर्तस्वाग्ने पिन्वस्व धारया । विश्वप्स्निया विश्वतस्परि । पुनस्त्वादित्या रुद्रा वसवः समिन्धन्तां पुनर्ब्रह्माणो वसुनीथ यज्ञैः । घृतेन त्वं तनुवो वर्धयस्व सत्याः सन्तु यजमानस्य कामाः । बोधा नो अस्य वचसो यविष्ठ मꣳहिष्ठस्य प्रभृतस्य स्वधावः । पीयति त्वो अनु (४) त्वो गृणाति वन्दारुस्ते तनुवं वन्दे अग्ने । स बोधि सूरिर्मघवा वसुदावा वसुपतिः । युयोध्यस्मद्द्वेषाꣳसि—१६) [आतवोर्जा-

ऽनु षोडश च] ॥ ३ ॥ अपेत वीत वि च सर्पतातो येऽत्र स्थ पुराणा
ये च नूतनाः । अदादिदं यमोऽवसानं पृथिव्या अक्रन्निमं पितरो लोकमस्मै
अग्नेर्भस्मास्यग्नेः पुरीषमसि संज्ञानमसि कामधरणं मयि ते कामधरणं
भूयात् । सं या वः प्रियास्तनुवः सं प्रिया हृदयानि वः । आत्मा वो अस्तु
(१) संप्रियः संप्रियास्तनुवो मम । अयꣳसो अग्निर्यस्मिन्त्सोममिन्द्रः सुतं
दधे जठरे वावशानः । सहस्रियं वाजमत्यं न सप्तिꣳ ससवान्सन्स्तूयसे जात-
वेदः । अग्ने दिवो अर्णमच्छा जिगास्यच्छा देवाꣳ ऊचिषे धिष्णिया ये । याः
परस्ताद्रोचने सूर्यस्य याश्चावस्तादुपतिष्ठन्त आपः । अग्ने यत्ते दिवि वर्चः
पृथिव्यां यदोषधीषु (२) अप्सु वा यजत्र । येनान्तरिक्षमुर्वाततन्थ त्वेषः
स भानुरर्णवो नृचक्षाः । पुरीष्यासो अग्नयः प्रावणेभिः सजोषसः । जुषन्ताꣳ

हव्यमाहुतमनमीवा इषो महीः । इडामग्ने पुरुदꣳसꣳ सनिङ्गोः शश्वत्तमꣳ हवमानाय साध । स्यान्नः सूनुस्तनयो विजावाग्ने साते सुमतिर्भूत्वस्मे । अयं ते योनिर्ऋत्वियो यतो जातो अरोचथाः । तं जानन् (३) अग्न आरोहाथा नो वर्धया रयिम् । चिदसि तया देवतयाऽङ्गिरस्वद्ध्रुवासीद परिचिदसि तया देवतयाऽङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीद लोकं पृण छिद्रं पृणाथो सीद शिवा त्वम् । इन्द्राग्नी त्वा बृहस्पतिरस्मिन् योनावसीषदन् । ता अस्य सूददोहसः सोमꣳ श्रीणन्ति पृश्नयः । जन्मन् देवानां विशस्त्रिष्वा रोचने दिवः—४८) [अस्त्वोषधीषु जानन्नष्टाचत्वारिꣳशच्च] ॥४॥ समितꣳ सङ्कल्पेथाꣳ सम्प्रियौ रोचिष्णू सुमनस्यमानौ । इषमूर्जमभिसंवसानौ सं वां मनाꣳसि सं व्रता समु चित्तान्याकरम् । अग्ने पुरीष्याधिपा भवा त्वन्नः । इषमूर्जं यजमानाय धेहि ।

पुरीष्यंस्त्वमंग्ने रयिमान् पुंष्टिमाꣳअंसि । शिवाः कृत्वा दिशः सर्वाः स्वां योनिंमिहासंदः । भवंतं नः समंनसौ समोकसौ (१) अरेपसां । मा यज्ञꣳ हिꣳसिष्टं मा यज्ञपंतिं जातवेदसौ शिवौ भवतमद्य नंः । मातेवं पुत्रं पृथिवी पुरीष्यंमग्निꣳस्वे योनांवभारुखा । तां विश्वैंर्देवैर्ऋतुभिः संविदानः प्रजापंतिर्विश्वकंर्मा विमुंञ्चतु । यदस्य पारे रजंसः शुक्रं ज्योतिरजांयत । तं नंः पर्षदति द्विषोऽग्ने वैश्वानर स्वाहां । नमः सु ते निर्ऋते विश्वरूपे (२) अयस्मयं विचृंता बन्धमेतम् । यमेन त्वं यम्यां संविदानोत्तमं नाकमधिंरोहयेमम् । यत्ते देवी निर्ऋंतिराबबन्ध दामं ग्रीवास्वंविचर्त्यम् । इदं ते तद्विष्याम्यायुंषो न मंध्यादथां जीवः पितुमंद्धि प्रमुंक्तः । यस्तांस्ते अस्याः क्रूर आसं जुहोम्येषां बन्धानांमवसर्जंनाय । भूमिरितिं त्वाजनां विदुर्निर्ऋंतिः (३)

इति त्वाहं परिवेद विश्वतः । असुन्वन्तमयजमानमिच्छस्तेनस्येत्यां तस्करस्यान्वेषि । अन्यमस्म दिच्छ सा त इत्या नमो देवि निर्ऋते तुभ्यमस्तु । देवीमहं निर्ऋतिं वन्दमानः पितेव पुत्रं दसये वचोभिः । विश्वस्य या जायमानस्य वेद शिरःशिरः प्रति सूरी विचष्टे । निवेशनः सङ्गमनो वसूनां विश्वा रूपाभिचष्टे (४) शचीभिः । देव इव सविता सत्यधर्मेन्द्रो न तस्थौ समरे पथीनाम् । सं वरत्रा दधातन निराहावान् कृणोतन । सिञ्चामहा अवटमुद्रिणं वयं विश्वाहादस्तमक्षितम् । निष्कृताहा वमवटꣳ सुवरत्रꣳ सुषेचनम् । उद्रिणꣳ सिञ्चे अक्षितम् । सीरा युञ्जन्ति कवयो युगा वितन्वते पृथक् । धीरा देवेषु सुम्नया । युनक्त सीरा वि युगा तनोत कृते योनौ वपतेह (५) बीजम् । गिरा च श्रुष्टिः सभरा असन्नो नेदीय इत्सृण्या पक्वमायत् । लाङ्गलं पवीरवꣳ

सुशेवꣳसुमतित्सरु । उदित्कृषति गामविं प्रफर्व्यंञ्च पीवरीम् । प्रस्थावद्रथवाहनम् । शुनं नः फाला वितुदन्तु भूमिꣳशुनं कीनाशा अभियन्तु वाहान् । शुनं पर्जन्यो मधुना पयोभिः शुनासीरा शुनमस्मासु धत्तम् । कामं कामदुघे धुक्ष्व मित्राय (६) वरुणाय च । इन्द्रायाग्नये पूष्ण ओषधीभ्यः प्रजाभ्यः । घृतेन सीता मधुना समक्ता विश्वैर्देवैरनुमता मरुद्भिः । ऊर्जस्वती पयसा पिन्वमानास्मान् सीते पयसाभ्याववृत्स्व—२२) [समोकसौ विश्वरूपेविदुर्निर्ऋतिरभिचष्टइहमित्राय द्वाविꣳशतिश्च] ॥ ५ ॥

या जाता ओषधयो देवेभ्यस्त्रियुगं पुरा । मन्दामि बभ्रूणामहꣳशतं धामानि सप्त च । शतं वो अम्ब धामानि सहस्रमुत वो रुहः । अथा शतक्रत्वो यूयमिमं मे अगदं कृत । पुष्पावतीः प्रसूवतीः फलिनीरफला उत । अश्वा इव

सजित्वरीर्वीरुधः पारयिष्णवः ओषधीरिति मातरस्तद्वो देवी रुपं ब्रुवे । रपाꣳसि विघ्नतीरित रपः (१) चातयमानाः । अश्वत्थे वो निषदनं पर्णे वो वसतिः कृता । गोभाज इत् किलासथ यत् सनवथ पूरुषम् । यदहं वाजयन्निमा ओषधीर्हस्त आदधे । आत्मा यक्ष्मस्य नश्यति पुरा जीवगृभो यथा । यदोषधयः सङ्गच्छन्ते राजानः समिताविव । विप्रः स उच्यते भिषग्रक्षोहामीवचातनः । निष्कृतिर्नाम वो माताथा यूयꣳस्थ संकृतीः । सराः पतत्रिणीः (२) स्थन यदामयति निष्कृत । अन्या वो अन्यामवत्वन्यान्यस्या उपावत । ताः सर्वा ओषधयः संविदाना इदं मे प्रावता वचः । उच्छुष्मा ओषधीनां गावो गोष्ठादिवेरते । धनꣳसनिष्यन्तीनामात्मानं तव पूरुष । अति विश्वाः परिष्ठा स्तेन इव व्रजमक्रमुः । ओषधयः प्राचुच्यवुर्यत्किञ्च तनुवाꣳरपः । याः (३) त आतस्थु-

रात्मानं या आविवि शुः परुः परुः । तास्ते यक्ष्मं विबाधन्तामुग्रो मध्यम-
शीरिव । साकं यक्ष्म प्रपत श्येनेन किकि दीविना । साकं वातस्य ध्राज्या
साकं नश्य निहाकया । अश्वावती॑ सोमवतीमूर्जयन्तीमुदोजसम् । आवित्सि
सर्वा ओषधीरस्मा अरिष्टतातये । याः फलिनीर्या अफला अपुष्पा याश्च
पुष्पिणीः । बृहस्पतिप्रसूतास्ता नो मुञ्चन्त्व॑ हंसः । याः (४) ओषधयः सोम-
राज्ञीः प्रविष्टाः पृथिवीमनु । तासां त्वमस्युत्तमा प्रणो जीवातवे सुव । अवप-
तन्तीरवदं दिव ओषधयः परि । यं जीवमश्नवामहै नसरिष्याति । पूरुषः
याश्चेदमुपशृण्वन्ति याश्च दूरं परागताः । इह सङ्गत्य ताः सर्वा अस्मै सन्दत्त
भेषजम् । मा वो रिषत् खनिता यस्मै चाहं खनामि वः (५) । द्विपच्च-
तुष्पदस्माक॑ सर्वमस्त्वनातुरम् । ओषधयः संवदन्ते सोमेन सह राज्ञा ।

यस्मैं करोति ब्राह्मणस्तꣳराजन् पारयामसि—१८) [रपः पतत्रिणी या या वोऽष्टादश च] ॥ ६ ॥ मा नो हिꣳसीज्जनिता यः पृथिव्या यो वा दिवꣳसत्यधर्मा जजान । यश्चापश्चन्द्रा बृहतीर्जजान कस्मै देवाय हविषा विधेम । अभ्यावर्तस्वपृथिवियज्ञेनपयसासह । वपां ते अग्नि रिषितोऽवसर्पतु । अग्नेयत्ते शुक्रं यच्चन्द्रंयत्पूतंयच्चयज्ञियम् । तद्देवेभ्योभरामसि । इषमूर्जमहमित आ (१) ददऋतस्य धाम्नो अमृतस्य योनेः । आ नोगोषु विशत्वौषधीषु जहामिसेदिमनिरामममीवाम् । अग्ने तव श्रवो वयो महि भ्राजन्त्यर्चयो विभावसो । वृहद्भानो शवसा वाजमुक्थ्यं दधासि दाशुषे कवे । इरज्यन्नग्ने प्रथयस्व जन्तुभिरस्मे रायो अमर्त्य । स दर्शतस्य वपुषो विराजसि पृणक्षि सानसिꣳरयिम् । ऊर्जोऽनपाज्जातवेदः सुशस्तिभिर्मन्दस्व (२) धीतिभि-

हितः । त्वे इषः सन्दधुर्भूरिरेतसश्चित्रोतयो वामजाताः । पावकवर्चाः शुक्र-
वर्चा अनूनवर्चा उदियर्षि भानुना । पुत्रः पितरा विचरन्नुपावस्युभे पृणक्षि
रोदसी । ऋतावानं महिषं विश्वचर्षणिमग्निꣳसुम्नाय दधिरे पुरो जनाः ।
श्रुत्कर्णꣳसप्रथस्तमं त्वा गिरा दैव्यं मानुषा युगा । निष्कर्तारमध्वरस्य प्रचे-
तसं क्षयन्तꣳराधसे महे । रातिं भृगूणामुशिजं कविक्रतुं पृणक्षि सानसिम्
(३) रयिम् । चितः स्थ परिचित ऊर्ध्वचितः श्रयध्वं तया देवतयाऽङ्गि-
रस्वद्ध्रुवाः सीदत । आप्यायस्व समेतु ते विश्वतः सोम वृष्णियम् । भवावा-
जस्य सङ्गथे । सन्ते पयाꣳसि समुयन्तु वाजाः सं वृष्णियान्यभिमातिषाहः ।
आप्यायमानो अमृताय सोम दिवि श्रवाꣳस्युत्तमानि धिष्व—३९) [आ
मन्दस्व सानसिमेकान्नचत्वारिꣳशच्च] ॥ ७ ॥ अभ्यस्थाद्विश्वा पृतना

अरातीस्तदग्निराह तदु सोम आह । बृहस्पतिः सविता तन्म आह पूषा माऽ-
धात् सुकृतस्य लोके । यदक्रन्दः प्रथमं जायमान उद्यन्त्समुद्रादुत वा पुरी-
षात् । श्येनस्य पक्षा हरिणस्य बाहू उपस्तुतं जनिम तत्ते अर्वन् । अपां
पृष्ठमसि योनिरग्नेः समुद्रमभितः पिन्वमानम् । वर्धमानं महः (१) आ
च पुष्करं दिवो मात्रया वरिणा प्रथस्व । ब्रह्म जज्ञानं प्रथमं पुरस्ताद्वि
सीमतः सुरुचो वेन आवः । स बुध्निया उपमा अस्य विष्ठाः सतश्च योनिम-
सतश्च विवः । हिरण्यगर्भः समवर्तताग्रे भूतस्य जातः पतिरेक आसीत् । स
दाधार पृथिवीं द्यामुतेमां कस्मै देवाय हविषा विधेम । द्रप्सश्चस्कन्द पृथि-
वीमनु (२) द्यामिमश्च योनिमनु यश्च पूर्वः । तृतीयं योनिमनु सञ्चरं
तं द्रप्सं जुहोम्यनु सप्त होत्राः । नमो अस्तु सर्पेभ्यो ये के च पृथिवीमनु ।

ये अन्तरिक्षे ये दिवि तेभ्यः सर्पेभ्यो नमः । येऽदो रोचने दिवो ये वा सूर्यस्य रश्मिषु । येषामप्सु सदः कृतं तेभ्यः सर्पेभ्यो नमः । या इषवो यातुधानानाम् (३) ये वा वनस्पतीꣳरनु । ये वाऽवटेषु शेरते तेभ्यः सर्पेभ्यो नमः—११) [महोनुयातुधानानामेकादश च] ॥ ८ ॥ ध्रुवासि धरुणाऽस्तृता विश्वकर्मणा सुकृता । मा त्वा समुद्र उद्वधीन्मा सुपर्णोऽव्यथमाना पृथिवीं दृꣳह । प्रजापतिस्त्वा सादयतु पृथिव्याः पृष्ठे व्यचस्वतीं प्रथस्वतीं प्रथोऽसि पृथिव्यसि भूरसि भूमिरस्यदितिरसि विश्वधाया विश्वस्य भुवनस्य धर्त्रीं पृथिवीं यच्छ पृथिवीं दृꣳह पृथिवीं मा हिꣳसीर्विश्वस्मै प्राणायापानाय व्यानायोदानाय प्रतिष्ठायै (१) चरित्रायाग्निस्त्वाभिपातु मह्या स्वस्त्या छर्दिषा शन्तमेन तया देवतयाऽङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीद । काण्डात् काण्डात्

प्ररोहन्ती परुषः परुषः परि । एवा नो दूर्वे प्रतनु सहस्रेण शतेन च । या शतेन प्रतनोषि सहस्रेण विरोहसि । तस्यास्ते देवीष्टके विधेम हविषा वयम् । अषाढासि सहमाना सहस्वारातीः सहस्वारातीयतः सहस्व पृतनाः सहस्व पृतन्यतः । सहस्रवीर्या (२) असि सा मा जिन्व । मधु वाता ऋतायते मधु क्षरन्ति सिन्धवः । माध्वीर्नः सन्त्वोषधीः । मधु नक्तमुतोषसि मधुमत् पार्थिवꣳ रजः । मधु द्यौरस्तु नः पिता । मधुमान्नो वनस्पतिर्मधुमाꣳ अस्तु सूर्यः माध्वीर्गावो भवन्तु नः । मही द्यौः पृथिवी च न इमं यज्ञं मिमिक्षताम् । पिपृतां नो भरीमभिः । तद्विष्णोः परमम् (३) पदꣳ सदा पश्यन्ति सूरयः । दिवीव चक्षुराततम् । ध्रुवाऽसि पृथिवि सहस्व पृतन्यतः । स्यूता देवेभिरमृतेनाऽऽगाः । यास्ते अग्ने सूर्ये रुच उद्यतो दिवमा-

तन्वन्ति रश्मिभिः । ताभिः सर्वाभीरुचे जनाय न स्कृधि । या वो देवाः सूर्ये रुचो गोष्वश्वेषु या रुचः । इन्द्राग्नी ताभिः सर्वाभीरुचं नो धत्त बृहस्पते । विराट् (४) ज्योतिरधारयत् सम्राट् ज्योतिरधारयत् स्वराट् ज्योतिरधारयत् । अग्ने युक्ष्वा हि ये तवाश्वासो देव साधवः । अरं वहन्त्याशवः । युक्ष्वा हि देव हूतमाꣳ अश्वाꣳ अग्ने रथीरिव । नि होता पूर्व्यः सदः । द्रप्सश्चस्कन्द पृथिवीमनु द्यामिमञ्च योनिमनु यश्च पूर्वः । तृतीयं योनिमनु सञ्चरन्तं द्रप्सं जुहोम्यनु सप्त (५) होत्राः । अभूदिदं विश्वस्य भुवनस्य वाजिनमग्नेर्वैश्वानरस्य च । अग्निर्ज्योतिषा ज्योतिष्मान् रुक्मो वर्चसा वर्चस्वान् । ऋचे त्वा रुचे त्वा समित्स्रवन्ति सरितो न धेनाः । अन्तर्हृदा मनसा पूयमानाः । घृतस्य धारा अभि चाकशीमि । हिरण्ययो वेतसो मध्य आसाम् । तस्मिन् सुप-

र्णो मधुकृत् कुलायी भजन्नास्ते मधु देवताभ्यः । तस्यासते हरयः सप्त तीरे (६) स्वधां दुहाना अमृतस्य धाराम्—४)[प्रतिष्ठायै सहस्रवीर्या परमं विराट् सप्त-तीरे चत्वारि च] ॥१॥ आदित्यं गर्भं पयसा समञ्जन्त्सहस्रस्य प्रतिमां विश्व-रूपम् । परिवृङ्धि हरसा माभिमृक्षः शतायुषं कृणुहि चीयमानः । इमं मा हिꣳ-सीर्द्विपादं पशूनाꣳसहस्राक्ष मेध आचीयमानः । मयुमारण्यमनु ते दिशामि तेन चिन्वानस्तनुवो निषीद । वातस्य ध्राजिं वरुणस्य नाभिमश्वं जज्ञानꣳ सरिरस्य मध्ये । शिशुं नदीनाꣳहरिमद्रिबुध्नमग्ने मा हिꣳसीः (१) परमे व्योमन् । इमं मा हिꣳसीरेकशफं पशूनां कनिक्रदं वाजिनं वाजिनेषु । गौरमारण्यमनु ते दिशामि तेन चिन्वानस्तनुवो निषीद । अजस्रमिन्दुम-रुषं भुरण्युमग्निमीडे पूर्वचित्तौ नमोभिः । स पर्वभिर्ऋतुशः कल्पमानो गां

मा हिꣳसीरदितिं विराजम् । इमꣳसमुद्रꣳशतधारमुत्सं व्यच्यमानं भुवनस्य
मध्ये । घृतं दुहानामदितिं जनायाग्ने मा (२) हिꣳसीः परमे व्योमन् ।
गवयमारण्यमनु ते दिशामि तेन चिन्वानस्तनुवो नि षीद । वरूत्रिं त्वष्टुर्वरु-
णस्य नाभिमविं जज्ञानाꣳरजसः परस्मात् । महीꣳसाहस्रीमसुरस्य माया-
मग्ने मा हिꣳसीः परमे व्योमन् । इमामूर्णायुं वरुणस्य मायां त्वचं पशूनां
द्विपदां चतुष्पदाम् । त्वष्टुः प्रजानां प्रथमं जनित्रमग्ने मा हिꣳसीः परमे
व्योमन् । उष्ट्रमारण्यमनु (३) ते दिशामि तेन चिन्वानस्तनुवो नि षीद ।
यो अग्निरग्नेस्तपसोऽधि जातः शोचात् पृथिव्या उत वा दिवस्परि । येन
प्रजा विश्वकर्मा व्यानट् तमग्ने हेडः परि ते वृणक्तु । अजा ह्यग्नेरजनिष्ट
गर्भात् सा वा अपश्यज्जनितारमग्रे । तया रोहमायन्नुप मेध्यासस्तया देवा

देवतामग्रं आयन् । शरभम् (४) आरण्मनु ते दिशामि तेन चित्वान-
स्तनुवो निषीद—(१) [हिरण्यसोमानुशरभं नव च] ॥ १० ॥
इन्द्राग्नी रोचना दिवः परि वाजेषु भूषथः । तद्वां चेति प्र वीर्यम् । श्नथद्वृत्र-
मुत सनोति वाजमिन्द्रा यो अग्नी सहुरी सपर्यात् । इरज्यन्ता वसव्यस्य
भूरेः सहस्तमा सहसा वाजयन्ता । प्रचर्षणिभ्यः पृतनाहवेषु प्र पृथिव्या
रिरिचाथे दिवश्च । प्र सिन्धुभ्यः प्र गिरिभ्यो महित्वा प्रेन्द्राग्नी विश्वा भुव-
नात्यन्या । मरुतो यस्य हि (१) क्षये पाथा दिवो विमहसः । स सुगो-
पातमो जनः । यज्ञैर्वा यज्ञवाहसो विप्रस्य वा मतीनाम् । मरुतः शृणुता
हवम् । श्रियसे कं भानुभिः संमिमिक्षिरे ते रश्मिभिस्त ऋक्वभिः सुखादयः ।
ते वाशीमन्त इष्मिणो अभीरवो विद्रे प्रियस्य मारुतस्य धाम्नः । अवते हेड

उदुत्तमम् । कया नश्चित्र आ भुवदूती सदा वृधः सखा । कया शचिष्ठया
वृता (२)। को अद्य युङ्क्ते धुरि गा ऋतस्य शिमीवतो भामिनो दुर्हृ-
णायून् । आसन्निषून् हृत्स्वसो मयोभून्य एषां भृत्यामृणधत्स जीवात् । अग्ने
नया देवानाꣳ शन्नो भवन्तु वाजेवाजे । अप्स्वग्ने सधिष्टव सौषधीरनु रुध्यसे ।
गर्भे सञ्जायसे पुनः । वृषा सोम द्युमाꣳ असि वृषा देव वृषव्रतः । वृषा धर्माणि
दधिषे । इमं मे (३) वरुण तत्त्वा यामि त्वन्नो अग्ने स त्वन्नो अग्ने—११)
[हि वृना म एकादश च] ॥ ११ ॥ विष्णो (२६६) दिवो (२०४)
ऽन्नपते (२३६) ऽप्र (११८) सं (३२२) या (२६८) मा (१८१)
ऽभि (१६१) ध्रुवा (३०४) ऽऽदित्य (२०१) मित्राग्नी (१६१) एकादश
(२४१८) ॥ ११ ॥ इति तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे द्वितीयःप्रपाठकः ॥

ओ३म् अपां त्वेमन्त्सादयाम्यपां त्वोद्मन्त्सादयाम्यपां त्वा भस्मन्त्सादयाम्यपां त्वा ज्योतिषि सादयाम्यपां त्वाऽयने सादयाम्यर्णवे सदने सीद समुद्रे सदने सीद सलिले सदने सीदापां क्षये सीदापाᳬं सधिषि सीदापां त्वा सदने सादयाम्यपां त्वा सधस्थे सादयाम्यपां त्वा पुरीषे सादयाम्यपां त्वा योनौ (१) सादयाम्यपां त्वा पाथसि सादयामि गायत्रीछन्दस्त्रिष्टुप्छन्दो जगतीछन्दोऽनुष्टुप्छन्दः पङ्क्तिश्छन्दः—१५) [योनौ पञ्चदश च]॥१॥

अयं परो भुवस्तस्य प्राणो भौवायनो वसन्तः प्राणायनो गायत्री वासन्ती गायत्र्यै गायत्रं गायत्रादुपाᳬंशुरुपाᳬंशोस्त्रिवृत् त्रिवृतो रथन्तरᳬं रथन्तराद्वसिष्ठ ऋषिः प्रजापतिगृहीतया त्वया प्राणं गृह्णामि प्रजाभ्योऽयं दक्षिणा विश्वकर्मा तस्य मनो वैश्वकर्मणं ग्रीष्मो मानसस्त्रिष्टुग्ग्रैष्मी त्रिष्टुभं

ऐडमैडादन्तर्यामोऽन्तर्यामात् पंञ्चदशः पंञ्चदशाद्बृहद्बृहतो भरद्वाज ऋषिः
प्रजापतिगृहीतया त्वया मनः (१) गृह्णामि प्रजाभ्योयं पश्चाद्विश्वव्यचा-
स्तस्य चक्षुर्वैश्वव्यचसं वर्षाणि चाक्षुषाणि जगती वार्षी जगत्या ऋक्षममृक्ष-
माच्छुक्रः शुक्रात् सप्तदशः सप्तदशाद्वैरूपं वैरूपाद्विश्वामित्र ऋषिः प्रजापति-
गृहीतया त्वया चक्षुर्गृह्णामि प्रजाभ्य इदमुत्तरात् सुवस्तस्य श्रोत्रꣳ सौवꣳ
शरच्छ्रौत्र्यनुष्टुप्छारद्यनुष्टुभः स्वारꣳ स्वारान्मन्थी मन्थिन एकविꣳश एक-
विꣳशाद् वैराजं वैराजाज्जमदग्निर्ऋषिः प्रजापतिगृहीतया (२) त्वया
श्रोत्रं गृह्णामि प्रजाभ्य इयमुपरि मतिस्तस्यै वाङ्माती हैमन्तो वाच्या-
यनः पंक्तिर्हैमन्ती पंक्त्यै निधनवन्निधनवत आग्रयण आग्रयणात्त्रिणवत्रय-
स्त्रिꣳशौ त्रिणवत्रयस्त्रिꣳशाभ्याꣳ शाक्वररैवते शाक्वररैवताभ्यां विश्वकर्मर्षिः

प्रजापतिगृहीतया त्वया वाचं गृह्णामि प्रजाभ्यः—३०) [मनः प्रजापतिगृहीतया त्रिंशच्च] ॥ २ ॥ प्राचीं दिशां वसन्त ऋतूनामग्निर्देवता ब्रह्म द्रविणं त्रिवृत्स्तोमः स उ पञ्चदशवर्तनिस्त्र्यविर्वयः कृतमयानां पुरोवातो वातः सानग ऋषिर्दक्षिणा दिशां ग्रीष्म ऋतूनामिन्द्रो देवता क्षत्रं द्रविणं पञ्चदशः स्तोमः स उ सप्तदशवर्तनिर्दित्यवाड्वयस्त्रेताऽयानां दक्षिणाद्वातो वातः सनातन ऋषिः प्रतीचीं दिशां वर्षा ऋतूनां विश्वे देवा देवता विट् (१) द्रविणं सप्तदशः स्तोमः स उ वेकविंशवर्त्तनिस्त्रिवत्सो वयो द्वापरोऽयानां पश्चाद्वातो वातोऽहभून ऋषिरुदीची दिशां शरदृतूनां मित्रावरुणौ देवता पुष्टं द्रविणमेकविंशः स्तोमः स उ त्रिणववर्तनिस्तुर्यवाड्वयं आस्कन्दोऽयानामुत्तराद्वातो वातः प्रत्न ऋषिं रूर्ध्वा दिशां हेमन्तशिशिरावृतूनां बृहस्पतिर्देवता

वर्चो द्रविणं त्रिणवः स्तोमः स उं त्रयस्त्रिंशवर्तनिः पष्ठवाद्वयः (२) अभिभूर-
यानां विष्वग्वातो वातः सुपर्ण ऋषिः पितरः पितामहाः परेऽवरे तेनः पान्तु
ते नोऽवन्त्वस्मिन् ब्रह्मन्नस्मिन् क्षत्रेऽस्यामाशिष्यस्यां पुरोधायामस्मिन् कर्म-
न्नस्यां देवहूत्याम्—२८) [विडुयोष्टाविंशतिश्च] ॥३॥ ध्रुवक्षितिर्ध्रुव-
योनिर्ध्रुवासि ध्रुवां योनिमासीद साध्या । उख्यस्य केतुं प्रथमं पुरस्तादश्वि-
नाध्वर्यू सादयतामिह त्वा । स्वे दक्षे दक्षपितेह सीद देवत्रा पृथिवी बृहती
रराणा । स्वासस्था तनुवा सं विंशस्व पितेवैधि सूनव आ सुशेवाश्विना-
ध्वर्यू सादयतामिह त्वा । कुलायिनी वसुमती वयोधा रयिन्नो वर्ध बहुलं
सुवीरम् (१) । अपामतिं दुर्मतिं बाधमाना रायस्पोषे यज्ञपतिमाभजन्ती
सुवर्धेहि यजमानाय पोषमश्विनाध्वर्यू सादयता मिह त्वा । अग्नेः पुरीषमसि

देवयानी तां त्वा विश्वे अभिगृणन्तु देवाः । स्तोमपृष्ठा घृतवतीह सीद प्रजावद्-
दस्मे द्रविणाऽऽयजस्वाश्विनाध्वर्यू सादयतामिह त्वा । दिवो मूर्धासि पृथिव्या
नाभिर्विष्टम्भनी दिशामधिपत्नी भुवनानाम् (२) ऊर्मिर्द्रप्सो अपामसि
विश्वकर्मा त ऋषिरश्विनाध्वर्यू सादयतामिह त्वा । सजूर्ऋतुभिः सजूर्विधाभिः
सजूर्वसुभिः सजूरुद्रैः सजूरादित्यैः सजूर्विश्वैर्देवैः सजूर्देवैः सजूर्देवैर्वयोनाधै-
रग्नये त्वा वैश्वानरायाश्विनाध्वर्यू सादयतामिह त्वा । प्राणं मे पाह्यपानं मे
पाहि व्यानं मे पाहि चक्षुर्म उर्व्या (३) वि भाहि श्रोत्रं मे श्लोकयाप-
स्पिन्वौषधीर्जिन्व द्विपात् पाहि चतुष्पादव दिवो वृष्टिमेरय—१७) [सुवीरं
भुवनानामुर्व्या सप्तदश च] ॥ ४ ॥ ऽयविर्वयस्त्रिष्टुप्छन्दो दित्यवाड्
वयो विराट्छन्दः पञ्चाविर्वयो गायत्री छन्दस्त्रिवत्सो वयं उष्णिहा छन्दस्तुर्य-

वाड् वयोऽनुष्टुप् छन्दः पष्टवाड् वयो बृहती छन्द उक्षा वयः सतोबृहती छन्द
ऋषभो वयः ककुच्छन्दो धेनुर्वयो जगती छन्दोऽनड्वान् वयः पङ्क्तिश्छन्दो
बस्तो वयो विवलं छन्दो वृष्णिर्वयो विशालं छन्दः पुरुषो वयः (१) तन्द्रं
छन्दो व्याघ्रो वयोऽनाधृष्टं छन्दः सिꣳहो वयश्छदिश्छन्दो विष्टम्भो वयोऽधिप-
तिश्छन्दः क्षत्रं वयो मयन्दं छन्दो विश्वकर्मा वयः परमेष्ठी छन्दो मूर्धा वयः
प्रजापतिश्छन्दः—२६) [वयः षड्विꣳशतिश्च] ॥ ५ ॥ इन्द्राग्नी
अव्यथमानामिष्टकां दृꣳहतं युवम् । पृष्ठेन द्यावापृथिवी अन्तरिक्षञ्च विबा-
धताम् । विश्वकर्मा त्वा सादयत्वन्तरिक्षस्य पृष्ठे व्यचस्वतीं प्रथस्वतीं भास्व-
तीꣳसूरिमतीमा या द्यां भास्या पृथिवीमोर्वन्तरिक्षमन्तरिक्षं यच्छान्तरिक्षं
दृꣳहान्तरिक्षं मा हिꣳसीर्विश्वस्मै प्राणायापानाय व्यानायोदानाय प्रतिष्ठायै ॥२३५॥

चरित्राय वायुस्त्वाभिपातु मह्या स्वस्त्या छर्दिषा (१) शन्तमेन तया देव-
तयाऽङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीद । राज्ञ्यसि प्राची दिग् विराडसि दक्षिणा दिक्
सम्राडसि प्रतीची दिक् स्वराडस्युदीची दिगधिपत्न्यसि बृहती दिगायुर्मे
पाहि प्राणं मे पाह्यपानं मे पाहि व्यानं मे पाहि चक्षुर्मे पाहि श्रोत्रं मे
पाहि मनो मे जिन्व वाचं मे पिन्व (२) आत्मानं मे पाहि ज्योतिर्मे
यच्छ—६) [छर्दिषा पिन्व षट् च] ॥ ६ ॥ मा छन्दः प्रमा छन्दः
प्रतिमा छन्दोऽस्रीविश्छन्दः पंक्तिश्छन्द उष्णिहा छन्दो बृहती छन्दोऽ-
नुष्टुप्छन्दो विराट्छन्दो गायत्री छन्दस्त्रिष्टुप्छन्दो जगती छन्दः
पृथिवी छन्दोऽन्तरिक्षं छन्दो द्यौश्छन्दः समाश्छन्दो नक्षत्राणि छन्दो
मनश्छन्दो वाक् छन्दः कृषिश्छन्दो हिरण्यं छन्दो गौश्छन्दोऽजा छन्दोऽश्व-

श्छन्दः । अग्निर्देवता (१) वातो देवता सूर्यो देवता चन्द्रमा देवता वसवो
देवता रुद्रा देवताऽऽदित्या देवता विश्वे देवा देवता मरुतो देवता बृहस्पति-
र्देवतेन्द्रो देवता वरुणो देवता मूर्धासि राड् ध्रुवासि धरुणा यन्त्र्यसि यमि-
त्रीषे त्वोर्जे त्वा कृष्यै त्वा क्षेमाय त्वा यन्त्री राड् ध्रुवासि धरणी धर्त्र्यसि
धरित्र्याऽऽयुषे त्वा (२) वर्चसे त्वौजसे त्वा बलाय त्वा—६) [देवता
त्वा षट् च] ॥ ७ ॥ आशुस्त्रिवृद्भ्रान्तः पञ्चदशो व्योम सप्तदशः प्रतू-
र्तिरष्टादशस्तपो नवदशोऽभिवर्तः सविꣳशो धरुण एकविꣳशो वर्चो द्वाविꣳशः
सम्भरणस्त्रयोविꣳशो योनिश्चतुर्विꣳशो गर्भाः पञ्चविꣳश ओजस्त्रिणवः क्रतु-
रेकत्रिꣳशः प्रतिष्ठा त्रयस्त्रिꣳशो ब्रध्नस्य विष्टपं चतुस्त्रिꣳशो नाकः षट्त्रिꣳ
शो विवर्तोऽष्टाचत्वारिꣳशो धर्त्रश्चतुष्टोमः—३७) [आशुः सप्तत्रिꣳशत्]

|| ८ || अग्नेर्भागोऽसि दीक्षाया आधिपत्यं ब्रह्म स्पृतं त्रिवृत्स्तोमइ-
न्द्रस्य भागोऽसि विष्णोराधिपत्यं क्षत्रꣳस्पृतं पञ्चदशः स्तोमोनृचक्षसां भागो-
ऽसि धातुराधिपत्यं जनित्रꣳस्पृतꣳसप्तदशः स्तोमो मित्रस्य भागोऽसिवरुण-
स्याधिपत्यं दिवो वृष्टिर्वातास्पृता एकविꣳशः स्तोमोऽदित्यै भागोऽसि पूष्ण
आधिपत्यमोजः स्पृतं त्रिणवः स्तोमोवसूनां भागोऽसि (१) रुद्राणामा-
धिपत्यं चतुष्पात्स्पृतं चतुर्विꣳशः स्तोमआदित्यानां भागोऽसि मरुतामाधि-
पत्यं गर्भाः स्पृताः पञ्चविꣳशः स्तोमो देवस्य सवितुर्भागोऽसि बृहस्पतेराधि-
पत्यꣳ समीचीर्दिशः स्पृताश्चतुष्टोमः स्तोमो यावानां भागोऽस्य यावानामा-
धिपत्यं प्रजाः स्पृताश्चतुश्चत्वारिꣳशः स्तोम ऋभूणां भागोऽसि विश्वेषां देवा-
नामाधिपत्यं भूतं निशान्तꣳ स्पृतं त्रयस्त्रिꣳशः स्तोमः—४२) [वसूना-

मसि षट्चंत्वारिꣳशच्च] ॥ १ ॥ एकंया ऽस्तुवत प्रजा अंधीयन्त प्रजा-
पंतिरधिंपतिरासीत्तिसृभिंरस्तुवत ब्रह्मांसृज्यत ब्रह्मंणस्पतिरधिंपतिरासीत्
पञ्चभिंरस्तुवत भूतान्यंसृज्यन्त भूतानां पतिरधिंपतिरासीत् सप्तभिंरस्तुवत
सप्तर्षयो ऽसृज्यन्त धाता ऽधिंपतिरासीन्नवभिंरस्तुवत पितरो ऽसृज्यन्तादितिरधि-
पत्न्यासीदेकादशभिंरस्तुवतर्तवो ऽसृज्यन्तार्तवो ऽधिंपतिरासीत् त्रयोदशभिंर-
स्तुवत मासा असृज्यन्त संवत्सरो ऽधिंपतिः (१) आसीत् पञ्चदशभिंरस्तु-
वत क्षत्रमंसृज्यतेन्द्रो ऽधिंपतिरासीत् सप्तदशभिंरस्तुवत पशवो ऽसृज्यन्त बृह-
स्पतिरधिंपतिरासीन्नवदशभिंरस्तुवत शूद्रार्यावंसृज्येतामहोरात्रे अधिंपत्नी
आस्तामेकंविꣳशत्यास्तुवतैकंशफाः पशवो ऽसृज्यन्त वरुणो ऽधिंपतिरासीत्त्र-
योविꣳशत्यास्तुवत क्षुद्राः पशवो ऽसृज्यन्त पूषाधिंपतिरासीत् पञ्चंविꣳशत्या-

स्तुवतारण्याः पशवोऽसृज्यन्त वायुरधिपतिरासीत् सप्तविंꣳशत्यास्तुवत द्यावापृथिवी वि (२) ऐतां वसवो रुद्रा आदित्या अनु व्यायन् तेषामाधिपत्यमासीन्नवविंꣳशत्यास्तुवत वनस्पतयोऽसृज्यन्त सोमोऽधिपतिरासीदेकत्रिंꣳशतास्तुवत प्रजा असृज्यन्त यावानाश्चायावानाश्चाधिपत्यमासीत्त्रयस्त्रिंꣳशतास्तुवत भूतान्यशाम्यन् प्रजापतिः परमेष्ठ्यधिपतिरासीत्—३५) [अधिपति विं पञ्चत्रिंꣳशच्च] ॥ १० ॥ इयमेव सा या प्रथमा व्यौच्छदन्तरस्यां चरति प्रविष्टा । वधूर्जजान नवगज्जनित्री त्रय एनां महिमानः सचन्ते । छन्दस्वती उषसा पेपिशाने समानं योनिमनु सञ्चरन्ती । सूर्यपत्नी विचरतः प्रजानती केतुं कृण्वाने अजरे भूरिरेतसा । ऋतस्य पन्थामनु तिस्र आगुस्त्रयो घर्मासो अनु ज्योतिषागुः । प्रजामेका रक्षत्यूर्जमेका (१) व्रतमेका रक्षति

देवयूनाम् । चतुष्टोमो अभवद्या तुरीया यज्ञस्य पक्षावृषयो भवन्ती । गायत्रीं
त्रिष्टुभं जगतीमनुष्टुभं बृहदर्कं युञ्जानाः सुवराभरन्निदम् । पञ्चभिर्धाता विदे-
धाविदं यत्तासाꣳ स्वसृरजनयत् पञ्च पञ्च । तासामु यन्ति प्रयवेण पञ्च नाना-
रूपाणि क्रतवो वसानाः । त्रिꣳशत्स्वसार उपयन्ति निष्कृतꣳ समानं केतुं
प्रतिमुञ्चमानाः (२) ऋतूꣳस्तन्वते कवयः प्रजानतीर्मध्ये छन्दसः परियन्ति
भास्वतीः । ज्योतिष्मती प्रतिमुञ्चते नभो रात्री देवी सूर्यस्य व्रतानि । वि
पश्यन्ति पशवो जायमाना नानारूपा मातुरस्या उपस्थे । एकाष्टका तपसा
तप्यमाना जजान गर्भं महिमानमिन्द्रम् । तेन दस्यून् व्यसहन्त देवा हन्ता-
ऽसुराणामभवच्छचीभिः । अनानुजामनुजां मामकर्त सत्यं वदन्त्यन्विच्छ
एतत् । भूयासम् (३) अस्य सुमतौ यथा यूयमन्या वो अन्यामति मा

प्रयुक्त । अभून्ममं सुमतौ विश्ववेदा आष्टं प्रतिष्ठामविदद्धि गाधम् । भूयासमस्य सुमतौ यथा यूयमन्या वो अन्यामति मा प्रयुक्त । पञ्च व्युष्टीरनु पञ्च दोहा गां पञ्चनाम्नीमृतवोऽनु पञ्च । पञ्च दिशः पञ्चदशेन क्लृप्ताः समानमूर्ध्नीरभिलोकमेकम् (४) । ऋतस्य गर्भः प्रथमा व्यूषुष्यपामेका महिमानं बिभर्ति । सूर्यस्यैका चरति निष्कृतेषु घर्मस्यैका सवितैकां नियच्छति । या प्रथमा व्यौच्छत् सा धेनुरभवद्यमे । सा नः पयस्वती धुक्ष्वोत्तरामुत्तरा*समाम् । शुक्रर्षभा नभसा ज्योतिषाऽऽगाद् विश्वरूपा शबलीरग्निकेतुः । समानमर्थ*स्वपस्यमाना बिभ्रती जरामजर उष आगाः । ऋतूनां पत्नी (५) प्रथमेयमागादह्नां नेत्रीजनित्रीप्रजानाम् । एका सती बहुधोषो व्युच्छस्यजीर्णा त्वं जरयसि सर्वमन्यत्—१०) [एका प्रतिमुञ्चमानाभूयासमेकपत्न्येकान्नवि*

शतिश्च] ॥ ११ ॥ अग्ने जातान् प्रणुदा नः सपत्नान् प्रत्यजातां
जातवेदो नुदस्व । अस्मे दीदिहि सुमना अहेडन्तव स्याꣳशर्मं त्रिवरूथ
उद्भित् । सहसा जातान् प्रणुदा नः सपत्नान् प्रत्यजातान् जातवेदो नुदस्व ।
अधि नो ब्रूहि सुमनस्यमानो वयꣳस्याम प्रणुदा नः सपत्नान् । चतुश्चत्वा-
रिꣳशः स्तोमो वर्चो द्रविणꣳषोडशः स्तोम ओजो द्रविणं पृथिव्याः पुरीष-
मसि (१) अप्सो नाम । एवश्छन्दो वरिवश्छन्दः शम्भूश्छन्दः परिभूश्छन्द
आच्छच्छन्दो मनश्छन्दो व्यचश्छन्दः सिन्धुश्छन्दः समुद्रं छन्दः सलिलं छन्दः
संयच्छन्दो वियच्छन्दो बृहच्छन्दो रथन्तरं छन्दो निकायश्छन्दो विवधश्छन्दो-
गिरश्छन्दो भ्रजश्छन्दः सष्टुप्छन्दोऽनुष्टुप्छन्दः ककुच्छन्दस्त्रिककुच्छन्दः काव्यं
छन्दोऽङ्कुपं छन्दः (२) पदपङ्क्तिश्छन्दोऽक्षरपङ्क्तिश्छन्दो विष्टारपङ्क्तिश्छन्दः

क्षुरोभृज्वां छन्दः प्रछच्छन्दः पृक्षश्छन्द एवश्छन्दो वरिवश्छन्दो वयश्छन्दो वय-
स्कृच्छन्दो विशालं छन्दोविष्पर्धाश्छन्दश्छदिश्छन्दो दूरोहणं छन्दस्तन्द्रं छन्दो-
ऽङ्काङ्कं छन्दः—३३) [अग्निछन्दस्त्रयस्त्रिंशश्च] ॥ १२ ॥ अग्निर्वृ-
त्राणिं जङ्घनद्द्रविणस्युर्विपन्ययां । समिद्धः शुक्र आहुतः । त्वꣳ सोमासि
सत्पतिस्त्वꣳ राजोत वृत्रहा । त्वं भद्रो असि क्रतुः । भद्रा ते अग्ने स्वनीक
सन्दृग्घोरस्य सतो विषुणस्य चारुः । न यत्ते शोचिस्तमसा वरन्त नध्वस्मा-
नस्तनुवि रेप आधुः । भद्रं ते अग्ने सहसिन्ननीकमुपाक आ रोचते सूर्यस्य
(१) । रुशद्दृशे ददृशे नक्तया चिदरूक्षितं दृश आ रूपे अन्नम् । सेनानीं
केन सुविदत्रो अस्मे यष्टा देवाꣳ आयजिष्ठः स्वस्ति । अदब्धो गोपा उत नः
परस्पा अग्ने द्युमदुत रेवद्दिदीहि । स्वस्ति नो दिवो अग्ने पृथिव्या विश्वायुर्धेहि

यजथाय देव । यत्सीमहि दिविजात प्रशस्तं तदस्मासु द्रविणं धेहि चित्रम् ।
यथा होतर्मनुषः (२) देवताता यज्ञेभिः सूनो सहसो यजासि । एवा नो
अद्य समना समानानुशन्नग्न उशतो यक्षि देवान् । अग्निमीडे पुरोहितं यज्ञस्य
देवमृत्विजम् । होतारꣳ रत्नधातमम् । वृषा सोम द्युमाꣳ असि वृषा देव
वृषव्रतः । वृषा धर्माणि दधिषे । सान्तपना इदꣳ हविर्मरुतस्तज्जुजुष्टन ।
युष्माकोती रिशादसः । यो नो मर्तो वसवो दुर्हृणायुस्तिरः सत्यानि मरुतः
(३) जिघाꣳसात् । द्रुहः पाशं प्रति स मुचीष्ट तपिष्ठेन तपसा हन्तना
तम् । संवत्सरीणा मरुतः स्वर्का उरुक्षयाः सगणा मानुषेषु । तेऽस्मत्
पाशान् प्रमुञ्चन्त्वꣳहसः सान्तपना मदिरा मादयिष्णवः । पिप्रीहि देवाꣳ
उशतो यविष्ठ विद्वाꣳ ऋतूꣳ ऋतुपते यजेह । ये दैव्या ऋत्विजस्तेभिरग्ने त्वꣳ

होतॄणामस्यायजिष्ठः । अग्ने यदद्य विशो अध्वरस्य होतः पावक (४) शोचे वेष्ट्वꣳहि यज्वा । ऋता यजासि महिना वि यद्भूर्हव्या वह यविष्ठ या ते अद्य । अग्निना रयिमश्नवत् पोषमेव दिवेदिवे । यशसं वीरवत्तमम् । गयस्फानो अमीवहा वसुवित् पुष्टिवर्धनः । सुमित्रः सोम नो भव । गृहमेधास आगत मरुतो माप भूतन । प्रमुञ्चन्तो नो अꣳहसः । पूर्वीभिर्हि ददाशिम शरद्भिर्मरुतो वयम् । महोभिः (५) चर्षणीनाम् । प्र बुध्निया ईरते वो महाꣳसि प्र णामानि प्र यज्यवस्तिरध्वम् । सहस्रियं दम्यं भागमेतं गृहमेधीयं मरुतो जुषध्वम् । उप यमेति युवतिः सुदक्षं दोषावस्तोर्हविष्मती घृताची । उप स्वैनमरमतिर्वसूयुः । इमो अग्ने वीततमानि हव्याजस्रो वक्षि देवतातिमच्छ । प्रति न ईꣳसुरभीणि वियन्तु । क्रीडं वः शर्धो मारुतमनर्वाणꣳरथे-

शुभम् (६) । कण्वा अभि प्रगायत । अत्यासो न ये मरुतः स्वञ्चो यक्षदृ-
शो न शुभयन्त मर्याः । ते हर्म्येष्ठाः शिशवो न शुभ्रा वत्सासो न प्रक्री-
डिनः पयो धाः । प्रैषा मज्मेषु विथुरेव रेजते भूमिर्यामेषु यद्धयुञ्जते शुभे ।
ते क्रीडयो धुनयो भ्राजदृष्टयः स्वयं महित्वं पनयन्त धूतयः । उपह्वरेषु यद-
चिध्वं ययिं वय इव मरुतः केन (७) चित् पथा । श्चोतन्ति कोशा उप
वो रथेष्वा घृतमुक्षता मधुवर्णमर्चते । अग्निमग्निꣳ हवीमभिः सदा हवन्त
विश्पतिम् । हव्यवाहं पुरुप्रियम् । तꣳहि शश्वन्त ईडते स्रुचा देवं घृतश्चुता ।
अग्निꣳहव्याय वोढवे । इन्द्राग्नी रोचना दिवः श्नथद्वृत्रमिन्द्रं वो विश्वतस्प-
रीन्द्रं नरो विश्वकर्मन् हविषा वावृधानो विश्वकर्मन् हविषा वर्धनेन—४३)
[सूर्यस्यमनुषोमरुतः पावकमहोभी रथेशुभंकेनषट्चत्वारिꣳशच्च] ॥ १३ ॥

अपा (६५) मयं (१३०) प्राचीं (१२८) ध्रुवक्षितिः (१६७) रुयवि (७६) रिंद्राग्नी (१०६) मा (११६)। ऽऽशु (३७) रुग्ने (१६) रेकंये (१३५) य (२६१) मग्ने (१३३) ऽग्नि (२१६) स्त्रयोदश (१८५४) ॥ १३ ॥

इति तैत्तिरीय संहितायां चतुर्थकाण्डे तृतीयः प्रपाठकः ॥

ॐम् रश्मिरंसि क्षयाय त्वा क्षयं जिन्व प्रेतिरसि धर्माय त्वा धर्मं जिन्वान्विंतिरसि दिवे त्वा दिवं जिन्व सन्धिरस्यन्तरिक्षाय त्वान्तरिक्षं जिन्व प्रतिधिरंसि पृथिव्यै त्वा पृथिवीं जिन्व विष्टम्भोऽसि वृष्ट्यै त्वा वृष्टिं जिन्व प्रवास्यह्ने त्वाहंर्जिन्वानुवासि रात्रियै त्वा रात्रिं जिन्वोशिगंसि (१) वसुंभ्यस्त्वा वसूं जिन्व प्रकेतोऽसि रुद्रेभ्यंस्त्वा रुद्रां जिन्व सुदीतिरंस्यादित्येभ्यंस्त्वाऽऽदित्यां जिन्वौजोऽसि पितृभ्यंस्त्वा पितृं जिन्व तन्तुरसि प्रजाभ्यंस्त्वा प्रजाजिंन्व

पृतनाषाडंसि पशुभ्यंस्त्वा पशूं जिन्व रेवदस्योषंधीभ्यस्त्वौषंधीर्जिन्वाभिजि-
दंसि युक्तग्रावेन्द्राय त्वेन्द्रं जिन्वाधिंपतिरसि प्राणायं (२) त्वा प्राणं जिन्व
यन्तास्यंपानायं त्वापानं जिन्व सꣳसर्पोऽसि चक्षुंषे त्वा चक्षुंर्जिन्व वयोधा
अंसि श्रोत्राय त्वा श्रोत्रं जिन्व त्रिवृदंसि प्रवृदंसि संवृदंसि विवृदंसि सꣳ
रोहोऽसि नीरोहोऽसि प्ररोहोऽस्यनुरोहोऽसि वसुकोऽसि वेषंश्रिरसि वस्यंष्टि-
रसि—४३) [असि प्राणाय त्रिचंत्वारिꣳशच्च] ॥ १ ॥ राज्ञ्यंसि
प्राची दिग्वसंवस्ते देवा अधिंपतयोऽग्निर्हेतीनां प्रंतिधर्ता त्रिवृत् त्वा स्तोमंः
पृथिव्याꣳश्रंयत्वाज्यंमुक्थमव्यंथयत् स्तभ्नातु रथन्तरꣳसाम प्रतिष्ठित्यै विरा-
डंसि दक्षिणा दिग्रुद्रास्ते देवा अधिंपतय इन्द्रो हेतीनां प्रंतिधर्ता पञ्चदशस्त्वा
स्तोमंः पृथिव्याꣳश्रंयतु प्रउंगमुक्थमव्यंथयत् स्तभ्नातु बृहत् साम प्रतिष्ठित्यै

सम्राडसि प्रतीची दिक् (१) आदित्यास्ते देवा अधिपतयः सोमो हेतीनां प्रतिधर्ता संप्तदशस्त्वा स्तोमः पृथिव्याᳬ श्रयतु मरुत्वतीयमुक्थमव्यथयत् स्तभ्नातु वैरूपᳬ साम प्रतिष्ठित्यै स्वराडस्युदीची दिग् विश्वे ते देवा अधिपतयो वरुणो हेतीनां प्रतिधर्तैकविᳬशस्त्वा स्तोमः पृथिव्याᳬ श्रयतु निष्केवल्यमुक्थमव्यथयत् स्तभ्नातु वैराजᳬ साम प्रतिष्ठित्या अधिपत्न्यसि बृहती दिङ् मरुतस्ते देवा अधिपतयः (२) बृहस्पतिर्हेतीनां प्रतिधर्ता त्रिणवत्रयस्त्रिᳬशौ त्वा स्तोमौ पृथिव्याᳬ श्रयतां वैश्वदेवाग्निमारुते उक्थे अव्यथयन्ती स्तभ्नीताᳬ शाक्वररैवते सामनी प्रतिष्ठित्या अन्तरिक्षायर्षयस्त्वा प्रथमजा देवेषु दिवो मात्रया वरिणा प्रथन्तु विधर्ता चायमधिपतिश्च ते त्वा सर्वे संविदाना नाकस्य पृष्ठे सुवर्गे लोके यजमानश्च सादयन्तु—४०) [दिगधिप-

तयश्चत्वारिꣳशच्च ॥ २ ॥ अयं पुरो हरिकेशः सूर्यरश्मिस्तस्य रथ-
गृत्सश्च रथौजाश्च सेनानिग्रामण्यौ पुञ्जिकस्थला च कृतस्थला चाप्सरसौ
यातुधाना हेती रक्षाꣳसि प्रहेतिरयं दक्षिणा विश्वकर्मा तस्य रथस्वनश्च रथे-
चित्रश्च सेनानिग्रामण्यौ मेनका च सहजन्या चाप्सरसौ दङ्क्ष्णवः पशवो
हेतिः पौरुषेयो वधः प्रहेतिरयं पश्चाद्विश्वव्यचास्तस्य रथप्रोतश्चासमरथश्च
सेनानिग्रामण्यौ प्रम्लोचन्ती च (१) अनुम्लोचन्ती चाप्सरसौ सर्पा हेति-
र्व्याघ्राः प्रहेतिरयमुत्तरात् संयद्वसुस्तस्य सेनजिच्च सुषेणश्च सेनानिग्रामण्यौ
विश्वाची च घृताची चाप्सरसावापो हेतिर्वातः प्रहेतिरयमुपर्यर्वाग्वसुस्तस्य
तार्क्ष्यश्चारिष्टनेमिश्च सेनानिग्रामण्यावुर्वशी च पूर्वचित्तिश्चाप्सरसौ विद्युद्धेति-
रवस्फूर्जन् प्रहेतिस्तेभ्यो नमस्ते नो मृडयन्तु ते यम् (२) द्विष्मो यश्च

नो द्वेष्टि तं वो जंभे दधाम्यायोस्त्वा सदने सादयाम्यवतश्छायायां नमः समुद्राय नमः समुद्रस्य चक्षसे परमेष्ठी त्वा सादयतु दिवः पृष्ठे व्यचस्वतीं प्रथस्वतीं विभूमतीं प्रभूमतीं परिभूमतीं दिवं यच्छ दिवं दृंह दिवं मा हिंसीर्विश्वस्मै प्राणायापानाय व्यानायोदानाय प्रतिष्ठायै चरित्राय सूर्यस्त्वाभिपातु मह्या स्वस्त्या (३) छर्दिषा शन्तमेन तया देवतयाऽङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीद । प्रोथदश्वो न यवसे अविष्यन् यदा महः संवरणाद् व्यस्थात् । आदस्य वातो अनु वाति शोचिरध स्म ते व्रजनं कृष्णमस्ति —२८) [चय स्वस्त्याऽष्टाविंशतिश्च] ॥ ३ ॥ अग्निर्मूर्धा दिवः ककुत्पतिः पृथिव्या अयम् । अपां रेतांसि जिन्वति । त्वामग्ने पुष्करादध्यथर्वा निरमन्थत । मूर्ध्नो विश्वस्य वाघतः । अयमग्निः सहस्रिणो वाजस्य शतिनस्पतिः । मूर्धा

कवीरयीणाम् । भुवो यज्ञस्य रजसश्च नेता यत्रानियुद्भिः सचसे शिवाभिः ।
दिवि मूर्धानं दधिषे सुवर्षां जिह्वामग्ने चकृषे हव्यवाहम् । अबोध्यग्निः
समिधा जनानाम् (१) प्रति धेनुमिवायतीमुषासम् । यह्वा इव प्रवयामु-
ज्जिहानाः प्रभानवः सिस्रते नाकमच्छ । अवोचाम कवये मेध्याय वचो
वन्दारु वृषभाय वृष्णे । गविष्ठिरो नमसा स्तोममग्नौ दिवीव रुक्ममुर्व्यञ्च-
मश्रेत् । जनस्य गोपा अजनिष्ट जागृविरग्निः सुदक्षः सुविताय नव्यसे ।
घृतप्रतीको बृहता दिविस्पृशा द्युमद्विभाति भरतेभ्यः शुचिः । त्वामग्ने
अङ्गिरसः (२) गुहाहितमन्वविन्दञ्छिश्रियाणं वनेवने । स जायसे मथ्य-
मानः सहो महत्त्वामाहुः सहसस्पुत्रमङ्गिरः । यज्ञस्य केतुं प्रथमं पुरोहितम-
ग्निन्नरस्त्रिषधस्थे समिन्धते । इन्द्रेण देवैः सरथꣳ स बर्हिषि सीदन्निहोता

यजथाय सुक्रतुः । त्वां चित्रश्रवस्तम हवन्ते विक्षु जन्तवः । शोचिष्केशं
पुरुप्रियाग्ने हव्याय वोढवे । सखायः सं वः सम्यञ्चमिषम् (३) स्तोमं चा-
ग्नये । वर्षिष्ठाय क्षितीनामूर्जो नप्त्रे सहस्वते । सꣳसमिद् युवसे वृषन्नग्ने
विश्वान्यर्य आ । इडस्पदे समिध्यसे स नो वसून्याभर । एना वो अग्निं नम-
सोर्जो नपातमाहुवे । प्रियं चेतिष्ठमरतिꣳ स्वध्वरं विश्वस्य दूतममृतम् । स
योजते अरुषो विश्वभोजसा स दुद्रवत् स्वाहुतः । सुब्रह्मा यज्ञः सुशमी (४)
वसूनां देवꣳ राधो जनानाम् । उदस्य शोचिरस्थादाजुह्वानस्य मीढुषः । उद्धू-
मासो अरुषासो दिविस्पृशः समग्निमिन्धते नरः । अग्ने वाजस्य गोमत ईशानः
सहसो यहो । अस्मे धेहि जातवेदो महिश्रवः । स इधानो वसुष्कविरग्नि-
रीडेन्यो गिरा । रेवदस्मभ्यं पूर्वणीक दीदिहि । क्षपो राजन्नुत त्मनाग्ने

वस्तोरुतोषसः । स तिग्मजम्भ (५) रक्षसो दह प्रति । आ ते अग्न
इधीमहि द्युमन्तं देवाऽजरम् । यद्ध स्या ते पनीयसी समिद्दीदयति द्यवी-
षꣳ स्तोतृभ्य आभर । आ ते अग्न ऋचा हविः शुक्रस्य ज्योतिषस्पते ।
सुश्चन्द्र दस्म विश्पते हव्यवाट् तुभ्यꣳ हूयत इषꣳ स्तोतृभ्य आभर । उभे
सुश्चन्द्र सर्पिषो दर्वी श्रीणीष आसनि । उतो न उत्पुपूर्याः (६) उक्थेषु
शवसस्पत इषꣳ स्तोतृभ्य आभर । अग्ने तमद्याश्वं न स्तोमैः क्रतुं न भद्रꣳ
हृदिस्पृशम् । ऋध्यामात ओहैः । अधा ह्यग्ने क्रतोर्भद्रस्य दक्षस्य साधोः ।
रथीर्ऋतस्य बृहतो बभूथ । आभिष्टे अद्य गीर्भिर्गृणन्तोऽग्ने दाशेम । प्र ते
दिवो न स्तनयन्ति शुष्माः । एभिर्नो अर्कैर्भवा नो अर्वाङ् (७) सुवर्न
ज्योतिः । अग्ने विश्वेभिः सुमना अनीकैः । अग्निꣳ होतारं मन्ये दास्वन्तं

वसोः सूनुꣳ सहसो जातवेदसम् । विप्रन्न जातवेदसम् । य ऊर्ध्वया स्वध्वरो देवो देवाच्या कृपा । घृतस्य विभ्राष्टिमनु शुक्रशोचिष आजुह्वानस्य सर्पिषः । अग्ने त्वन्नो अन्तमः । उत त्राता शिवो भव वरूथ्यः । तं त्वा शोचिष्ठ दीदिवः । सुम्नाय नूनमीमहे सखिभ्यः । वसुरग्निर्वसुश्रवाः (८) । अच्छा नक्षि द्युमत्तमो रयिं दाः—५) । [जनानामङ्गिरस इषꣳ सुशर्मा तिग्मजम्भ पुपूर्या अर्वाङ् वसुश्रवाः पञ्च च] ॥ ४ ॥ इन्द्राग्निभ्यां त्वा सयुजा युजा युनज्म्याघाराभ्यां तेजसा वर्चसोक्थेभिः स्तोमेभिश्छन्दोभी रय्यै पोषाय सजातानां मध्यमस्थेयाय मया त्वा सयुजा युजा युनज्म्यम्बा दुला नितत्निरभ्रयन्ती मेघयन्ती वर्षयन्ती चुपुणीका नामासि प्रजापतिना त्वा विश्वाभिर्धीभिरुपदधामि पृथिव्युदपुरमन्नेन विष्टा मनुष्यास्ते गोप्तारो-

ऽग्निर्वियंत्तोऽस्यां तामहं प्रपंद्ये सा (१) मे शर्मं च वर्मं चास्त्वधिं द्यौरन्त-
रिंक्षं ब्रह्मंणा विष्टा मरुतंस्ते गोप्तारों वायुर्वियंत्तोऽस्यां तामहं प्रपंद्ये सा मे
शर्मं च वर्मं चास्तु द्यौरपंराजिताऽमृतेंन विष्टादित्यास्तें गोप्तारः सूर्यो विर्य-
त्तोस्यां तामहं प्रपंद्ये सा मे शर्मं च वर्मं चास्तु—४८) [साष्टाचंत्वारिंं-
शच्च] ॥ ५ ॥ बृहस्पतिंस्त्वा सादयतु पृथिव्याः पृष्ठे ज्योतिंष्मतीं
विश्वंस्मै प्राणायांपानाय विश्वं ज्योतिंर्यच्छाग्निस्तेऽधिंपतिर्विश्वकंर्मा त्वा साद-
यत्वन्तरिंक्षस्य पृष्ठे ज्योतिंष्मतीं विश्वंस्मै प्राणायांपानाय विश्वं ज्योतिंर्यच्छ
वायुस्तेऽधिंपतिः प्रजापंतिस्त्वा सादयतु दिवः पृष्ठे ज्योतिंष्मतीं विश्वंस्मै
प्राणायांपानाय विश्वं ज्योतिर्यच्छ परमेष्ठी तेऽधिंपतिः पुरोवातसनिरस्यभ्रस-
निरसि विद्युत्सनिः (१) अभि स्तनयित्नुसनिरसि वृष्टिसनिरस्यग्नेर्यान्यसि

॥२४६॥

देवानामग्नेयान्यसि वायोर्यान्यसि देवानां वायोयान्यस्यन्तरिक्षस्य यान्यसि देवानामन्तरिक्षयान्यस्यन्तरिक्षमस्यन्तरिक्षाय त्वा सलिलाय त्वा सर्णीकाय त्वा सतीकाय त्वा केताय त्वा प्रचेतसे त्वा विवस्वते त्वा दिवस्त्वा ज्योतिष आदित्येभ्यस्त्वर्चे त्वा रुचे त्वा द्युते त्वा (२) भासे त्वा ज्योतिषे त्वा यशोदां त्वा यशसि तेजोदां त्वा तेजसिपयोदां त्वा पयसि वर्चोदां त्वा वर्चसि द्रवीणोदां त्वा द्रविणे सादयामि तेनर्षिणा तेन ब्रह्मणा तया देवतयाङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीद—२१) [विद्युत्सनिस्त्वैकान्नत्रिंशच्च] ॥ ६ ॥ भूयस्कृदसि वरिवस्कृदसि प्राच्यस्यूर्ध्वास्यन्तरिक्षसदस्यन्तरिक्षे सीदाप्सुषदसि श्येनसदसि गृध्रसदसि सुपर्णसदसि नाकसदसि पृथिव्यास्त्वा द्रविणे सादयाम्यन्तरिक्षस्य त्वा द्रविणे सादयामि दिवस्त्वा द्रविणे सादयामि दिशां त्वा

द्रविणे सादयामि द्रविणोदां त्वा द्रविणे सादयामि प्राणं मे पाह्यपानं मे पाहि व्यानं मे (१) पाह्यायुर्मे पाहि विश्वायुर्मे पाहि सर्वायुर्मे पाह्यग्ने यत्ते परꣳ हन्नाम तावेहि सꣳ रभावहै पाञ्चजन्येष्वप्येध्यग्ने यावा अयावा एवा ऊमाः सब्दः सगरः सुमेकः—३२) [मे द्वात्रिꣳशच्च] ॥ ७ ॥

अग्निना विश्वाषाट् सूर्येण स्वराट् क्रत्वा शचीपतिर्ऋषभेण त्वष्टा यज्ञेन मघवान् दक्षिणया सुवर्गो मन्युना वृत्रहा सौहार्द्येन तनूधा अन्नेन गयः पृथिव्यासनोदृग्भिरन्नादो वषट्कारेणर्धः साम्ना तनूपा विराजा ज्योतिष्मान् ब्रह्मणा सोमपा गोभिर्यज्ञं दाधार क्षत्रेण मनुष्यानश्वेन च रथेन च वज्र्यृतुभिः प्रभुः संवत्सरेण परिभूस्तपसानाधृष्टः सूर्यः संतनूभिः—४१) [अग्निनैकान्नपञ्चाशत्] ॥ ८ ॥ प्रजापतिर्मनसान्धोऽच्छेतो धाता दीक्षायाꣳ

सविता भूत्यां पूषा सोमक्रयण्यां वरुण उपनद्धोसुरः क्रीयमाणो मित्रः क्रीतः शिपिविष्ट आसादितो नरंधिषः प्रोह्यमाणोधिपति रागतः प्रजापतिः प्रणीयमानोग्निराग्नीध्रे बृहस्पतिराग्नीध्रात् प्रणीयमान इन्द्रोहविर्धाने ऽदितिरासादितोविष्णुरुपावह्रियमाणोऽथर्वोपोत्तोयमोभिषुतो ऽपूतपा आधूयमानो वायुः पूयमानोमित्रः क्षीरश्रीर्मन्थी संक्तुश्रीर्वैश्वदेव उन्नीतो रुद्रः (१) आहुतो वायुरावृत्तो नृचक्षाः प्रतिख्यातो भक्ष आगतः पितृणां नाराशꣳसो ऽसुरात्तः सिन्धुरवभृथमवप्रयन्त्समुद्रोऽवगतः सलिलः प्रप्लुतः सुवरुहचं गतः—२१) [रुद्रएकविꣳशतिश्च] ॥ १ ॥ कृत्तिका नक्षत्रमग्निर्देवताग्नेरुचः स्थ प्रजापतेर्धातुः सोमस्यर्चे त्वा रुचे त्वा द्युते त्वा भासे त्वा ज्योतिषे त्वा रोहिणी नक्षत्रं प्रजापतिर्देवता मृगशीर्षं नक्षत्रꣳ सोमो देवतार्द्रा नक्षत्रꣳ रुद्रोदेवता पुन-

वसू नक्षत्रमदितिर्देवता तिष्यो नक्षत्रं बृहस्पतिर्देवताश्रेषा नक्षत्रꣳ सर्पा देवता
मघा नक्षत्रं पितरो देवता फल्गुनी नक्षत्रम् (१) अर्यमा देवता फल्गुनी
नक्षत्रं भगो देवता हस्तो नक्षत्रꣳ सविता देवता चित्रा नक्षत्रमिन्द्रो देवता
स्वाती नक्षत्रं वायुर्देवता विशाखे नक्षत्रमिन्द्राग्नी देवतानूराधा नक्षत्रं मित्रो
देवता रोहिणी नक्षत्रमिन्द्रो देवता विचृतौ नक्षत्रं पितरो देवताऽषाढा नक्ष-
त्रमापो देवताऽषाढा नक्षत्रं विश्वेदेवा देवता श्रोणा नक्षत्रं विष्णुर्देवता श्रविष्ठा
नक्षत्रं वसवः (२) देवता शतभिषक्नक्षत्रमिन्द्रो देवता प्रोष्ठपदा नक्षत्रमज
एकपाद्देवता प्रोष्ठपदा नक्षत्रमहिर्बुध्नियो देवता रेवती नक्षत्रं पूषा देवताश्व-
युजौ नक्षत्रमश्विनौ देवतापभरणीर्नक्षत्रं यमो देवता पूर्णा पश्चाद्यत्ते देवा
अदधुः—३३) [नक्षत्रं वसवः स्वपस्विꣳ शञ्ज] ॥ १० ॥ मधुश्च

माधवश्च वासन्तिकावृतू शुक्रश्च शुचिश्च ग्रैष्मावृतू नभश्च नभस्यश्च वार्षि-
कावृतू इषश्चोर्जश्च शारदावृतू सहश्च सहस्यश्च हैमन्तिकावृतू तपश्च तपस्यश्च
शैशिरावृतू अग्नेरन्तःश्लेषोऽसि कल्पेतां द्यावापृथिवी कल्पन्तामाप ओषधीः
कल्पन्तामग्नयः पृथङ्मम ज्यैष्ठ्याय सव्रताः (१) येऽग्नयः समनसोऽन्तरा
द्यावापृथिवी शैशिरावृतू अभिकल्पमाना इन्द्रमिव देवा अभिसंविशन्तु संयच्च
प्रचेताश्चाग्नेः सोमस्य सूर्यस्योग्रा च भीमा च पितृणां यमस्येन्द्रस्य ध्रुवा च
पृथिवी च देवस्य सवितुर्मरुतां वरुणस्य धर्त्री च धरित्री च मित्रावरुणयोर्मित्रस्य
धातुः प्राची च प्रतीची च वसूनाꣳ रुद्राणाम् (२)आदित्यानां ते तेऽधिपत-
यस्तेभ्यो नमस्ते नो मृडयन्तु ते यं द्विष्मो यश्च नो द्वेष्टि तं वो जम्भे दधामि
सहस्रस्य प्रमा असि सहस्रस्य प्रतिमा असि सहस्रस्य विमा असि सहस्र-

स्योन्मा असिसाहस्रोऽसि सहस्राय त्वे मा मे अग्न इष्टका धेनवः सन्त्वेका च
शतं च सहस्रं चायुतं च (३) नियुतंश्च प्रयुतश्चार्बुदश्च न्यर्बुदश्च समुद्रश्च मध्यं
चान्तश्च परार्धश्चेमा मे अग्न इष्टका धेनवः सन्तु षष्टिः सहस्रमयुतमक्षीय-
माणा ऋतस्थाः स्थर्तावृधो घृतश्चुतो मधुश्चुत ऊर्जस्वतीः स्वधाविनीस्ता मे
अग्न इष्टका धेनवः सन्तु विराजो नाम कामदुघा अमुत्रामुष्मिँल्लोके—४५)
[सर्वता रुद्राणां च पञ्चचत्वारिंशच्च] ॥ ११ ॥ समिद्दिशामाशया
नः सुवर्विन्मधोरतो माधवः पात्वस्मान् । अग्निर्देवो दुष्टरीतुरदाभ्य इदं क्षत्रं
रक्षतु पात्वस्मान् । रथन्तरं सामभिः पात्वस्मान् गायत्री छन्दसां विश्व-
रूपा । त्रिवृन्नो विष्ठया स्तोमो अह्नां समुद्रो वात इदमोजः पिपर्तु । उग्रा
दिशामभिभूतिर्वयोधाः शुचिः शुक्रे अहन्योजसीना । इन्द्राधिपतिः पिपृतादतो

नो मीहे (१) क्षत्रं विश्वतो धारयेदम् । बृहत्साम क्षत्रभृद्वृद्धवृष्णियं त्रिष्टु-
भौजः शुभितमुग्रवीरम् । इन्द्र स्तोमेनपञ्चदशेन मध्यमिदं वातेन सगरेण रक्ष ।
प्राचींदिशाꣳसहयशा यशस्वती विश्वे देवाः प्रावृषाह्नाꣳसुवर्वती । इदं क्षत्रं
दुष्टरमस्त्वोजो ऽनाधृष्टꣳसहस्रियꣳसहस्वत् । वैरूपे सामन्निह तच्छकेम जग-
त्यैनं विक्ष्वावेशयामः । विश्वे देवाः सप्तदशेन (२) वर्चं इदं क्षत्रꣳसलि-
लवातमुग्रम् । धर्त्री दिशां क्षत्रमिदं दाधारोपस्थाशानां मित्रवदस्त्वोजः ।
मित्रावरुणा शरदाह्नां चिकित्नू अस्मै राष्ट्राय महि शर्म यच्छतम् । वैराजे
सामन्नधि मे मनीषानुष्टुभा सम्भृतं वीर्यꣳसहः । इदं क्षत्रं मित्रवदार्द्रदानु
मित्रावरुणा रक्षतमाधिपत्यैः । सम्राट् दिशाꣳसहसाम्नी सहस्वत्यृतुर्हेमन्तो
विष्टया नः पिपर्तु । अवस्युवाताः (३) बृहतीर्नु शक्करीरिमं यज्ञमवन्तु नोघृ-

ताचीः । सुवर्वती सुदुघा नः पयस्वती दिशां देव्यवतु नो घृताची । त्वं गोपाः
पुर एतोत पश्चाद् बृहस्पते याम्यां युङ्धि वाचम् । ऊर्ध्वा दिशाꣳरन्तिराशौ-
षधीनाꣳसंवत्सरेण सविता नो अह्नाम् । रेवत् सामातिं छन्दा उ छन्दो-
ऽजातशत्रुः स्योना नो अस्तु । स्तोमत्रयस्त्रिꣳशे भुवनस्य पत्नि विवस्व-
द्वाते अभि नः(४) गृणाहि । घृतवती सवितराधिपत्यैः पयस्वतीरन्तिराशा नो
अस्तु । ध्रुवा दिशां विष्णुपत्न्यघोरास्येशाना सहसो या मनोता। बृहस्पति-
र्मातरिश्वोत वायुः सन्धुवाना वाता अभि नो गृणन्तु । विष्टम्भो दिवो धरुणः
पृथिव्या अस्येशाना जगतो विष्णुपत्नी । विश्वव्यंचा इषयन्ती सुभूतिः शिवा
नो अस्त्वदितिरुपस्थे । वैश्वानरो न ऊत्या पृष्टो दिव्यनु नः (५) अद्यानु-
मतिरन्विदनुमते त्वं कया नश्चित्र आ भुवत् को अद्य युङ्क्ते—१४) [महि-

सप्तदशेनावस्युवातानोनचतुर्दश च] ॥ १२ ॥ रश्मी (१४३) राड्य (१४०) य (१७८) मग्नि (४०५) रिंद्राग्निभ्यां (१८) बृहस्पति (१२१) र्भूयस्क (७२) दृग्निनां (४१) प्रजापतिः (७१) कृत्तिका (१३३) मधुः (११५) समि (३६४) द्वादश (१८७७) ॥ १२ ॥

इति तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे चतुर्थः प्रपाठकः ॥ ४ ॥

ॐम् नमस्ते रुद्र मन्यवं उतो त इषवे नमः । नमस्ते अस्तु धन्वंने बाहुभ्यामुतते नमः । या त इषुः शिवतमा शिवं बभूवं ते धनुः । शिवा शरव्या यातव तया नो रुद्र मृडय । या ते रुद्र शिवा तनूरघोरापापकाशिनी । तया नस्तनुवा शंतमया गिरिशंताभि चा कशीहि । यामिषुं गिरिशंत हस्ते (१) बिभर्ष्यस्तवे । शिवां गिरित्र तां कुरु मा हिꣳसीः पुरुषं जगत् । शिवेन

वचसा त्वा गिरिशाच्छा वदामसि । यथा नः सर्वमिज्जगदयक्ष्मꣳ सुमना
असत् । अध्यवोचदधिवक्ता प्रथमो दैव्यो भिषक् । अहीꣳश्च सर्वान् जम्भय-
न्त्सर्वाश्च यातुधान्यः । असौ यस्ताम्रो अरुण उत बभ्रुः सुमङ्गलः । ये
चेमाꣳ रुद्रा अभितो दिक्षु (२) श्रिताः सहस्रशोऽवैषाꣳ हेड ईमहे । असौ
योऽवसर्पति नीलग्रीवो विलोहितः । उतैनं गोपा अदृशन्नदृशन्नुदहार्यः ।
उतैनं विश्वा भूतानि स दृष्टो मृडयाति नः । नमो अस्तु नीलग्रीवाय सह-
स्राक्षाय मीढुषे । अथो ये अस्य सत्वानोऽहं तेभ्योऽकरन्नमः । प्र मुञ्च धन्व-
नस्त्वमुभयोरार्त्नियोर्ज्याम् । याश्च ते हस्त इषवः (३) परा ता भगवो
वप । अवतत्य धनु स्त्वꣳ सहस्राक्ष शतेषुधे । निशीर्य शल्यानां मुखा शिवो
नः सुमना भव । विज्यं धनुः कपर्दिनो विशल्यो बाणवाꣳ उत । अनेशन्न-

स्येषव आभुरस्य निषङ्गधिः । या ते हेतिर्मीढुष्टम हस्ते बभूव ते धनुः । तयास्मान् विश्वतस्त्वमयक्ष्मया परिभुज । नमस्ते अस्त्वायुधायानातताय धृष्णवे । उभाभ्याम् (४) उत ते नमो बाहुभ्यां तव धन्वने । परि ते धन्वनो हेतिरस्मान् वृणक्तु विश्वतः । अथो य इषुधिस्तवारे अस्मान्नि धेहि तम्—२२) [हस्ते दिक्षिवषवउभाभ्यां द्वाविंशतिश्च] ॥ १ ॥ नमो हिरण्यबाहवे सेनान्ये दिशाञ्च पतये नमो नमो वृक्षेभ्यो हरिकेशेभ्यः पशूनां पतये नमो नमः सस्पिञ्जराय त्विषीमते पथीनां पतये नमो नमो बभ्लुशाय विव्याधिनेऽन्नानां पतये नमो नमो हरिकेशायोपवीतिने पुष्टानां पतये नमो नमो भवस्य हेत्यै जगतां पतये नमो नमो रुद्रायाततायिने क्षेत्राणां पतये नमो नमः सूतायहन्त्याय वनानां पतये नमो नमः (१) रोहिताय स्थपतये

वृक्षाणां पतये नमो नमो मन्त्रिणे वाणिजाय कक्षाणां पतये नमो नमो भुवंतये वारिवस्कृतायौषधीनां पतये नमो नम उच्चैर्घोषायाक्रन्दयते पत्तीनां पतये नमो नमः कृत्स्नवीताय धावते सत्वनां पतये नमः — २१) [नम एकान्नत्रिंशच्च] ॥ २ ॥ नमः सहमानाय निव्याधिन आव्याधिनीनां पतये नमो नमः ककुभाय निषङ्गिणे स्तेनानां पतये नमो नमो निषङ्गिण इषुधिमते तस्कराणां पतये नमो नमो वञ्चते परिवञ्चते स्तायूनां पतये नमो नमो निचेरवे परिचरायारण्यानां पतये नमो नमः सृकाविभ्यो जिघांसद्भ्यो मुष्णतां पतये नमो नमोऽसिमद्भ्यो नक्तञ्चरद्भ्यः प्रकृन्तानां पतये नमो नम उष्णीषिणे गिरिचराय कुलुञ्चानां पतये नमो नमः (१) इषुमद्भ्यो धन्वाविभ्यश्च वो नमो नम आतन्वानेभ्यः प्रतिदधानेभ्यश्च वो नमो नम

आ यच्छंद्भ्योवि सृजद्भ्यश्च वो नमो नमोऽस्यंद्भ्यो विध्यंद्भ्यश्च वो नमो नम आसीनेभ्यः शयानेभ्यश्च वो नमो नमः स्वपद्भ्यो जाग्रंद्भ्यश्च वो नमो नमस्तिष्ठद्भ्यो धावंद्भ्यश्च वो नमो नमः सभाभ्यः सभापतिभ्यश्च वो नमो नमो अश्वेभ्योऽश्वंपतिभ्यः (२) च वो नमः—३) [नमोश्वपतिभ्यस्त्रीणि च] ॥ ३ ॥ नमं आव्याधिनीभ्यो विविध्यन्तीभ्यश्च वो नमो नम उगंणाभ्यस्तृंहतीभ्यंश्च वो नमो नमो गृत्सेभ्यो गृत्सपंतिभ्यश्च वो नमो नमो व्रातेभ्यो व्रातंपतिभ्यश्च वो नमो नमो गणेभ्यो गणपतिभ्यश्च वो नमो नमो विरूपेभ्यो विश्वरूंपेभ्यश्च वो नमो नमो महद्भ्यः क्षुल्लकेभ्यंश्च वो नमो नमो रथिभ्योऽरथेभ्यंश्च वो नमो नमो रथेभ्यः (१) रथंपतिभ्यश्च वो नमो नमः सेनाभ्यः सेनानिभ्यंश्च वो नमो नमः क्षत्तृभ्यः संग्रही-

तृभ्यश्च वो नमो नमस्तक्षभ्यो रथकारेभ्यश्च वो नमो नमः कुलालेभ्यः
कर्मारेभ्यश्च वो नमो नमः पुञ्जिष्टेभ्यो निषादेभ्यश्च वो नमो नम इषुकृद्भ्यो
धन्वकृद्भ्यश्च वो नमो नमो मृगयुभ्यः श्वनिभ्यश्च वो नमो नमः श्वभ्यः श्वप-
तिभ्यश्च (२) वो नमः—२) [रथेभ्यः श्वपतिभ्यश्च द्वे च] ४ ॥

नमो भवाय च रुद्राय च नमः शर्वाय च पशुपतये च नमो नीलग्रीवाय
च शितिकण्ठाय च नमः कपर्दिने च व्युप्तकेशाय च नमः सहस्राक्षाय च
शतधन्वने च नमो गिरिशाय च शिपिविष्टाय च नमो मीढुष्टमाय चेषुमते
च नमो ह्रस्वाय च वामनाय च नमो बृहते च वर्षीयसे च नमो वृद्धाय च
संवृध्वने च (१) नमो अग्रियाय च प्रथमाय च नम आशवे चाजिराय
च नमः शीघ्रियाय च शीभ्याय च नम ऊर्म्याय चावस्वन्याय च नमः

स्रोतस्याय च द्वीप्याय च—२५) [संवृध्वने च पञ्चविंशतिश्च] ॥ ५ ॥

नमो ज्येष्ठाय च कनिष्ठाय च नमः पूर्वजाय चापरजाय च नमो मध्यमाय चापगल्भाय च नमो जघन्याय च बुध्नियाय च नमः सोभ्याय च प्रतिसर्याय च नमो याम्याय च क्षेम्याय च नम उर्वर्याय च खल्याय च नमः श्लोक्याय चावसान्याय च नमो वन्याय च कक्ष्याय च नमः श्रवाय च प्रतिश्रवाय च (१) नम आशुषेणाय चाशुरथाय च नमः शूराय चावभिन्दते च नमो वर्मिणे च वरूथिने च नमो बिल्मिने च कवचिने च नमः श्रुताय च श्रुतसेनाय च—२५) [प्रतिश्रवाय च पञ्चविंशतिश्च] ॥ ६ ॥

नमो दुन्दुभ्याय चाहनन्याय च नमो धृष्णवे च प्रमृशाय च नमो दूताय च प्रहिताय च नमो निषङ्गिणे चेषुधिमते च नमस्तीक्ष्णेषवे चायुधिने

च नमः स्वायुधार्यं च सुधन्वने च नमः स्रुत्याय च पथ्याय च नमः काट्याय च नीप्याय च नमः सूद्याय च सरस्याय च नमो नाद्यार्य च वैशन्तार्य च (१) नमः कूप्याय चावट्याय च नमो वर्ष्याय चावर्ष्याय च नमो मेघ्याय च विद्युत्यायच नमं ईध्रियाय चातप्याय च नमो वात्याय च रेष्मियाय च नमो वास्तव्याय च वास्तुपार्य च—३०) [वैशन्तार्य च त्रिंशच्च] ॥७॥

नमः सोमाय च रुद्रार्य च नमस्ताम्रार्य चारुणार्य च नमः शङ्गार्य च पशुपतये च नमं उग्रार्य च भीमार्य च नमो अग्रेवधार्य च दूरेवधार्य च नमो हन्त्रे च हनीयसे च नमो वृक्षेभ्यो हरिकेशेभ्यो नमस्ताराय नमः शम्भवे च मयोभवे च नमः शङ्करार्य च मयस्करार्य च नमः शिवार्य च शिवतराय च (१) नमस्तीर्थ्याय च कूल्याय च नमः पार्याय

चा वार्याय च नमः प्रतरणाय चोत्तरणाय च नम आतार्याय चाला-
द्याय च नमः शष्प्याय च फेन्याय च नमः सिकत्याय च प्रवाह्याय
च—३०) [शिवतराय च त्रिंशच्च] ॥ ८ ॥ नम इरिण्याय च
प्रपथ्याय च नमः किंशिलाय च क्षयणाय च नमः कपर्दिने च पुलस्तये
च नमो गोष्ठ्याय च गृह्याय च नमस्तल्प्याय च गेह्याय च नमः काट्याय
च गह्वरेष्ठाय च नमो ह्रदय्याय च निवेष्प्याय च नमः पांसव्याय च रज-
स्याय च नमः शुष्क्याय च हरित्याय च नमो लोप्याय चोलप्याय च
(१) नम ऊर्व्याय च सूर्म्याय च नमः पर्ण्याय च पर्णशद्याय च नमो-
ऽपगुरमाणाय चाभिघ्नते च नम आखिदते च प्रखिदते च नमो वः किरि-
केभ्यो देवानांहृदयेभ्यो नमो विक्षीणकेभ्यो नमो विचिन्वत्केभ्यो नम

आनिर्हतेभ्यो नम आमीवत्केभ्यः—३३) [उलप्याय च त्रयस्त्रिंशच्च]
॥ १ ॥ द्रापे अन्धसस्पते दरिद्रन्नीललोहित। एषां पुरुषाणामेषां पशूनां
मा भेर्मारो मो एषां किञ्चनाममत् । या ते रुद्र शिवा तनूः शिवा विश्वा-
हभेषजी । शिवा रुद्रस्य भेषजी तया नो मृड जीवसे । इमाꣳ रुद्राय तवसे
कपर्दिने क्षयद्वीराय प्रभरामहे मतिम् । यथा नः शमसद् द्विपदे चतुष्पदे
विश्वं पुष्टं ग्रामे अस्मिन् (१) अनातुरम् । मृडा नो रुद्रोत नो मयस्कृधि
क्षयद्वीराय नमसा विधेम ते । यच्छं च योश्च मनुरायजे पिता तदश्याम तव
रुद्र प्रणीतौ । मा नो महान्तमुत मा नो अर्भकं मा न उक्षन्तमुत मा न
उक्षितम् । मा नो वधीः पितरं मोत मातरं प्रिया मा नस्तनुवः (२) रुद्र
रिरिषः । मा नस्तोके तनये मा न आयुषि मा नो गोषु मा नो अश्वेषु

रीरिषः । वीरान्मा नो रुद्र भामितो वधीर्हविष्मन्तो नमसा विधेम ते । आरात्ते गोघ्न उत पूरुषघ्ने क्षयद्वीराय सुम्नमस्मे ते अस्तु । रक्षा च नो अधि च देव ब्रूह्यधा च नः शर्म यच्छ द्विबर्हाः । स्तुहि (३) श्रुतं गर्तसदं युवानं मृगं न भीममुपहत्नुमुग्रम् । मृडा जरित्रे रुद्रस्तवानो अन्यं ते अस्मन् नि वपन्तु सेनाः । परि णो रुद्रस्य हेतिर्वृणक्तु परि त्वेषस्य दुर्मतिरघायोः । अव स्थिरा मघवद्भ्यस्तनुष्व मीढ्वस्तोकाय तनयाय मृडय । मीढुष्टम शिवतम शिवो नः सुमना भव । परमे वृक्ष आयुधं निधाय कृत्तिं वसान आ चर पिनाकम् (४) बिभ्रदागहि । विकिरिद विलोहित नमस्ते अस्तु भगवः । यास्ते सहस्रं हेतयो ऽन्यमस्मन्निवपन्तु ताः । सहस्राणि सहस्रधा बाहुवो स्तव हेतयः । तासामीशानो भगवः पराचीना मुखा कृधि—२१) [अस्मिन् तनुवः स्तुहि

पिनाकमेकान्नत्रिꣳशच्च] ॥ १० ॥ सहस्राणि सहस्रशो ये रुद्रा अधि
भूम्याम् । तेषाꣳ सहस्रयोजनेऽवधन्वानि तन्मसि । अस्मिन् महत्यर्णवेऽन्त-
रिक्षे भवा अधि । नीलग्रीवाः शितिकण्ठाः शर्वा अधः क्षमाचराः । नील-
ग्रीवाः शितिकण्ठा दिवꣳ रुद्रा उपश्रिताः । ये वृक्षेषु सस्पिञ्जरा नीलग्रीवा
विलोहिताः । ये भूतानामधिपतयो विशिखासः कपर्दिनः । ये अन्नेषु विवि-
ध्यन्ति पात्रेषु पिबतो जनान् । ये पथां पथिरक्षय ऐलबृदा यव्युधः । ये
तीर्थानि (१) प्रचरन्ति सृकावन्तो निषङ्गिणः । य एतावन्तश्च भूयाꣳसश्च
दिशो रुद्रा वि तस्थिरे । तेषाꣳसहस्रयोजने ऽव धन्वानि तन्मसि ।
नमो रुद्रेभ्यो ये पृथिव्यां येऽन्तरिक्षे ये दिवि येषामन्नं वातो वर्षमिषवस्तेभ्यो
दश प्राचीर्दश दक्षिणा दश प्रतीचीर्दशोदीचीर्दशोर्ध्वास्तेभ्यो नमस्ते नो मृड-

यन्तु ते यं द्विष्मो यश्च (२) नो द्वेष्टि तं वो जम्भे दधामि—६) [तीर्थानि यश्च षट् चं] ॥ १ ॥ नमस्ते (२२२) नमो हिरण्यबाहवे (७१) नमः सहमानाय (१०३) नम आव्याधिनीभ्यो (१०२) नमो भवाय (७५) नमो ज्येष्ठाय (७५) नमो दुन्दुभ्याय (८०) नमः सोमाय (८०) नम इरिण्याय (८३)। द्रापे (२२१) सहस्राण्ये (१०६) कादश (१२३४) ॥ ११ ॥ इति तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे पंचमः प्रपाठकः ।

ॐम् अश्मन्नूर्जं पर्वते शिश्रियाणां वाते पर्जन्ये वरुणस्य शुष्मे । अद्भ्य ओषधीभ्यो वनस्पतिभ्योऽधि सम्भृतां तां न इषमूर्जं धत्त मरुतः सꣳरराणाः । अश्मꣳस्ते क्षुदमुं ते शुगृच्छतु यं द्विष्मः । समुद्रस्य त्वाऽवाकयाग्ने परि व्ययामसि । पावको अस्मभ्यꣳ शिवो भव । हिमस्य त्वा जरायुणाग्ने परि व्य-

यामसि । पावको अस्मभ्यꣳशिवो भव । उप (१) ज्मन्नुप वतसेऽवत्तर-
न्नदीष्वा । अग्ने पित्तमपामसि । मण्डूकि ताभिरागहि सेमन्नो यज्ञम् । पाव
कवर्णꣳशिवं कृधि । पावक आ चितयन्त्या कृपा । क्षामन् रुरुच उषसो
न भानुना । तूर्वन्न यामन्नेतशस्य नू रण आ यो घृणे । न ततृषाणो अजरः ।
अग्ने पावक रोचिषा मन्द्रया देव जिह्वया । आ देवान् (२) वक्षि यक्षि च ।
स नः पावक दीदिवोऽग्ने देवाꣳइहा वह । उप यज्ञꣳहविश्च नः । अपामिदं
न्ययनꣳसमुद्रस्य निवेशनम् । अन्यं ते अस्मत्तपन्तु हेतयः पावको अस्मभ्यꣳ
शिवो भव । नमस्ते हरसे शोचिषे नमस्ते अस्त्वर्चिषे । अन्यं ते अस्म-
त्तपन्तु हेतयः । पावको अस्मभ्यꣳशिवो भव । नृषदे वट् (३) अप्सुषदे
वड् वनसदे वड् बर्हिषदे वट् । सुवर्विदे वट् । ये देवा देवानां यज्ञिया यज्ञि-

यानां संवत्सरीणमुपं भागमासंते । अहुतादो हविषों यज्ञे अस्मिन् स्वयं जुहुध्वं मधुनो घृतस्यं । ये देवा देवेष्वधिं देवत्वमायन् ये ब्रह्मणः पुर एतारों अस्य । येभ्यो नर्ते पवंते धाम किञ्चन न ते दिवो न पृथिव्या अधि स्नुषु । प्राणदाः (४) अपानदा व्यानदाश्चक्षुर्दा वर्चोदा वंरिवोदाः । अन्यं ते अस्मत्तंपन्तु हेतयः । पावको अस्मभ्यं शिवो भंव । अग्निस्तिग्मेनं शोचिषा यं सद्विश्वं न्यत्रिणम् । अग्निनों वं सते रयिम् । सैनानीकेन सुविदत्रो अस्मे यष्टां देवां आयंजिष्ठः स्वस्ति । अदंब्धो गोपा उत नः परस्पा अग्ने द्युमदुत रेवद्दिदीहि--४४) [उपं देवान् वट् प्राणदातुश्चतुश्चत्वारिंशच्च] ॥१॥

य इमा विश्वा भुवनानि जुह्वदृषिर्होता निषसादां पिता नः । स आशिषा द्रविणमिच्छमानः परमच्छदो वर आविवेश । विश्वकर्मा मनसा

यद्धिहाया धाता विधाता परमोत सन्दृक् । तेषामिष्टानि समिषा मदन्ति यत्र सप्तर्षीन् पर एकमाहुः । यो नः पिता जनिता यो विधाता यो नः सतो अभ्या सज्जजान (१) । यो देवानां नामधा एक एव तꣳ संप्रश्नं भुवना यन्त्यन्या । त आ यजन्त द्रविणꣳ समस्मा ऋषयः पूर्वे जरितारो न भूना । असूर्ता सूर्ता रजसो विमाने ये भूतानि समकृण्वन्निमानि । न तं विदाथ य इदं जजानान्यद् युष्माकमन्तरं भवाति । नीहारेण प्रावृता जल्प्या चासुतृप उकथशासश्चरन्ति । परो दिवा पर एना (२) पृथिव्या परो देवेभिरसुरैर्गुहा यत् । कꣳ स्विद्गर्भं प्रथमं दध्र आपो यत्र देवाः समगच्छन्त विश्वे । तमिद्गर्भं प्रथमं दध्र आपो यत्र देवाः समगच्छन्त विश्वे । अजस्य नाभावध्येकमर्पितं यस्मिन्निदं विश्वं भुवनमधि श्रितम् । विश्वकर्मा ह्यजनिष्ट देव आदिद्गन्धर्वो अभ-

वदाहितीयः । तृतीयः पिता जनितौषधीनाम् (३) अपां गर्भं व्यदधात् पुरुत्रा । चक्षुषः पिता मनसा हि धीरो घृतमेने । अजनन्नम्नमाने । यदेदन्ता अदहꣳहन्त पूर्व आदिद्द्यावापृथिवी अप्रथेताम् । विश्वतश्चक्षुरुत विश्वतोमुखो विश्वतोहस्तउत विश्वतस्पात् । सं बाहुभ्यां नमति संपतत्रैर्द्यावापृथिवी जनयन् देव एकः । किꣳस्विदासीदधिष्ठानमारम्भणं कतमस्वित् किमासीत् । यदी भूमिं जनयन् (४) विश्वकर्माविद्यामौर्णोन्महिना विश्वचक्षाः । किꣳस्विद्वनं क उ स वृक्ष आसीद्यतो द्यावापृथिवी निष्ट तक्षुः । मनीषिणो मनसा पृच्छतेदु तद् यदध्यतिष्ठद् भुवनानि धारयन् । या ते धामानि परमाणि यावमा या मध्यमा विश्वकर्मन्नुतेमा । शिक्षा सखिभ्यो हविषि स्वधावः स्वयं यजस्व तनुवं जुषाणः । वाचस्पतिं विश्वकर्माणमूतये (५) मनोयुजं वाजे

अद्या हुवेम । स नो नेदिष्ठा हवनानि जोषते विश्वशंम्भूरवसे साधुकर्मा ।
विश्वकर्मन् हविषा वावृधानः स्वयं यजस्व तनुवं जुषाणः । मुह्यन्त्वन्ये अभितः
सपत्ना इहास्माकं मघवा सूरिरस्तु । विश्वकर्मन् हविषा वर्धनेन त्रातारमि-
न्द्रमकृणोरवध्यम् । तस्मै विशः समनमन्त पूर्वीरयमुग्रो विहव्यो यथासत् ।
समुद्राय वयुनाय सिन्धूनां पतये नमः (६) नदीनाꣳ सर्वासां पित्रे जुहुता
विश्वकर्मणे विश्वाहामर्त्यꣳ हविः——१) [जजानैनौषधीनां जनयन्नूतयेनमो
नव च]॥ २ ॥ उदेनमुत्तरां नयाग्ने घृतेनाहुत । रायस्पोषेण सꣳसृज
प्रजया च धनेन च । इन्द्रेमं प्रतरां कृधि सजातानामसद्वशी । समेनं वर्चसा
सृज देवेभ्यो भागधा असत् । यस्य कुर्मो हविर्गृहे तमग्ने वर्धया त्वम् ।
तस्मै देवा अधिब्रवन्नयञ्च ब्रह्मणस्पतिः । उदु त्वा विश्वे देवाः (१) अग्ने

भरन्तु चित्तिभिः । स नो भव शिवतमः सुप्रतीको विभावसुः । पञ्च दिशो दैवीर्यज्ञमवन्तु देवीरपामतिं दुर्मतिं बाधमानाः । रायस्पोषे यज्ञपतिमा भजन्तीः । रायस्पोषे अधियज्ञो अस्थात् समिद्धे अग्नावधि मामहानः । उक्थपत्र ईड्यो गृभीतस्तप्तं घर्मं परिगृह्यायजन्त । ऊर्जा यद्यज्ञमशमन्त देवा दैव्याय धर्त्रे जोष्ट्रे । देवश्रीः श्रीमणाः शतपयाः (२) परिगृह्य देवा यज्ञमायन् । सूर्यरश्मिर्हरिकेशः पुरस्तात् सविता ज्योति रुदयाँ अजस्रम् । तस्य पूषा प्रसवे याति देवः सम्पश्यन् विश्वा भुवनानि गोपाः । देवा देवेभ्यो अध्वर्यन्तो अस्थुर्वीतं शमित्रे शमिता यजध्यै । तुरीयो यज्ञो यत्र हव्यमेति ततः पावका आशिषो नो जुषन्ताम् । विमान एष दिवो मध्य आस्त आपप्रिवान् रोदसी अन्तरिक्षम् । स विश्वाचीरभि (३) चष्टे घृताचीरन्तरा पूर्वमपरं च

केतुम् । उक्षा समुद्रो अरुणः सुपर्णः पूर्वस्य योनिं पितुराविवेश । मध्ये दिवो निहितः पृश्निरश्मा विचक्रमे रजसः पात्यन्तौ । इन्द्रं विश्वा अवीवृधन् समुद्रव्यचसं गिरः । रथीतमꣳ रथीनां वाजानाꣳ सत्पतिं पतिम् । सुम्नहू-र्यज्ञो देवाꣳ आ च वक्षद्यक्षदग्निर्देवो देवाꣳ आ च वक्षत् । वाजस्य (४) मा प्रसवेनोद् ग्राभेणोदग्रभीत् । अथासपत्नाꣳ इन्द्रो मे निग्राभेणाधराꣳ अकः । उद्ग्राभश्च निग्राभश्च ब्रह्म देवा अवीवृधन् । अथासपत्नानिन्द्राग्नी मे विषूचीनान् व्यस्यताम्—२६) [विश्वे देवाः शतपयाअभिवाजस्यषड्विꣳशतिश्च] ॥ ३ ॥ आशुः शिशानो वृषभो न युध्मो घनाघनः क्षोभ-णश्चर्षणीनां । संक्रन्दनोऽनिमिष एकवीरः शतꣳ सेना अजयत् साकमिन्द्रः । संक्रन्दनेनानिमिषेण जिष्णुना युत्कारेण दुश्च्यवनेन धृष्णुना । तदिन्द्रेण

जयत तत् संहध्वं युधो नर इषुहस्तेन वृष्णा । स इषुहस्तैः स निषङ्गिभि-
र्वशी सꣳस्रष्टा स युध इन्द्रो गणेन । सꣳसृष्टजित् सोमपा बाहुशर्ध्यूर्ध्व-
धन्वा प्रतिहिता भिरस्ता । बृहस्पते परिदीय (१) रथेन रक्षोहामित्राꣳ
अपबाधमानः । प्रभञ्जन्त्सेनाः प्रमृणो युधा जयन्नस्माकमेध्यविता रथानां ।
गोत्रभिदं गोविदं वज्रबाहुं जयन्तमज्म प्रमृणन्तमोजसा । इमꣳ सजाता
अनु वीरयध्वमिन्द्रꣳ सखायोऽनु सꣳरभध्वम् । बलविज्ञायः स्थविरः प्रवीरः
सहस्वान् वाजी सहमान उग्रः । अभि वीरो अभि सत्त्वा सहोजा जैत्रमि-
न्द्ररथमा तिष्ठ गोवित् । अभि गोत्राणि सहसा गाहमानोऽदायः (२) वीरः
शतमन्युरिन्द्रः । दुश्च्यवनः पृतनाषाडयुध्योऽस्माकꣳ सेना अवतु प्र युत्सु ।
इन्द्र आसां नेता बृहस्पतिर्दक्षिणा यज्ञः पुर एतु सोमः । देवसेना नामभि-

भञ्जतीनां जयन्तीनां मरुतों यन्त्वग्रें । इन्द्रस्य वृष्णो वरुणस्य राज्ञ आदि-
त्यानां मरुताꣳ शर्धं उग्रम् । महामनसां भुवनच्यवानां घोषों देवानां जय-
तामुदस्थात् । अस्माकमिन्द्रः समृतेषु ध्वजेष्वस्माकं या इषवस्ता जयन्तु
(३) अस्माकं वीरा उत्तरे भवन्त्वस्मानु देवा अवता हवेषु । उद्धर्षय मघ-
वन्नायुधान्युत्सत्वनां मामकानां महाꣳसि । उद्वृत्रहन् वाजिनां वाजिनान्यु-
द्रथानां जयतामेतु घोषः । उपप्रेत जयता नरः स्थिरा वः सन्तु बाहवः । इन्द्रो
वः शर्म यच्छत्वनाधृष्या यथाऽसथ । अवसृष्टा परा पत शरव्ये ब्रह्म सꣳ
शिता । गच्छामित्रान् प्र (४) विशमैषां कञ्चनोच्छिषः । मर्माणि ते वर्मभि-
श्छादयामि सोमस्त्वा राजामृतेनाभिवस्ताम् । उरोर्वरीयो वरिवस्ते अस्तु
जयन्तं त्वामनुमदन्तु देवाः । यत्र बाणाः सम्पतन्ति कुमारा विशिखा इव ।

इन्द्रो नस्तत्र वृत्रहा विश्वाहा शर्म यच्छतु—१०) [दीयादायो जयन्तु प्र चत्वारिꣳ शच्च] ॥ ४ ॥ प्राचीमनु प्रदिशं प्रेहि विद्वानग्नेरग्ने पुरो अग्निर्भवेह । विश्वा आशा दीद्यानो वि भाह्यूर्जं नो धेहि द्विपदे चतुष्पदे । क्रमध्वमग्निना नाकमुख्यꣳ हस्तेषु बिभ्रतः । दिवः पृष्ठꣳ सुवर्गत्वा मिश्रा देवेभि-राध्वम् । पृथिव्या अहमुदन्तरिक्षमारुहमन्तरिक्षाद्दिवमारुहम् । दिवो नाकस्य पृष्ठात्सुवर्ज्योतिरगाम् (१) अहं सुवर्यन्तो नापेक्षन्त आ द्याꣳ रोहन्ति रोदसी । यज्ञं ये विश्वतो धारꣳ सुविद्वाꣳसो वि तेनिरे । अग्ने प्रेहि प्रथमो देवयतां चक्षुर्देवानामुत मर्त्यानाम् । इयक्षमाणा भृगुभिः सजोषाः सुव-र्यन्तु यजमानाः स्वस्ति । नक्तोषासा समनसा विरूपे धापयेते शिशुमेकꣳ समीची । द्यावा क्षामा रुक्मो अन्तर्वि भाति देवा अग्निं धारयन् द्रविणो-

दाः । अग्ने सहस्राक्ष (२) शतमूर्धञ्छतं ते प्राणाः सहस्रमपानाः । त्वꣳ
साहस्रस्य राय ईशिषे तस्मै ते विधेम वाजाय स्वाहा । सुपर्णोऽसि गरुत्मान्
पृथिव्याꣳ सीद पृष्ठे पृथिव्याः सीद भासान्तरिक्षमा पृण ज्योतिषा दिवमुत्त-
भान तेजसा दिश उद्दृꣳह । आजुह्वानः सुप्रतीकः पुरस्तादग्ने स्वां योनिमा-
सीद साध्या अस्मिन्त्सधस्थे अध्युत्तरस्मिन् विश्वे देवाः (३) यजमानश्च
सीदत । प्रेद्धो अग्ने दीदिहि पुरो नोऽजस्रया सूर्म्या यविष्ठ । त्वाꣳ शश्वन्त उप
यन्ति वाजाः । विधेम ते परमे जन्मन्नग्ने विधेम स्तोमैरवरे सधस्थे । यस्मा-
द्योनेरुदारिथा यजे तं प्र त्वे हवीꣳषि जुहुरे समिद्धे । ताꣳ सवितुर्वरेण्यस्य
चित्रामाहं वृणे सुमतिं विश्वजन्याम् । यामस्य कण्वो अदुहत् प्रपीनाꣳ
सहस्रधाराम् (४) पयसा महीं गाम् । सप्त ते अग्ने समिधः सप्त जिह्वाः सप्त-

र्थः सप्त धामं प्रियाणि । सप्त होत्राः सप्तधा त्वा यजन्ति सप्त योनीरा पृणस्वा घृतेनं । ईदृङ् चा न्यादृङ् चैतादृङ् च प्रतिदृङ् च मितश्च सम्मितश्च सभंराः । शुक्रज्योतिश्च चित्रज्योतिश्च सत्यज्योतिश्च ज्योतिष्माँश्च सत्यश्चर्तपाश्चात्यँहाः (५) । ऋतजिच्च सत्यजिच्च सेनजिच्च सुषेणश्चान्त्यंमित्रश्च दूरे अंमित्रश्च गणः । ऋतश्च सत्यश्च ध्रुवश्च धरुणश्च धर्ता च विधर्ता च विधारयः । ईदृक्षास एतादृक्षास ऊ षु णः सदृक्षासः प्रतिसदृक्षास एतंन । मितासश्च सम्मितासश्च न ऊतये सभंरसो मरुतो यज्ञे अस्मिन्निन्द्रं दैवीर्विशो मरुतोऽनुंवर्त्मानः (६) यथेन्द्रं दैवीर्विशो मरुतोऽनुंवर्त्मान एवमिमं यजमानं दैवीश्च विशो मानुषीश्चानुंवर्त्मानो भवन्तु—१६) [अगाँ सहस्राक्ष देवाः सहस्रधारामत्यँहा अनुंवर्त्मानः षोडश च] ॥ ५ ॥ जीमूतस्येव भवति

प्रतीकं य द्वर्मी याति समदामुपस्थे । अनाविद्धया तनुवा जय त्वꣳ स त्वा वर्मणो महिमा पिपर्तु । धन्वना गा धन्वना जिंजयेम धन्वना तीव्राः समदो जयेम । धनुः शत्रोरपकामं कृणोति धन्वना सर्वाः प्रदिशो जयेम । वक्ष्यन्तीवेदा गनीगन्ति कर्णं प्रियꣳ सखायं परिषस्वजाना । योषेव शिङ्क्ते वितताधिधन्वन् (१) ज्या इयꣳ समने पारयन्ती । ते आचरन्ती समनेव योषा मातेव पुत्रं बिभृतामुपस्थे । अप शत्रून् विध्यताꣳ संविदाने आर्त्नी इमे विष्फुरन्ती अमित्रान् । बह्वीनां पिता बहुरस्य पुत्रश्चिश्चा कृणोति समनावगत्य । इषुधिः सङ्काः पृतनाश्च सर्वाः पृष्ठे निनद्धो जयति प्रसूतः । रथे तिष्ठन्नयति वाजिनः पुरो यत्र यत्र कामयते सुषारथिः । अभीशूनां महिमानम् (२) पनायत मनः पश्चादनुयच्छन्ति रश्मयः । तीव्रान् घोषान् कृण्वते वृषपाणयो

ऽश्वा रथैभिः सह वाजयन्तः । अवक्रामन्तः प्रपदैरमित्रान् क्षिणन्ति शत्रूंर
रनपव्ययन्तः । रथवाहनꣳ हविरस्य नाम यत्रायुधं निहितमस्य वर्म । तत्रा रथ-
मुप शग्मꣳ सदेम विश्वाहा वयꣳ सुमनस्यमानाः । स्वादुषꣳ सदः पितरो वयोधाः
कृच्छ्रेश्रितः शक्तीवन्तो गभीराः । चित्रसेना इषुबला अमृध्राः सतोवीरा
उरवो व्रातसाहाः । ब्राह्मणासः (३) पितरः सोम्यासः शिवे नो द्यावापृथिवी
अनेहसा । पूषा नः पातु दुरितादृतावृधो रक्षा माकिर्नो अघशꣳस ईशत ।
सुपर्णं वस्ते मृगो अस्या दन्तो गोभिः सन्नद्धा पतति प्रसूता । यत्रा नरः सं च
वि च द्रवन्ति तत्रास्मभ्यमिषवः शर्म यꣳसन् । ऋजीते परि वृङ्धि नोऽश्मा
भवतु नस्तनूः । सोमो अधि ब्रवीतु नोऽदितिः (४) शर्म यच्छतु । आ
जङ्घन्ति सान्वेषां जघनाꣳ उप जिघ्नते । अश्वाजनि प्रचेतसोऽश्वान्त्समत्सु

चोदय । अहिरिव भोगैः पर्येति बाहुं ज्याया हेतिं परि बाधमानः । हस्तघ्नो विश्वा वयुनानि विद्वान् पुमान् पुमांꣳसं परि पातु विश्वतः वनस्पते वीड्वङ्गो हि भूया अस्मत्सखा प्रतरणः सुवीरः । गोभिः सन्नद्धो असि वीडयस्वा-स्थाता ते जयतु जेत्वानि । दिवः पृथिव्याः परि (५) ओज उद्भृतं वनस्प-तिभ्यः पर्याभृतꣳ सहः । अपा मोज्मानं परि गोभिरावृतमिन्द्रस्य वज्रꣳ हविषा रथं यज । इन्द्रस्य वज्रो मरुतामनीकं मित्रस्य गर्भो वरुणस्य नाभिः । सेमां नो हव्यदातिं जुषाणो देव रथ प्रति हव्या गृभाय । उप श्वासय पृथिवीमुत द्यां पुरुत्रा ते मनुतां विष्ठितं जगत् । स दुन्दुभे सजूरिन्द्रेण देवैर्दूरात् (६) दवीयो अप सेध शत्रून् । आ क्रन्दय बलमोजो न आ धा निष्टनिहि दुरिता बाधमानः । अप प्रोथ दुन्दुभे दुच्छुनाꣳ इत इन्द्रस्य मुष्टिरसि वीडयस्व ।

आमूरंज प्रत्यावर्तयेमाः केतुमद्दुन्दुभिर्वावदीति । समश्वपर्णाश्चरन्ति नो नरोऽस्माकमिन्द्र रथिनो जयन्तु—४१) [धन्वन् महिमानं ब्राह्मणासोदितिः परि दूरादेकचत्वारिंशच्च] ॥ ६ ॥ यदक्रन्दः प्रथमं जायमान उद्यन्त्समुद्रादुतवा पुरीषात् । श्येनस्य पक्षा हरिणस्य बाहू उपस्तुत्यं महि जातं ते अर्वन् । यमेन दत्तं त्रित एनमायुनगिन्द्र एणं प्रथमो अध्यतिष्ठत् । गन्धर्वो अस्य रशनामगृभ्णात् सूरादश्वं वसवो निरतष्ट । असि यमो अस्यादित्यो अर्वन्नसि त्रितो गुह्येन व्रतेन । असि सोमेन स मया विपृक्तः (१) आहुस्ते त्रीणि दिवि बन्धनानि । त्रीणि त आहुर्दिवि बन्धनानि त्रीण्यप्सु त्रीण्यन्तः समुद्रे । उतेव मे वरुणश्छन्त्स्यर्वन् यत्रा त आहुः परमं जनित्रं । इमा ते वाजिन्नवमार्जनानीमा शफानां सनितुर्निधाना । अत्रा ते भद्रा रशना

अपश्यमृतस्य या अभिरक्षन्ति गोपाः । आत्मानं ते मनसाराज्जानामवो दिवा (२) पतयन्तं पतङ्गम् । शिरो अपश्यं पथिभिः सुगेभिररेणुभिर्जेहमानं पतत्रि । अत्रा ते रूपमुत्तममपश्यं जिगीषमाणमिष आ पदे गोः । यदा ते मर्तो अनु भोगमानडादिद्ग्रसिष्ठ ओषधीरजीगः । अनु त्वा रथो अनु मर्यो अर्वन्ननु गावोऽनु भगः कनीनाम् । अनु व्रातासस्तव सख्यमीयुरनु देवा ममिरे वीर्यम् (३) ते हिरण्यशृङ्गोऽयो अस्य पादा मनोजवा अवर इन्द्र आसीत् । देवा इदस्य हविरद्यमायन् यो अर्वन्तं प्रथमो अध्यतिष्ठत् । ईर्मान्तासः सिलिकमध्यमासः सं शूरणासो दिव्यासो अत्याः । हंसा इव श्रेणिशो यतन्ते यदाक्षिषुर्दिव्यमज्ममश्वाः । तव शरीरं पतयिष्ण्वर्वन्तव चित्तं वात इव ध्रजीमान् । तव शृङ्गाणि विष्ठिता पुरुत्रारण्येषु जर्भुराणा चरन्ति ।

उप (४) प्रागाच्छसनं वाज्यवा देवद्रीचा मनसा दीध्यानः । अजः पुरो
नीयते नाभिरस्यानु पश्चात् कवयो यन्ति रेभाः । उप प्रागात् परमं यत्
सधस्थमर्वां॰ अच्छा पितरं मातरञ्च । अद्या देवान् जुष्टतमो हिगम्या अथा-
शास्ते दाशुषे वार्याणि—३१) [विपृक्तो दिवा वीर्यमुपैकान्नचत्वारिं॰शच्च]
॥ ७ ॥ मा नो मित्रो वरुणो अर्यमायुरिन्द्र ऋभुक्षा मरुतः परिख्यन् ।
यद्वाजिनो देवजातस्य सप्तेः प्रवक्ष्यामो विदथे वीर्याणि । यन्निर्णिजा रेक्णसा
प्रावृतस्य रातिं गृभीतां मुखतो नयन्ति । सुप्राङ् अजो मेम्यद् विश्वरूप इन्द्रा-
पूष्णोः प्रियमप्येति पाथः । एष छागः पुरो अश्वेन वाजिना पूष्णो भागो
नीयते विश्वदेव्यः । अभिप्रियं यत् पुरोडाशमर्वता त्वष्टेत् (१) एनं॰सौश्र-
वसाय जिन्वति । यद्धविष्यमृतुशो देवयानं त्रिर्मानुषाः पर्यश्वं नयन्ति । अत्रा

पूष्णः प्रथमो भाग एति यज्ञं देवेभ्यः प्रतिवेदयन्नजः । होताध्वर्युरावया अग्निमिन्धो ग्रावग्राभ उत शःस्ता सुविप्रः । तेन यज्ञेन स्वरंकृतेन स्विष्टेन वक्षणा आ पृणध्वम् । यूपव्रस्का उत ये यूपवाहाश्चषालं ये अश्वयूपाय तक्षति । ये चार्वते पचनःसम्भरन्त्युतो (२) तेषामभिगूर्तिर्न इन्वतु । उप प्रागात् सुमन्मेऽधायि मन्म देवानामाशा उपवीतपृष्ठः । अन्वेनं विप्रा ऋषयो मदन्ति देवानां पुष्टे चकृमा सुबन्धुम् । यद्वाजिनो दाम संदानमर्वतो या शीर्षण्या रशना रज्जुरस्य । यद्वा घास्य प्रभृतमास्ये तृणःसर्वा ता ते अपि देवेष्वस्तु । यदश्वस्य क्रविषः (३) मक्षिकाश यद्वा स्वरौ स्वधितौ रिप्तमस्ति । यद्धस्तयोः शमितुर्यन्नखेषु सर्वा ता ते अपि देवेष्वस्तु । यदूवध्यमुदरस्यापवाति य आमस्य क्रविषो गन्धो अस्ति । सुकृता तच्छमितारः कृण्वन्तूत

मेधꣳ शृतपाकं पचन्तु । यत्ते गात्रादग्निना पच्यमानादभि शूलं निहतस्याव-
धावति । मा तद्भूम्यामा श्रिषत् (४) मा तृणेषु देवेभ्यस्तदुशद्भ्यो रातमस्तु
—७) [इदुतोक्रविषः श्रिषत्सप्त च] ॥ ८ ॥ ये वाजिनं परिपश्यन्ति
पक्वं य ईमाहुः सुरभिर्निर्हरेति । ये चार्वतो माꣳसभिक्षामुपासत उतो तेषा-
मभिगूर्तिर्न इन्वतु । यन्नीक्षणं माꣳस्पचन्या उखाया या पात्राणि यूष्ण आसे-
चनानि । ऊष्मण्यापिधाना चरूणामङ्काः सूनाः परि भूषन्त्यश्वम् । निक्रमणं
निषदनं विवर्तनं यच्च पड्वीशमर्वतः । यच्च पपौ यच्च घासिमं (१) जघास
सर्वा ता ते अपि देवेष्वस्तु । मा त्वाग्निर्ध्वनयिद्धूमगन्धिर्मोखा भ्राजन्त्यभि विक्त
जघ्रिः । इष्टं वीतमभिगूर्तं वषट्कृतं तं देवासः प्रति गृभ्णन्त्यश्वम् । यदश्वाय
वास उपस्तृणन्त्यधीवासं या हिरण्यान्यस्मै । सन्दानमर्वन्तं पड्वीशं प्रिया

देवेष्वा यामयन्ति । यत्ते सादे महसा शूकृतस्य पार्ष्ण्या वा कशया (२)
वा तुतोदं । स्रुचेव ता हविषो अध्वरेषु सर्वा ता ते ब्रह्मणा सूदयामि ।
चतुस्त्रिꣳशद्वाजिनो देवबन्धोर्वङ्क्रीरश्वस्य स्वधितिः समेति । अच्छिद्रा गात्रा-
वयुना कृणोत परुष्परुरनुघुष्या विशस्त । एकस्त्वष्टुरश्वस्या विशस्ता द्वा
यन्तारा भवतस्तथर्तुः । या ते गात्राणामृतुथा कृणोमि ता ता पिण्डानां
प्रजुहोम्यग्नौ । मा त्वा तपत् (३) प्रिय आत्माऽपियन्तं मा स्वधितिस्त-
नुव आ तिष्ठिपत्ते । मा ते गृध्नुरविशस्तातिहाय छिद्रा गात्राण्यसिना मिथू
कः । न वा उवेतन्म्रियसे न रिष्यसि देवाꣳ इदेषि पथिभिः सुगेभिः ।
हरी ते युञ्जा पृषती अभूतामुपा स्थाद्वाजी धुरि रासभस्य । सुगव्यं नो वा-
जी स्वश्व्यं पुꣳसः पुत्राꣳ उत विश्वापुषꣳ रयिम् (४) अनागास्त्वन्नो अदितिः

कृणोतु क्षत्रं नो अश्वो वनताꣳ हविष्मान्—१) [घासिं कशया तपद्र-
यिं नवं च] ॥ १ ॥ अश्मन् (२४४) य ३०१) उ (२२६)
दाशुः (२४०) प्राचीं (३१६) जीमूतस्य (३४१) य (२३१) न्मा
(२०७) ये (२०१) नवंच (२३३१) ॥ १ ॥ इति तैत्तिरीयसंहितायां
चतुर्थकाण्डे षष्ठः प्रपाठकः ॥

ॐम् अग्नाविष्णू सजोषसेमा वर्धन्तु वां गिरः। द्युम्नैर्वाजेभिरागतम्। वाजश्च
मे प्रसवश्च मे प्रयतिश्च मे प्रसितिश्च मे धीतिश्च मे क्रतुश्च मे स्वरश्च मे श्लोकश्च
मे श्रावश्च मे श्रुतिश्च मे ज्योतिश्च मे सुवश्च मे प्राणश्च मेऽपानः (१) च
मे व्यानश्च मेऽसुश्च मे चित्तश्च म आधीतश्च मे वाक् च मे मनश्च मे चक्षुश्च
मे श्रोत्रश्च मे दक्षश्च मे बलश्च म ओजश्च मे सहश्च म आयुश्च मे जरा च

म आ॒त्मा च॑ मे त॒नूश्च॑ मे॒ (२) शर्म॑ च मे॒ वर्म॑ च॒ मेऽङ्गा॑नि च मे॒ऽस्थानि॑
च मे॒ परू॑ꣳषि च मे॒ शरी॑राणि च मे— १८) [अ॒पान स्त॒नूश्च॑मे॒ऽष्टाद॑श
च] ॥ १ ॥ ज्यैष्ठ्यं॑ च म आधि॑पत्यश्च मे म॒न्युश्च॑ मे॒ भाम॑श्च मेऽम॑श्च॒
मेऽम्भ॑श्च॒ मे जे॒मा च॑ मे महि॒मा च॑ मे वरि॒मा च॑ मे प्रथि॒मा च॑ मे व॒र्ष्मा
च॑ मे द्राघु॒या च॑ मे वृ॒द्धश्च॑ मे॒ वृद्धि॑श्च मे स॒त्यश्च॑ मे श्र॒द्धा च॑ मे॒ जग॑च्च
(१) मे॒ धनं॑ च मे॒ वश॑श्च मे॒ त्विषि॑श्च मे क्री॒डा च॑ मे॒ मोद॑श्च मे जा॒तश्च॑ मे
ज॒नि॒ष्यमा॑णश्च मे सू॒क्तश्च॑ मे सुकृ॒तश्च॑ मे वि॒त्तश्च॑ मे॒ वेद्य॑श्च मे भू॒तश्च॑ मे भवि॒-
ष्यच्च॑ मे सु॒गश्च॑ मे सु॒पथ॑श्च म ऋ॒द्धश्च॑ म ऋद्धि॑: (२) च॒ मे॒ क्लृ॒प्तश्च॑ मे॒ क्लृप्ति॑श्च
मे म॒तिश्च॑ मे सुम॒तिश्च॑ मे— १४) [जग॒च्चर्द्धि॑श्चतु॒र्द॑श च] ॥ २ ॥
शश्च॑ मे॒ मय॑श्च मे प्रि॒यश्च॑ मेऽनुका॒मश्च॑ मे॒ काम॑श्च मे सौमन॒सश्च॑ मे भ॒द्रश्च॑

मे श्रेयश्च मे वस्यश्च मे यशश्च मे भगश्च मे द्रविणश्च मे यन्ता च मे धर्त्ता
च मे क्षेमश्च मे धृतिश्च मे विश्वञ्च (१) मे महश्च मे संविच्च मे
ज्ञात्रञ्च मे सूश्च मे प्रसूश्च मे सीरञ्च मे लयश्च म ऋतञ्च मेऽमृतञ्च
मेऽयक्ष्मञ्च मेऽनामयच्च मे जीवातुश्च मे दीर्घायुत्वञ्च मेऽनमित्रञ्च मेऽभ-
यञ्च मे सुगञ्च मे शयनं (२) च मे सूषा च मे सुदिनञ्च मे—८)
[विश्वञ्च शयनमष्टौ च] ॥ ३ ॥ ऊर्क् च मे सूनृता च मे पयश्च मे
रसश्च मे घृतञ्च मे मधु च मे सग्धिश्च मे सपीतिश्च मे कृषिश्च मे वृष्टिश्च
मे जैत्रञ्च म औद्भिद्यञ्च मे रयिश्च मे रायश्च मे पुष्टञ्च मे पुष्टिश्च मे विभु च
(१) मे प्रभु च मे बहु च मे भूयश्च मे पूर्णञ्च मे पूर्णतरञ्च मे क्षितिश्च मे
कूयवाश्च मेऽन्नञ्च मेऽक्षुच्च मे व्रीहयश्च मे यवाश्च मे माषाश्च मे तिलाश्च मे

मुद्गाश्च मे खल्वाश्च मे गोधूमाश्च मे मसुराः (२) च मे प्रियङ्गवश्च मेऽणवश्च मे
श्यामाकाश्च मे नीवाराश्च मे—१४) [विभु च मसुराश्चतुर्दश च] ॥ ४ ॥

अश्मा च मे मृत्तिका च मे गिरयश्च मे पर्वताश्च मे सिकताश्च मे
वनस्पतयश्च मे हिरण्यश्च मेऽयश्च मे सीसश्च मे त्रपुश्च मे श्यामश्च मे लोहश्च मे
ऽग्निश्च म आपश्च मे वीरुधश्च म ओषधयश्च मे कृष्टपच्यश्च(१) मेऽकृष्टपच्यश्च
मे ग्राम्याश्च मे पशव आरण्याश्च यज्ञेन कल्पन्तां वित्तश्च मे वित्तिश्च मे
भूतश्च मे भूतिश्च मे वसु च मे वसतिश्च मे कर्म च मे शक्तिश्च मेऽर्थश्च म
एमश्च म इतिश्च मे गतिश्च मे—४८) [कृष्टपच्यश्चाष्टाचत्वारिंशच्च] ॥ ५ ॥

अग्निश्च म इन्द्रश्च मे सोमश्च म इन्द्रश्च मे सविता च म इन्द्रश्च मे
सरस्वती च म इन्द्रश्च मे पूषा च म इन्द्रश्च मे बृहस्पतिश्च म इन्द्रश्च मे

मित्रश्च म इन्द्रश्च मे वरुणश्च म इन्द्रश्च मे त्वष्टा च (१) म इन्द्रश्च मे धाता च म इन्द्रश्च मे विष्णुश्च म इन्द्रश्च मेऽश्विनौ च म इन्द्रश्च मे मरुतश्च म इन्द्रश्च मे विश्वे च मे देवा इन्द्रश्च मे पृथिवी च म इन्द्रश्च मेऽन्तरिक्षश्च म इन्द्रश्च मे द्यौश्चमे (२) इन्द्रश्च मे दिशश्च म इन्द्रश्च मे मूर्धा च म इन्द्रश्च मे प्रजापतिश्च म इन्द्रश्च मे—२१) [त्वष्टा च द्यौश्च म एकविꣳशतिश्च] ॥ ६ ॥ अꣳशुश्च मे रश्मिश्च मेऽदाभ्यश्च मेऽधिपतिश्च म उपाꣳशुश्च मेऽन्तर्यामश्च म ऐन्द्रवायवश्च मे मैत्रावरुणश्च म आश्विनश्च मे प्रतिप्रस्थानश्च मे शुक्रश्च मे मन्थी च म आग्रयणश्च मे वैश्वदेवश्च मे ध्रुवश्च मे वैश्वानरश्च म ऋतुग्रहाश्च (१) मेऽतिग्राह्याश्च म ऐन्द्राग्नश्च मे वैश्वदेवश्च मे मरुत्वतीयाश्च मे माहेन्द्रश्च म आदित्यश्च मे सावित्रश्च मे सारस्वतश्च मे पौष्णश्च मे

पात्नीवतश्च मे हारियोजनश्च मे—३४) [ऋतुग्रहाश्च चतुस्त्रिंशच्च] ॥७॥
इध्मश्च मे बर्हिश्च मे वेदिश्च मे धिष्णियाश्च मे स्रुचश्च मे चमसाश्च मे ग्रावाणश्च मे स्वरवश्च म उपरवाश्च मेऽधिषवणे च मे द्रोणकलशश्च मे वायव्यानि च मे पूतभृच्च म आधवनीयश्च म आग्नीध्रश्च मे हविर्धानश्च मे गृहाश्च (१) मे सदश्च मे पुरोडाशाश्च मे पचताश्च मेऽवभृथश्च मे स्वगाकारश्च मे—१६) [गृहाश्च षोडश च] ॥ ८ ॥ अग्निश्च मे घर्मश्च मेऽर्कश्च मे सूर्यश्च मे प्राणश्च मेऽश्वमेधश्च मे पृथिवी च मे दितिश्च मेऽदितिश्च मे द्यौश्च मे शक्करीरङ्गुलयो दिशश्च मे यज्ञेन कल्पन्तामृक् च मे साम च मे स्तोमश्च मे यजुश्च मे दीक्षा (१) च मे तपश्च म ऋतुश्च मे व्रतश्च मेऽहोरात्रयोर्वृष्ट्या बृहद्रथन्तरे च मे यज्ञेन कल्पेताम्—१८) [दीक्षाष्टादश

च] ॥ ९ ॥ गर्भाश्च मे वत्साश्च मे त्र्यविश्च मे त्र्यवी च मे दित्यवाट् च मे दित्यौही च मे पञ्चाविश्च मे पञ्चावी च मे त्रिवत्सश्च मे त्रिवत्सा च मे तुर्यवाट् च मे तुर्यौही च मे पष्ठवाच्च मे पष्ठौही च म उक्षा च मे वशा च म ऋषभश्च (१) मे वेहच्च मेऽनड्वांश्च मे धेनुश्च म आयुर्यज्ञेन कल्पतां प्राणो यज्ञेन कल्पतामपानो यज्ञेन कल्पतां व्यानो यज्ञेन कल्पतां चक्षुर्यज्ञेन कल्पताꣳ श्रोत्रं यज्ञेन कल्पतां मनो यज्ञेन कल्पतां वाग्यज्ञेन कल्पतामात्मा यज्ञेन कल्पतां यज्ञो यज्ञेन कल्पताम्—४०) [ऋषभश्च चत्वारिꣳशच्च] ॥ १० ॥ एका च मे तिस्रश्च मे पञ्च च मे सप्त च मे नव च म एकादश च मे त्रयोदश च मे पञ्चदश च मे सप्तदश च मे नवदश च म एकविꣳशतिश्च मे त्रयोविꣳशतिश्च

मे पञ्चवि॑ꣳशतिश्च मे सप्तवि॑ꣳशतिश्च मे नव॑वि॑ꣳशतिश्च म एक॑त्रि॒ꣳशच्च
मे त्रय॑स्त्रि॒ꣳशच्च (१) मे चत॑स्रश्च मेऽष्टौ च॑ मे द्वाद॑श च मे षोड॑श च
मे वि॒ꣳशतिश्च॑ मे चतु॑र्वि॑ꣳशतिश्च मेऽष्टावि॑ꣳशतिश्च मे द्वात्रि॑ꣳशच्च
मे षट्त्रि॑ꣳशच्च मे चत्वारि॒ꣳशच्च॑ मे चतु॑श्चत्वारिꣳशच्च मेऽष्टाच॑त्वारिꣳशच्च
मे वाज॑श्च प्रसवश्चा॑पिजश्च॒क्रतु॑श्च सुव॑श्च मू॒र्धा च॒ व्यश्नि॑यश्च (२) आन्त्या-
यनश्चान्त्य॑श्च भौवनश्च॒ भुव॑नश्चाधि॑पतिश्च (११) [त्रय॑स्त्रिꣳशच्च॒ व्यश्नि॑य-
श्चैका॑दश च]॥ ११ ॥ वाजो॑ नः स॒प्त प्र॒दिश॒श्चत॑स्रो वा परा॒वतः॑ ।
वाजो॑ नो॒ विश्वै॑र्दे॒वैर्धन॑सातावि॒हाव॑तु । विश्वे॑ अ॒द्य म॒रुतो॒ विश्व॑ ऊ॒ती विश्वे॑
भवन्त्व॒ग्नयः॒ समि॑द्धाः । विश्वे॑ नो दे॒वा अव॒सा ग॑मन्तु॒ विश्व॑मस्तु॒ द्रवि॑णं॒ वाजो॑
अ॒स्मे । वाज॑स्य प्रस॒वं दे॑वा॒ रथै॑र्याता॒ हि॒र॒ण्ययैः॑ । अ॒ग्निरिन्द्रो॒ बृह॒स्पति॑र्म॑रुतः

सोमपीतये । वाजे वाजेऽवत वाजिनो नो धनेषु (१) विप्रा अमृता ऋतज्ञाः । अस्य मध्वः पिबत मादयध्वं तृप्ता यात पथिभिर्देवयानैः । वाजः पुरस्तादुत मध्यतो नो वाजो देवाँ ऋतुभिः कल्पयाति । वाजस्य हि प्रसवो ऽनन्नमीति विश्वा आशा वाजपतिर्भवेयम् । पयः पृथिव्यां पय ओषधीषु पयो दिव्यन्तरिक्षे पयो धाः । पयस्वतीः प्रदिशः सन्तु मह्यम् । सम्मा सृजामि पयसा घृतेन सम्मा सृजाम्यप (२) ओषधीभिः । सोऽहं वाजँ सनेयमग्ने । नक्तोषासा समनसा विरूपे धापयेते शिशुमेकँ समीची । द्यावा क्षामा रुक्मो अन्तर्विभाति देवा अग्निं धारयन् द्रविणोदाः । समुद्रोऽसि नभस्वानार्द्रदानुः शंभूर्मयोभूरभि मा वाहि स्वाहा मारुतोऽसि मरुतां गणः शंभूर्मयोभूरभि मा वाहि स्वाहाऽवस्युरसि दुवस्वाञ्छंभूर्मयोभूरभि मा (३) वाहि

स्वाहा—२) [धनैष्वपोमा द्वेचं] ॥ १२ ॥ अग्निं युनज्मि शवसा
घृतेन दिव्यꣳ सुपर्णं वयसा बृहन्तम् । तेन वयं पतेम ब्रध्नस्य विष्टपꣳ सुवो
रुहाणा अधि नाक उत्तमे । इमौ ते पक्षावजरौ पतत्रिणो याभ्याꣳ रक्षाꣳ
स्यप हꣳस्यग्ने । ताभ्यां पतेम सुकृतामु लोकं यत्रर्षयः प्रथमजा ये पुराणाः ।
चिदसि समुद्रयोनिरिन्दुर्दक्षः श्येन ऋतावा । हिरण्यपक्षः शकुनो भुरण्युर्म-
हान्त्सधस्थे ध्रुवः (१) आ निषत्तः । नमस्ते अस्तु मा मा हिꣳसीर्विश्वस्य
मूर्द्धन्नधि तिष्ठसि श्रितः । समुद्रे ते हृदयमन्तरायुर्द्यावापृथिवी भुवनेष्वर्पिते ।
उद्नो दत्तोदधिं भिन्त दिवः पर्जन्यादन्तरिक्षात् पृथिव्यास्ततो नो वृष्ट्यावत ।
दिवो मूर्धासि पृथिव्या नाभिरुर्गपामोषधीनाम् । विश्वायुः शर्म सप्रथा नम-
स्पथे । येनर्षयस्तपसा सत्रम् (२) आसतेन्धाना अग्निꣳसुवरा भरन्तः ।

तस्मिन्नहं निदधे नाके अग्निमेतं यमाहुर्मनवस्तीर्णबर्हिषम् । तं पत्नीभिरनु गच्छेम देवाः पुत्रैर्भ्रातृभिरुत वा हिरण्यैः । नाकं गृह्णानाः सुकृतस्य लोके तृतीये पृष्ठे अधि रोचने दिवः । आ वाचो मध्यमरुहद्भुरण्युरयमग्निः सत्पतिश्चेकितानः । पृष्ठे पृथिव्या निहितो दविद्युतदधस्पदं कृणुते (३) ये पृतन्यवः । अयमग्निर्वीरतमो वयोधाः सहस्रियो दीप्यतामप्रयुच्छन् । विभ्राजमानः सरिरस्य मध्य उप प्र यात दिव्यानि धाम । सम्प्र च्यवध्व-मनु सम्प्र याताग्ने पथो देवयानान् कृणुध्वम् । अस्मिन्त्सधस्थे अध्युत्तर-स्मिन् विश्वे देवा यजमानश्च सीदत । येना सहस्रं वहसि येनाग्ने सर्ववेदसम् । तेनेमं यज्ञं नो वह देवयानो यः (४) उत्तमः । उद्बुध्यस्वाग्ने प्रति जागृ-ह्येनमिष्टापूर्ते सꣳसृजेथामयश्च । पुनः कृण्वꣳस्त्वा पितरं युवानमन्वाताꣳ

सीत्त्वयि तन्तुमेतम् । अयं ते योनिर्ऋत्वियो यतो जातो अरोचथाः । तं जानन्नग्न आ रोहाथा नो वर्धया रयिम्—३७) [ध्रुवः सत्रं कृणुते यः सप्तत्रिꣳशच्च] ॥ १३ ॥ ममाग्ने वर्चो विहवेष्वस्तु वयं त्वेन्धानास्तनुवं पुषेम । मह्यं नमन्तां प्रदिशश्चतस्रस्त्वयाध्यक्षेण पृतना जयेम । मम देवा विहवे सन्तु सर्व इन्द्रावन्तो मरुतो विष्णुरग्निः । ममान्तरिक्षमुरु गोपमस्तु मह्यं वातः पवतां कामे अस्मिन् । मयि देवा द्रविणमा यजन्तां मय्याशीरस्तु मयि देवहूतिः । दैव्या होतारा वनिषन्त (१) पूर्वेऽरिष्टाः स्याम तनुवा सुवीराः । मह्यं यजन्तु मम यानि हव्याकूतिः सत्या मनसो मे अस्तु । एनो मा नि गां कतमच्चनाहं विश्वे देवासो अधि वोचता मे । देवीः षडुर्वीरुरुणः कृणोत विश्वे देवास इह वीरयध्वम् । माहास्महि प्रजया मा तनू-

भिर्मा रंधाम द्विषते सोमराजन् । अग्निर्मन्युं प्रतिनुदन् पुरस्तात् (२)
अदब्धो गोपाः परि पाहि नस्त्वम् । प्रत्यञ्चो यन्तु निगुतः पुनस्तेऽमैषां चित्तं
प्रबुधां विनेशत् । धाता धातॄणां भुवनस्य यस्पतिर्देवꣳ सवितारमभिमातिषा-
हम् । इमं यज्ञमश्विनोभा बृहस्पतिर्देवाः पान्तु यजमानं न्यर्थात् । उरुव्यचा
नो महिषः शर्म यꣳसदस्मिन् हवे पुरुहूतः पुरुक्षु । स नः प्रजायै हर्यश्व
मृडयेन्द्र मा (३) नो रीरिषो मा परा दाः । ये नः सपत्ना अप ते भवन्-
त्विन्द्राग्निभ्यामव बाधामहे तान् । वसवो रुद्रा आदित्या उपरिस्पृशं मोग्रं
चेत्तारमधिराजमक्रन् । अर्वाञ्चमिन्द्रममुतो हवामहे यो गोजिद्धनजिदश्वजिद्
यः । इमन्नो यज्ञं विहवे जुषस्वास्य कुर्मो हरिवो मेदिनं त्वा—४३)[वनि-
यन्त पुरस्तान्मा त्रिचत्वारिꣳशच्च] ॥ १४ ॥ अग्नेर्मन्वे प्रथमस्य प्रचे-

तसो यं पाञ्चंजन्यं बहवः समिन्धते । विश्वस्यां विशि प्र वि विशिवाꣳसमी-
महे स नो मुञ्चत्वꣳहसः । यस्येदं प्राणन्निमिषद्यदेजति यस्य जातं जन-
मानश्च केवलम् । स्तौम्यग्निं नाथितो जोहवीमि स नो मुञ्चत्वꣳहसः ।
इन्द्रस्य मन्ये प्रथमस्य प्रचेतसो वृत्रघ्नस्तोमा उप मामुपागुः । यो दाशुषः
सुकृतो हवमुप गन्ता (१) स नो मुञ्चत्वꣳहसः । यः संग्रामं नयति सं
वशी युधे यः पुष्टानि सꣳसृजति त्रयाणि । स्तौमीन्द्रं नाथितो जोहवीमि
स नो मुञ्चत्वꣳहसः । मन्वे वां मित्रावरुणा तस्य वित्तꣳसत्यौजसा दृꣳहणा
यन्नुदेथे । या राजानꣳसरथं याथ उग्रा ता नो मुञ्चतमागसः । यो वाꣳरथ
ऋजुरश्मिः सत्यधर्मा मिथुश्चरन्तमुपयाति दूषयन् । स्तौमि (२) मित्रा-
वरुणा नाथितो जोहवीमि तौ नो मुञ्चतमागसः । वायोः सवितुर्विदथानि

मन्महे यावात्मन्वद्विभृतो यौ च रक्षतः । यौ विश्वस्य परिभूवतुस्तौ नो मुञ्चतमागसः । उप श्रेष्ठा न आशिषो देवयोर्धर्मे अस्थिरत् । स्तौमि वायुं सवितारं नाथितो जोहवीमि तौ नो मुञ्चतमागसः । रथितमौ रथीनामह्व ऊतये शुभं गमिष्ठौ सुयमेभिरश्वैः । ययोः (३) वां देवौ देवेष्वनिशितमोजस्तौ नो मुञ्चतमागसः । यदयातं वहतुं सूर्यायास्त्रिचक्रेण संसदमिच्छमानौ । स्तौमि देवावश्विनौ नाथितो जोहवीमि तौ नो मुञ्चतमागसः । मरुतां मन्वे अधि नो ब्रुवन्तु प्रेमां वाचं विश्वामवन्तु विश्वे । आशून् हुवे सुयामानूतये ते नो मुञ्चन्त्वेनसः । तिग्ममायुधं वीडितं सहस्वद्दिव्यं शर्धः (४) पृतनासु जिष्णु । स्तौमि देवान्मरुतो नाथितो जोहवीमि ते नो मुञ्चन्त्वेनसः । देवानां मन्वे अधि नो ब्रुवन्तु प्रेमांवाचं विश्वामवन्तु विश्वे ।

आशून् हुवे सुयमानूतये ते नो मुञ्चन्त्वेनसः । यदिदं माऽभिशोचति पौरु-
षेयेण दैव्येन । स्तौमि विश्वान्देवान्नाथितो जोहवीमि ते नो मुञ्चन्त्वेनसः ।
अनु नोऽद्यानुमतिरनु (५) इदनुमते त्वं वैश्वानरो न ऊत्या पृष्टो दिवि ।
ये अप्रथेताममितेभिरोजोभिर्ये प्रतिष्ठे अभवतां वसूनाम् । स्तौमि द्यावा-
पृथिवी नाथितो जोहवीमि ते नो मुञ्चतमꣳहसः । उर्वी रोदसी वरिवः
कृणोतं क्षेत्रस्य पत्नी अधि नो ब्रूयातम् । स्तौमि द्यावापृथिवी नाथितो
जोहवीमि ते नो मुञ्चतमꣳहसः । यत्ते वयं पुरुषत्रा यविष्ठा विद्वाꣳसश्चकृमा
कच्चन (६) आगः । कृधी स्वस्माꣳअदितेरनागा व्येनाꣳसि शिश्रथो
विष्वगग्ने । यथा ह तद्वसवो गौर्यं चित् पदि षिता ममुञ्चता यजत्राः । एवा
त्वमस्मत् प्र मुञ्चाव्यꣳहः प्रातार्यग्ने प्रतरान आयुः—३४) [गन्ता स्तौमि-

यो॒ः शर्धो॑नु च॒न चतु॑स्त्रिꣳशच्च] ॥१५॥ अग्नाविष्णू (११८) ज्यैष्ठय॒ꣳ (११४) श (१०८) मू (११४) गꣳमा॒ (९८) ऽग्नि (१२१) र॒ꣳशु (८४) रि॒ध्मो (६६) ग्नि (६८) गर्भा॒ (९०) एका॒ (१११) वाजो॒ (१५२) ऽग्निं (२३७) ममा॒ (११३) ऽग्नेः (३३४) पंचदश (२०१८) ॥१५॥ इति तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे सप्तमः प्रपाठकः ॥ यु॒ञ्जा॒नो (२२९३) विष्णो॑ (२४९८) र॒पाꣳ (१८५४) र॒श्मि (१८७७) र्नमो (१२३४) ऽश्म॒न्न (२३३१) ग्नाविष्णू (२०१८) स॒प्त (१४१०५) ॥ चतुर्थः काण्डः समाप्तः ॥

ॐम् सा॒वि॒त्राणि॑ जु॒होति॒ प्रसू॑त्यै चतुर्गृही॒तेन॑ जु॒होति॒ चतु॑ष्पादः प॒शव॑ः प॒शूने॒वाव॑रुन्धे॒ चत॑स्रो॒ दिशो॒ दि॒क्ष्वे॑व प्रति॑ तिष्ठति॒ छन्दा॑ꣳसि दे॒वेभ्योऽपा-

कामन् न वो भागानि हव्यं वक्ष्याम इति तेभ्य एतच्चतुर्गृहीतमधारयन् पुरोऽ
नुवाक्यायै याज्यायै देवतायै वषट्काराय यच्चतुर्गृहीतं जुहोति छन्दाꣳस्येव
तत् प्रीणाति तान्यस्य प्रीतानि देवेभ्यो हव्यं वहन्ति यं कामयेत (१) पापी-
यान्त्स्यादित्येकैकं तस्य जुहुयादाहुतीभिरेवैनमप गृह्णाति पापीयान् भवति
यं कामयेत वसीयान्त्स्यादिति सर्वाणि तस्यानुद्रुत्य जुहुयादाहुत्यैवैनमभि
क्रमयति वसीयान् भवत्यथो यज्ञस्यैवैषाभिक्रान्तिः वा एष यज्ञमुखादृध्या
यो ऽग्नेर्देवतायाएत्यष्टावेतानि सावित्राणि भवन्त्यष्टाक्षरा गायत्री गायत्रः (२)
अग्निस्तेनैव यज्ञमुखादृध्या अग्नेर्देवतायै नैत्यष्टौ सावित्राणि भवन्त्याहुतिर्नवमी
त्रिवृतमेव यज्ञमुखे वि यातयति यदि कामयेत छन्दाꣳसि यज्ञयशसेनार्पयेयमि-
त्यृचमन्तमां कुर्याच्छन्दाꣳस्येव यज्ञयशसेनार्पयति यदि कामयेत यजमानं यज्ञ-

यशसेनार्पयेयमिति यजुरन्तमं कुर्याद्यजमानमेव यज्ञयशसेनार्पयत्यृचा स्तोमꣳ समर्द्धयेति (३) आह समृद्ध्यै चतुर्भिरभ्रिमा दत्ते चत्वारि छन्दाꣳसि छन्दोभिरेव देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इत्याह प्रसूत्या अग्निर्देवेभ्यो निलायत स वेणुं प्राविशत् स एतामूतिमनु समचरद्वेणोः सुषिरꣳ सुषिराऽभ्रिर्भवति सयोनित्वाय स यत्रयत्रावसत् तत्कृष्णमभवत् कल्माषी भवति रूपसमृद्ध्या उभयतः क्ष्णुर्भवतीतश्च (४) अमुतश्चार्कस्यावरुध्यै व्याममात्री भवत्येतावद्वै पुरुषे वीर्यं वीर्यसम्मिताऽपरिमिता भवत्यपरिमितस्यावरुध्यै यो वनस्पतीनां फलग्रहिः स एषां वीर्यावान् फलग्रहिर्वेणुर्वैणवी भवति वीर्यस्यावरुध्यै—२७) [कामयेत गायत्र इति च सप्तविꣳशतिश्च] ॥ १ ॥

व्यृद्धं वा एतद्यज्ञस्य यदयजुष्केण क्रियत इमामगृभ्णन् रशनामृत-

स्येत्यश्वाभिधानीमादत्ते यजुष्कृत्यै यज्ञस्य समृद्ध्यै प्रतूर्तं वाजिन्ना द्रवेत्यश्वं
मभि दधाति रूपमेवास्यैतन्महिमानं व्याचष्टे युञ्जाथाꣳ रासभं युवमिति
गर्दभमसत्येव गर्दभं प्रतिष्ठापयति तस्मादश्वाद्गर्दभो सत्तरो योगेयोगे तवस्त-
रमित्याह (१) योगेयोग एवैनं युङ्क्ते वाजेवाजे हवामह इत्याहान्नं वै वाजो
ऽन्नमेवाव रुन्धे सखाय इन्द्रमूतय इत्याहेन्द्रियमेवाव रुन्धेऽग्निर्देवेभ्यो निला-
यत तं प्रजापतिरन्वविन्दत् प्राजापत्योऽश्वोऽश्वेन सम्भरत्यनुवित्यै पापवस्यसं
वा एतत् क्रियते यच्छ्रेयसा च पापीयसा च समानं कर्म कुर्वन्ति पापीयान्
(२) ह्यश्वाद्गर्दभोऽश्वं पूर्वं नयन्ति पापवस्यसस्य व्यावृत्त्यै तस्माच्छ्रेयाꣳसं
पापीयान् पश्चादन्वेति बहुर्वै भवतो भ्रातृव्यो भवतीव खलु वा एष योऽग्निं
चिनुते वज्र्यश्वः प्रतूर्वन्नेह्यवक्रामन्नशस्तीरित्याह वज्रेणैव पाप्मानं भ्रातृव्यमव

क्रामति रुद्रस्य गाणपत्यादित्याह रौद्रा वै पशवो रुद्रादेव (३) पशून्निर्या-
च्यात्मने कर्म कुरुते पूष्णा सयुजा सहेत्याह पूषा वा अध्वनाᳪं सन्नेता समं-
ष्ट्यै पुरीषायतनो वा एष यदग्निरङ्गिरसो वा एतमग्रे देवतानाᳪं समभरन्
पृथिव्याः सधस्थादग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वदच्छेहीत्याह सायतनमेवैनं देवताभिः
सम्भरत्यग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वदच्छेम इत्याह येन (४) सङ्गच्छते वाजमे-
वास्य वृङ्क्ते प्रजापतये प्रतिप्रोच्याग्निः सम्भृत्य इत्याहुरियं वै प्रजापतिस्तस्या
एतच्छ्रोत्रं यद्वल्मीकोऽग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वद्भरिष्याम इति वल्मीकवपामुप-
तिष्ठते साक्षादेव प्रजापतये प्रतिप्रोच्याग्निᳪं सम्भरत्यग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वद्भ-
राम इत्याह येन सङ्गच्छते वाजमेवास्य वृङ्क्तेऽन्वग्निरुषसामग्रम् (५) अख्य-
दित्यानुख्यात्या आगत्य वाज्यध्वन आक्रम्य वाजिन् पृथिवीमित्याहेच्छ-

त्येवैनं पूर्वया विन्दत्युत्तरया द्वाभ्यामा क्रमयति प्रतिष्ठित्या अनुरूपाभ्यां
तस्मादनुरूपाः पशवः प्रजायन्ते द्यौस्ते पृष्ठं पृथिवी सधस्थमित्याहैभ्यो वा
एतं लोकेभ्यः प्रजापतिः समैरयत् रूपमेवास्यैतन्महिमानं व्याचष्टे वज्री
वै (६) एष यदश्वो दद्भिरन्यतोदद्भ्यो भूयाल्लोमभिरुभयादद्भ्यो यं द्विष्या-
त्तमधस्पदं ध्यायेद्वज्रेणैवैनं स्तृणुते— १७) [आह पापीयानेव येनाग्रं
वै सप्तदश च] ॥ २ ॥ उत्क्रामोदक्रमीदिति द्वाभ्यामुत्क्रमयति
प्रतिष्ठित्या अनुरूपाभ्यां तस्मादनुरूपाः पशवः प्रजातन्तेऽप उप सृजति
यत्र वा आप उपगच्छन्ति तदोषधयः प्रति तिष्ठन्त्योषधीः प्रति-
तिष्ठन्तीः पशवोऽनु प्रति तिष्ठन्ति पशून् यज्ञो यज्ञं यजमानो यजमानं
प्रजास्तस्मादप उप सृजति प्रतिष्ठित्यै यदध्वर्युरनग्नावाहुतिं जुहुयादन्धो-

ऽध्वर्युः (१) स्याद्रक्षांꣳसि यज्ञꣳ हन्युर्हिरण्यमुपास्य जुहोत्यग्निवत्येव जुहोति नान्धोऽध्वर्युर्भवति न यज्ञꣳ रक्षांꣳसि घ्नन्ति जिघर्म्यग्निं मनसा घृतेनेत्याह मनसा हि पुरुषो यज्ञमभिगच्छति प्रतिक्ष्यन्तं भुवनानि विश्वेत्याह सर्वꣳ ह्येष प्रत्यङ् क्षेति पृथुं तिरश्चा वयसा बृहन्तमित्याहाल्पो ह्येष जातो महान् (२) भवति व्यचिष्ठमन्नꣳ रभसं विदानमित्याहान्नमेवास्मै स्वदयति सर्वमस्मै स्वदते य एवं वेद त्वां जिघर्मि वचसा घृतेनेत्याह तस्माद्यत् पुरुषो मनसाभि गच्छति तद्वाचा वदत्यरक्षसेत्याह रक्षसामपहत्यै मर्यश्रीः स्पृहयद्वर्णो अग्निरित्याहापचितिमेवास्मिन् दधात्यपचितिमान् भवति य एवम् (३) वेद मनसा त्वै तामाप्तुमर्हति यामध्वर्युरनग्नावाहुतिं जुहोति मनस्वतीभ्यां जुहोत्याहुत्योराप्त्यै द्वाभ्यां प्रतिष्ठित्यै यज्ञमुखेयज्ञमुखे वै क्रिय-

माणे यज्ञꣳरक्षाꣳसि जिघांꣳसन्त्येतर्हि खलु वा एतद्यज्ञमुखं यर्ह्येनदाहुतिरश्नुते परि लिखति रक्षसामपहत्यै तिसृभिः परि लिखति त्रिवृद्वा अग्निर्यावानेवाग्निस्तमाद्रक्षाꣳस्यपहन्ति (४) गायत्रिया परि लिखति तेजो वै गायत्री तेजसैवैनं परि गृह्णाति त्रिष्टुभा परि लिखतीन्द्रियं वै त्रिष्टुगिन्द्रियेणैवैनं परि गृह्णात्यनुष्टुभा परि लिखत्यनुष्टुप् सर्वाणि छन्दाꣳसि परिभूः पर्याप्त्यै मध्यतोऽनुष्टुभा वाग्वा अनुष्टुब् तस्मान्मध्यतो वाचा वदामो गायत्रिया प्रथमया परि लिखत्यथानुष्टुभाथ त्रिष्टुभा तेजो वै गायत्री (५) यज्ञोऽनुष्टुगिन्द्रियं त्रिष्टुप् तेजसा चैवेन्द्रियेण चोभयतो यज्ञं परि गृह्णाति — १३)
[अध्वर्युर्महानेवꣳहन्ति गायत्री त्रयोदश च] ॥ ३ ॥ देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इति खनति प्रसूत्या अथो धूममेवैतेन जनयति ज्योतिष्मन्तं

त्वाग्ने सुप्रतीकमित्याह ज्योतिरेवैतेनं जनयति सोऽग्निर्जातः प्रजाः शुचार्पं-
यत् तं देवा अर्धर्चेनाशमयञ्छिवं प्रजाभ्योऽहिंꣳ सन्तमित्याह प्रजाभ्य
एवैनꣳ शमयति द्वाभ्यां खनति प्रतिष्ठित्या अपां पृष्ठमसीति पुष्करपर्णमा
(१) हरत्यपां वा एतत् पृष्ठं यत् पुष्करपर्णꣳ रूपेणैवैनदा हरति पुष्करप-
र्णेन सम्भरति योनिर्वा अग्नेः पुष्करपर्णꣳ सयोनिमेवाग्निꣳ सम्भरति कृष्णा-
जिनेन सम्भरति यज्ञो वै कृष्णाजिनं यज्ञेनैव यज्ञꣳ सम्भरति यद् ग्राम्याणां
पशूनां चर्मणा सम्भरेद् ग्राम्यान् पशूञ्छुचार्पयेत् कृष्णाजिनेन सम्भरत्या-
रण्यानेव पशून् (२) शुचार्पयति तस्मात् समावत् पशूनां प्रजायमाना-
नामारण्याः पशवः कनीयाꣳसः शुचा ह्यृता लोमतः सम्भरत्यतो ह्यस्य मेध्यं
कृष्णाजिनस्य पुष्करपर्णस्य सꣳ स्तृणातीयं वै कृष्णाजिनमसौ पुष्करपर्णमा-

भ्यामेवैनमुभयतः परि गृह्णात्यग्निर्देवेभ्यो निलायत तमथर्वान्वपश्यदथर्वा
त्वा प्रथमो निरमन्थदग्न इति (३) आह य एवैनमन्वपश्यत् तेनैवैनꣳ
सम्भरति त्वामग्ने पुष्करादधीत्याह पुष्करपर्णे ह्येनमुपश्रितमविन्दत्तमु त्वा
दध्यङ्ङृषिरित्याह दध्यङ् वा आथर्वणस्तेजस्व्यासीत् तेज एवास्मिन् दधाति
तमु त्वा पाथ्यो वृषेत्याह पूर्वमेवोदितमुत्तरेणाभि गृणाति (४) चतसृभिः
सम्भरति चत्वारि छन्दाꣳसि छन्दोभिरेव गायत्रीभिर्ब्राह्मणस्य गायत्रो हि
ब्राह्मणस्त्रिष्टुग्भी राजन्यस्य त्रैष्टुभो हि राजन्यो यं कामयेत वसीयान्स्या-
दित्युभयीभिस्तस्य सम्भरेत् तेजश्चैवास्मा इन्द्रियं च समीची दधात्यष्टाभिः
सम्भरत्यष्टाक्षरा गायत्री गायत्रोऽग्निर्यावानेवाग्निस्तꣳ सम्भरति सीद होत-
रिति (५) आह देवता एवास्मै सꣳ सादयति नि होतेति मनुष्यान्त्सꣳ

सीदस्वेति वयांꣳसि जनिष्वा हि जेन्यो अग्रे अह्नामित्याह देवमनुष्याने-
वास्मै सꣳ सन्नान् प्र जनयति— २७) [आ पशूनिति गृणातीति सप्तविꣳ-
शतिश्च] ॥ ४ ॥ क्रूरमिव वा अस्या एतत् करोति यत् खनत्यप उप-
सृजत्यापो वै शान्ताः शान्ताभिरेवास्यै शुचꣳ शमयति सन्ते वायुर्मातरिश्वा
दधात्वित्याह प्राणो वै वायुः प्राणेनैवास्यै प्राणꣳ सन्दधाति सन्ते वायुरित्याह
तस्माद्वायुप्रच्युता दिवो वृष्टिरीर्त्ते तस्मै च देवि वषडस्तु (१) तुभ्यमि-
त्याह षड्वा ऋतव ऋतुष्वेव वृष्टिं दधाति तस्मात् सर्वानृतून् वर्षति यद्वषट्कु-
र्याद्यातयामास्य वषट्कारः स्याद्यन्न वषट्कुर्याद् रक्षांꣳसि यज्ञꣳ हन्युर्वषडि-
त्याह परोक्षमेव वषट्करोति नास्य यातयामा वषट्कारो भवति न यज्ञꣳ
रक्षांꣳसि घ्नन्ति सुजातो ज्योतिषा सहेत्यनुष्टुभोप नह्यत्यनुष्टुप् (२)

सर्वाणि छन्दांसि छन्दांसि खलु वा अग्नेः प्रिया तनूः प्रिययैवैनं तनुवा
परि दधाति वेदुको वासो भवति य एवं वेद वारुणो वा अग्निरुपनद्ध उदु
तिष्ठ स्वध्वरोर्ध्व ऊ षु णं ऊतय इति सावित्रीभ्यामुत्तिष्ठति सवितृप्रसूत एवा-
स्योर्ध्वां वरुणमेनिमुत्सृजति द्वाभ्यां प्रतिष्ठित्यै स जातो गर्भो असि (३)
रोदस्योरित्याह मे वै रोदसी तयोरेष गर्भो यदग्निस्तस्मादेवमाहाग्ने चारुर्वि-
भृत ओषधीष्वित्याह यदा ह्येतं वि भरन्त्यथ चारुतरो भवति प्र मातृभ्यो
अधि कनिक्रदद्गा इत्याहौषधयो वा अस्य मातरस्ताभ्य एवैनं प्र च्यावयति
स्थिरो भव वीड्वङ्ग इति गर्दभ आ सादयति (४) सन्नह्यत्येवैनमेतया स्थेम्ने
गर्दभेन संभरति तस्मात् गर्दभः पशूनां भारभारितमो गर्दभेन सं भरति
तस्माद्गर्दभोऽप्यनालेशेऽन्यान् पशून् मेद्यत्यन्नं ह्येनेनार्कं सं भरन्ति

गर्दभेन सं भरति तस्माद् गर्दभो द्विरेताः सन् कनिष्ठं पशूनां प्रजायतेऽग्नि-
र्ह्यस्य योनिं निर्दहति प्रजासु वा एष एतर्ह्यारूढः (५) स ईश्वरः प्रजाः
शुचा प्रदहः शिवो भव प्रजाभ्य इत्याह प्रजाभ्य एवैनं शमयति मानुषी-
भ्यस्त्वमङ्गिर इत्याह मानव्यो हि प्रजा मा द्यावापृथिवी अभि शूशुचो मा-
न्तरिक्षं मा वनस्पतीनित्याहैभ्य एवैनं लोकेभ्यः शमयति प्रैतु वाजी कनि-
क्रददित्याह वाजी ह्येष नानदद्रासभः पत्वेति (६) आह रासभ इति ह्येत-
मृषयोऽवदन् भरन्नग्निं पुरीष्यमित्याहाग्निं ह्येष भरति मा पाद्यायुषः पुरेत्याहा-
युरेवास्मिन् दधाति तस्माद्गर्दभः सर्वमायुरेति तस्माद्गर्दभे पुरा युषः
प्रमीते बिभ्यति वृषाग्निं वृषणं भरन्नित्याह वृषा ह्येष वृषाग्निरपां
गर्भम् (७) समुद्रियमित्याहापां ह्येष गर्भो यदग्निरग्न आ याहि

वीतय इति वा इमौ लोकौ व्यै तामग्न आ याहि वीतय इति यदा-
हानयोर्लोकयोर्वीत्यै प्रच्युतो वा एष आयतनादगतः प्रतिष्ठाꣳस एतर्ह्य-
ध्वर्युश्च यजमानश्चध्यायत्यृतꣳसत्यमित्याहेयंवाऋतमसौ (८) सत्यमनयोरे-
वैनं प्रतिष्ठापयति नार्तिमार्च्छत्यध्वर्युर्न यजमानोवरुणोवा एष यजमानम-
भ्येति यदग्निरुपनद्ध ओषधयः प्रति गृह्णीताग्निमेतमित्याह शान्त्यै व्यस्यन्
विश्वा अमतीररातीरित्याह रक्षसामपहत्यै निषीदन् नो अप दुर्मतिꣳहन-
दित्याह प्रतिष्ठित्या ओषधयः प्रति मोदध्वम् (९) एनमित्याहौषधयो वा
अग्नेर्भागधेयं ताभिरेवैनꣳसमर्धयति पुष्पावतीः सुपिप्पला इत्याह तस्मादोष-
धयः फलं गृह्णन्त्ययं वो गर्भ ऋत्वियः प्रत्नꣳसधस्थमासददित्याह याभ्यएवैनं
प्र च्यावयति तास्वेवैनं प्रतिष्ठापयति द्वाभ्यामुपावहरति प्रतिष्ठित्यै--४१)

[अस्त्वनुष्टुबांसि सादयत्यारूढइतिगर्भमसौ मोंदध्वंद्विचत्वारिंशच्च] ॥ ५ ॥

वारुणोवा अग्निरुपनद्धोवि पाजसेति वि स्रंसयति सवितृप्रसूत एवास्य विषूचीं वरुणमेनिं विसृजत्यप उपसृजत्यापोवै शान्ताः शान्ताभिरेवास्य शुचंशमयति तिसृभिरुपसृजति त्रिवृद्वा अग्निर्यावानेवाग्निस्तस्य शुचं शमयति मित्रः संसृज्य पृथिवीमित्याह मित्रो वै शिवो देवानां तेनैव (१) एनंसंसृजति शान्त्यै यद्ग्राम्याणां पात्राणां कपालैः संसृजेद्ग्राम्याणि पात्राणि शुचार्पयेदर्मकपालैः संसृजत्येतानि वा अनुपजीवनीयानि तान्येव शुचार्पयति शर्कराभिः संसृजति धृत्या अथो शन्त्वायाजलोमैः संसृजत्येषा वा अग्नेः प्रिया तनूर्यदजा प्रियमैवैनं तनुवा संसृजत्यथो तेजसा कृष्णाजिनस्य लोमभिः सम् (२) सृजति यज्ञो व कृष्णाजिनंयज्ञेनैव

यज्ञꣳसꣳसृजतिरुद्राः सम्भृत्यं पृथिवीमित्याहैता वा एतं देवता अग्रे सम्भरन् ताभिरेवैनꣳसम्भरति मखस्य शिरोऽसीत्याह यज्ञो वै मखस्तस्यैतच्छिरो यदुखा तस्मादेवमाह यज्ञस्य पदे स्थ इत्याह यज्ञस्य ह्येते (३) पदे अथो प्रतिष्ठित्यै प्रान्याभिर्यच्छत्यन्वन्यैर्मन्त्रयते मिथुनत्वाय त्र्युद्धिं करोति त्रय इमे लोका एषां लोकानामाप्त्यै छन्दोभिः करोति वीर्यं वै छन्दाꣳसि वीर्येणैवैनां करोति यजुषा बिलं करोति व्यावृत्त्या इयतीं करोति प्रजापतिना यज्ञमुखेन सम्मितां द्विस्तनां करोति द्यावापृथिव्योर्दोहाय चतुःस्तनां करोति पशूनां दोहायाऽष्टास्तनां करोति छन्दसां दोहाय नवाश्रिमभिचरतः (४) कुर्यात्त्रिवृतमेव वज्रꣳसम्भृत्य भ्रातृव्याय प्र हरति स्तृत्यै कृत्वाय सा महीमुखामिति नि दधाति देवतास्वेवैनां प्रतिष्ठापयति—२१)

[एवसमेते अभिचरंत एकविंꣳशतिश्च] ॥ ६ ॥ सप्तभिर्धूपयति सप्त
वैशीर्षण्याः प्राणाः शिरं एतद्यज्ञस्य यदुखाशीर्षन्नेव यज्ञस्य प्राणान् दधाति
तस्मात् सप्तशीर्षन् प्राणा अश्वशकेनं धूपयति प्राजापत्यो वा अश्वः सयोनि-
त्वायादितिस्त्वेत्याहेयं वा अदितिरदित्यैवादित्यां खनत्यस्या अक्रूरङ्काराय न हि
स्वः स्वꣳ हिनस्ति देवानां त्वा पत्नीरित्याह देवानाम् (१) वा एतां पत्नयोऽ
ग्रेऽकुर्वन्ताभिरेवैनां दधाति धिषणास्त्वेत्याह विद्या वै धिषणा विद्याभिरेवैना-
मभीन्धे ग्नास्त्वेत्याह छन्दांꣳसि वै ग्नाश्छन्दोभिरेवैनाꣳ श्रपयति वरूत्रयस्त्वे-
त्याहहोत्रा वै वरूत्रयो होत्राभिरेवैनां पचति जनयस्त्वेत्याह देवानां वै पत्नीः (२)
जनयस्ताभिरेवैनां पचति षड्भिः पचति षड्वा ऋतवंऋतुभिरेवैनां पचति द्विः
पचन्वित्याह तस्माद्द्विः संवत्सरस्यंसस्यं पच्यते वारुण्युखाभीद्धा मैत्रियोपैति

शान्त्यै देवस्त्वा सविताोद्वपत्वित्याह सवितृप्रसूत एवैनां ब्रह्मणा देवताभिरुद्वपत्य-
पद्यमाना पृथिव्याशा दिश आ पृण (३) इत्याह तस्मादग्निः सर्वा दिशो-
ऽनु वि भात्युत्तिष्ठ बृहती भवोर्ध्वा तिष्ठ ध्रुवा त्वमित्याह प्रतिष्ठित्या असुर्यं
पात्रमनाच्छृण्णमाच्छृणत्ति देवत्राकरजक्षीरेणाच्छृणत्ति परमं वा एतत्पयो यद-
जक्षीरं परमेणैवैनां पयसाच्छृणत्ति यजुषा व्यावृत्त्यै छन्दोभिरा च्छृणत्ति
छन्दोभिर्वा एषा (४) क्रियते छन्दोभिरेव छन्दांस्या च्छृणत्ति—६)
[देवानां पत्नीः पृणैवाष्टौ च] ॥ ७ ॥ एकविंशत्या माषैः पुरुषशीर्ष-
मच्छैत्यमेध्या वै माषा अमेध्यं पुरुषशीर्षममेध्यैरेवास्यामेध्यं निरवदाय मेध्यं
कृत्वाहरत्येकविंशतिर्भवन्त्येकविंशो वै पुरुषः पुरुषस्याप्त्यै व्यृद्धं वा एतत्
प्राणैरमेध्यं यत् पुरुषशीर्षं सप्तधा वितृण्णां वल्मीकवपां प्रति निदधाति सप्त

वै शीर्षण्याः प्राणाः प्राणैरेवैनत् समर्धयति मेध्यत्वाय यावन्तः (१) वै मृत्युर्बन्धवस्तेषां यम आधिपत्यं परीयाय यमगाथाभिः परि गायति यमादेवैनद्वृङ्क्ते तिसृभिः परि गायति त्रयं इमे लोका एभ्य एवैनल्लोकेभ्यो वृङ्क्ते तस्मान्नार्यते न देयं गाथा हि तद्वृङ्क्तेऽग्निभ्यः पशूनालभते कामा वा अग्नयः कामानेवाव रुन्धे यत् पशून्नालभेतानवरुद्धा अस्य (२) पशवः स्युर्यत् पर्यग्निकृतानुत्सृजेद्यज्ञवेशसं कुर्याद्यत् संस्थापयेद्यातयामानि शीर्षाणि स्युर्यत् पशूनालभते तेनैव पशूनव रुन्धे यत् पर्यग्निकृतानुत्सृजति शीर्ष्णामयातयामत्वाय प्राजापत्येन संस्थापयति यज्ञो वै प्रजापतिर्यज्ञ एव यज्ञं प्रतिष्ठापयति प्रजापतिः प्रजा असृजत स रिरिचानोऽमन्यत स एता आप्रीरपश्यत्ताभिर्वै स मुखतः (३) आत्मानमा प्रीणीत यदेता आप्रियो भवन्ति

यज्ञो वै प्रजापतिर्यज्ञमेवैताभिर्मुखत आप्रीणात्यपरिमितछन्दसो भवन्त्यपरि-
मितः प्रजापतिः प्रजापतेराप्त्या ऊनातिरिक्ता मिथुनाः प्रजात्यै लोमशं वै
नामैतच्छन्दः प्रजापतेः पशवो लोमशाः पशूनेवाव रुन्धे सर्वाणि वा एता
रूपाणि सर्वाणि रूपाण्यग्नौ चित्यै क्रियन्ते तस्मादेता अग्नेश्चित्यस्य (४)
भवन्त्येकवि॑ꣳशतिꣳ सामिधेनीरन्वाह रुग्वा एकवि॑ꣳशो रुचमेव गच्छत्यथो
प्रतिष्ठामेव प्रतिष्ठाह्येकवि॑ꣳशश्चतुर्वि॑ꣳशतिमन्वाह चतुर्वि॑ꣳशतिरर्धमासाः
संवत्सरः संवत्सरोऽग्निर्वैश्वानरः साक्षादेव वैश्वानरमव रुन्धे पराचीरन्वाह
पराङिव हि सुवर्गो लोकः समास्त्वाग्न ऋतवो वर्धयन्त्वित्याह समाभिरेवाग्निं
वर्धयति (५) ऋतुभिः संवत्सरं विश्वा आ भाहि प्रदिशः पृथिव्या इत्याह
तस्मादग्निः सर्वा दिशोऽनु वि भाति प्रत्यौहतामश्विना मृत्युमस्मादित्याह

मृत्युमेवास्मादप नुदत्युद्वयं तमसस्परीत्याह पाप्मा वै तमः पाप्मानमेवास्मादप हन्त्यगन्म ज्योतिरुत्तममित्याहासौ वा आदित्यः (६) ज्योतिरुत्तममादित्यस्यैव सायुज्यं गच्छति न संवत्सरस्तिष्ठति नास्य श्रीस्तिष्ठति यस्यैताः क्रियन्ते ज्योतिष्मतीमुत्तमामन्वाह ज्योतिरेवास्मा उपरिष्टाद्दधाति सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै—२८) [यावन्तोऽस्यमुखतश्चित्यस्य वर्धयत्यादित्योष्टाविंशतिश्च] ॥ ८ ॥ षड्भिर्दीक्षयति षड्वा ऋतव ऋतुभिरेवैनं दीक्षयति सप्तभिर्दीक्षयति सप्त छन्दांसि छन्दोभिरेवैनं दीक्षयति विश्वे देवस्य नेतुरित्यनुष्टुभोत्तमया जुहोति वाग्वा अनुष्टुप् तस्मात् प्राणानां वागुत्तमैकस्मादक्षरादनाप्तं प्रथमं पदं तस्माद्यद्वाचोऽनाप्तं तन्मनुष्या उप जीवन्ति पूर्णया जुहोति पूर्ण इव हि प्रजापतिः (१) प्रजापतेराप्त्यै न्यूनया जुहोति

न्यूनाद्धि प्रजापतिः प्रजा असृजत प्रजानाꣳ सृष्ट्यै यदर्चिषि प्रवृञ्ज्यात्कूलमव रुन्धीत यदङ्गारेषु भविष्यदङ्गारेषु प्र वृणक्ति भविष्यदेवाव रुन्धे भविष्यद्धि भूयो भूताद्द्वाभ्यां प्र वृणक्ति द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्यै ब्रह्मणा वा एषा यजुषा सम्भृता यदुखा सा यद्विद्येतार्तिमार्च्छेत् (२) यजमानो हन्येतास्य यज्ञो मित्रैतामुखान्तपेत्याह ब्रह्म वै मित्रो ब्रह्मन्नेवैनां प्रतिष्ठापयति नार्तिमार्च्छति यजमानो नास्य यज्ञो हन्यते यदि भिद्येत तैरेव कपालैः सꣳ सृजेत् सैव ततः प्रायश्चित्तिर्यो गतश्रीः स्यान्मथित्वा तस्या अव दध्याद्भूतो वा एष स स्वाम् (३) देवतामुपैति यो भूतिकामः स्याद्य उखायै सम्भवेत् स एव तस्य स्यादतो ह्येष सम्भवत्येष वै स्वयम्भूर्नाम भवत्येव यं कामयेत भ्रातृव्यमस्मै जनयेयमित्यन्यतस्तस्याहृत्याव दध्यात् साक्षादेवास्मै भ्रातृव्यं

जनयत्यम्बरीषादन्नकामस्यावदध्यादम्बरीषे वा अन्नं भ्रियते सयोन्येवान्नम-
(४) अव रुन्धे मुञ्जानव दधात्यूर्ग्वै मुञ्जा ऊर्जमेवास्मा अपि दधात्यग्निर्देवे-
भ्यो निलायत स क्रुमुकं प्राविशत् क्रुमुकमव दधाति यदेवास्य तत्र न्यक्तं
तदेवाव रुन्ध आज्येन सं यौत्येतद्वा अग्नेः प्रियं धाम यदाज्यं प्रियेणैवैनं
धाम्ना समर्धयत्यथो तेजसा (५) वैकङ्कतीमा दधाति भा एवाव रुन्धे
शमीमयीमा दधाति शान्त्यै सीद त्वं मातुरस्या उपस्थ इति तिसृभिर्जात-
मुप तिष्ठते त्रय इमे लोका एष्वेव लोकेष्वाविदं गच्छत्यथो प्राणानेवात्मन्
धत्ते—३४) [प्रजापतिर्ऋच्छेत्स्वामेवान्नंतेजसाचतुस्त्रिंशच्च] ॥ १ ॥
न ह स्म वै पुराग्निरपरशुवृक्णं दहति तदस्मै प्रयोग एवर्षिरस्वदयदप-
दग्धे यानि कानि चेति समिधमा दधात्यपरशुवृक्णमेवास्मै स्वदयति सर्वमस्मै

स्वदते य एवं वेदौदुम्बरीमा दधात्यूर्वा उदुम्बर ऊर्जमेवास्मा अपिदधाति
प्रजापतिरग्निमसृजत तꣳ सृष्टꣳ रक्षाꣳसि (१) अजिघाꣳसन्त्स एतद्राक्षो-
घ्नमपश्यत्तेन वै स रक्षाꣳस्यपाहत यद्राक्षोघ्नं भवत्यग्नेरेव तेन जाताद्रक्षाꣳ
स्यपहन्त्याश्वत्थीमादधात्यश्वत्थो वै वनस्पतीनाꣳ सपत्नसाहो विजित्यै वैकङ्क-
तीमा दधाति भा एवाव रुन्धे शमीमयीमा दधाति शान्त्यै सꣳशितं मे
ब्रह्मोदेषां बाहू अतिरमित्युत्तमे औदुम्बरी (२) वाचयति ब्रह्मणैव क्षत्रꣳ
सꣳश्यति क्षत्रेण ब्रह्म तस्माद्ब्राह्मणो राजन्यवानत्यन्यं ब्राह्मणं तस्माद्राजन्यो
ब्राह्मणवानत्यन्यꣳ राजन्यं मृत्युर्वा एष यदग्निरमृतꣳ हिरण्यꣳ रुक्ममन्तरं
प्रति मुञ्चतेऽमृतमेव मृत्योरन्तर्धत्त एकविꣳशतिनिर्बाधो भवत्येकविꣳशतिर्वै
देवलोका द्वादश मासाः पञ्चर्तवस्त्रय इमे लोका असावादित्यः (३) एकाविꣳश

एतावन्तो वै देवलोकास्तेभ्य एव भ्रातृव्यमन्तरेति निर्बाधैर्वै देवा असुरान्निर्बाधे-ऽकुर्वत तन्निर्बाधानां निर्बाधत्वं निर्बाधी भवति भ्रातृव्यानेव निर्बाधे कुरुते सावित्रिया प्रति मुञ्चते प्रसूत्यै नक्तोषासेत्युत्तरयाहोरात्राभ्यामेवैनमुद्यच्छते देवा अग्निं धारयन् द्रविणोदा इत्याह प्राणा वै देवा द्रविणोदा अहोरात्राभ्या-मेवैनमुद्यत्य (४) प्राणैर्दाधारासीनः प्रति मुञ्चते तस्मादासीनाः प्रजाः प्रजायन्ते कृष्णाजिनमुत्तरं तेजो वै हिरण्यं ब्रह्म कृष्णाजिनं तेजसा चैवैनं ब्रह्मणा चोभयतः परि गृह्णाति षडुद्यामꣳ शिक्यं भवति षड्वा ऋतव ऋतुभि-रेवैनमुद्यच्छते यद्द्वादशोद्यामꣳ संवत्सरेणैव मौञ्जं भवत्यूर्ग्वै मुञ्जा ऊर्जैवैनꣳ सम् (५) अर्घयति सुपर्णोऽसि गरुत्मानित्यवेक्षते रूपमेवास्यै तन्महिमान-व्याचष्टे दिवं गच्छ सुवः पतेत्याह सुवर्गमेवैनं लोकं गमयति—२१)

[रक्षा॑ᳪ स्यौदुम्बरीआदित्यउद्यत्यसंचतुर्विᳪशतिश्च] ॥ १० ॥ समिद्धो अञ्जन्कृदरं मतीनां घृतमग्ने मधुमत् पिन्वमानः । वाजी वहन्न् वाजिनं जातवेदो देवानां वक्षि प्रियमा सधस्थम् । घृतेनाञ्जन्त्सं पथो देवयानान्न् प्रजानन्वाज्यप्येतु देवान् । अनु त्वा सप्ते प्रदिशः सचन्ताᳪ स्वधामस्मै यजमानाय धेहि । ईड्यश्चासि वन्द्यश्च वाजिन्नाशुश्चासि मेध्यश्च सप्ते । अग्निष्टा (१) देवैर्वसुभिः सजोषाः प्रीतं वह्निं वहतु जातवेदाः । स्तीर्णं बर्हिः सुष्टरीमा जुषाणो रु पृथु प्रथमानं पृथिव्याम् । देवेभिर्युक्तमदितिः सजोषाः स्योनं कृण्वाना सुविते दधातु । एता उ वः सुभगा विश्वरूपा विपक्षोभिः श्रयमाणा उदातैः । ऋष्वाः सतीः कवषः शुम्भमाना द्वारो देवीः सुप्रायणा भवन्तु । अन्तरा मित्रावरुणा चरन्ती मुखं यज्ञानामभि संविदाते । उषासा

वाम् (२) सुहिरण्ये सुशिल्पे ऋतस्य योनाविह सादयामि । प्रथमा वां सरथिना सुवर्णा देवौ पश्यन्तौ भुवनानि विश्वा । अपिप्रयं चोदना वां मिमाना होतारा ज्योतिः प्रदिशा दिशन्ता । आदित्यैर्नो भारती वष्टु यज्ञं सरस्वती सह रुद्रैर्न आवीत् । इडोपहूता वसुभिः सजोषा यज्ञं नो देवीरमृतेषु धत्त। त्वष्टा वीरं देवकामं जजान त्वष्टुरर्वा जायत आशुरश्वः (३) । त्वष्टेदं विश्वं भुवनं जजान बहोः कर्तारमिह यक्षि होतः । अश्वो घृतेन त्मन्या समक्त उप देवाँ ऋतुशः पाथ एतु । वनस्पतिर्देवलोकं प्रजानन्नग्निना हव्या स्वदितानि वक्षत् । प्रजापतेस्तपसा वावृधानः सद्यो जातो दधिषे यज्ञमग्ने । स्वाहाकृतेन हविषा पुरोगा याहि साध्या हविरदन्तु देवाः—४२) [त्वा वामश्वो द्विचत्वारिंशच्च] ॥ ११ ॥ सावित्राणि (२२७) त्र्यूर्ध्व (३१७)

मु (२६३) द्वेवस्यं (२७७) क्रूरं (४१२) वांरुणः (२२१) सप्तभि
(२०६) रेकंविꣳशत्या (३२८) षड्भि (२८४) र्न (२७४) समिंद्ध
(११२) एकांदश (३०८१) ॥ ११ ॥ इति तैत्तिरीयसंहितायां पंचमकाण्डे प्रथमः प्रपाठकः ॥

ॐम् विष्णुंमुखा वै देवाश्छन्दोंभिरिमाँल्लोकानंनपजय्यमभ्यंजयन् यद्विष्णुक्रमान् क्रमंते विष्णुंरेव भूत्वा यजंमानश्छन्दोंभिरिमाँल्लोकानंनपजय्यमभि जंयति विष्णोः क्रमोंऽस्यभिमाति हेत्याह गायत्री वै पृंथिवी त्रैष्टुंभमन्तरिंक्षं जागंती द्यौरानुंष्टुभीर्दिशश्छन्दोंभिरेवेमाँल्लोकान् यंथापूर्वमभि जंयति प्रजापंतिरग्निमंसृजत सोंऽस्मात् सृष्टः (१) परांङैत्तमेतयाऽन्वैदक्रन्ददिति तया वै सोंऽग्नेः प्रियं धामावांरुन्ध यदेतामन्वाहाग्नेरेवैतयां प्रियं धामावं रुन्व

ईश्वरो वा एष पराङ् प्रदघो यो विष्णुक्रमान्क्रमते चतसृभिरावर्त्तते चत्वारि छन्दाꣳसि छन्दाꣳसि खलु वा अग्नेः प्रिया तनूः प्रियामेवास्य तनुवमभि (२) पर्यावर्त्तते दक्षिणा पर्यावर्त्तते स्वमेव वीर्यमनु पर्यावर्त्तते तस्माद्दक्षिणोऽर्ध आत्मनो वीर्यावत्तरोऽथो आदित्यस्यैवावृतमनु पर्यावर्त्तते शुनःशेपमाजीगर्त्तिं वरुणोऽगृह्णात् स एतां वारुणीमपश्यत्तया वै स आत्मानं वरुणपाशादमुञ्चद्वरुणो वा एतं गृह्णाति य उखां प्रतिमुञ्चत उदुत्तमं वरुणपाशमस्मदित्याहात्मानमेवैतया (३) वरुणपाशान्मुञ्चत्या त्वाऽहार्षमित्याहा ह्येनꣳ हरति ध्रुवस्तिष्ठाविचाचलिरित्याह प्रतिष्ठित्यै विशस्त्वा सर्वा वाञ्छन्त्वित्याह विशैवैनꣳ समर्धयत्यास्मिन् राष्ट्रमधि श्रयेत्याह राष्ट्रमेवास्मिन् ध्रुवमकर्यं कामयेत राष्ट्रꣳ स्यादिति तं मनसा ध्यायेद्राष्ट्रमेव भवति (४) अग्ने बृहन्नुषसा

मूर्ध्वो अस्थादित्याहाग्रमेवैनंꣳ समानानां करोति निर्जग्मिवान्तमस इत्याह तम एवास्मादप हन्ति ज्योतिषाऽऽगादित्याह ज्योतिरेवास्मिन्दधाति चतसृभिः सादयति चत्वारि छन्दाꣳसि छन्दोभिरेवातिच्छन्दसोत्तमया वर्ष्म वा एषा छन्दसां यदतिच्छन्दा वर्ष्मैवैनंꣳ समानानां करोति सद्वती (५) भवति सत्त्वमेवैनं गमयति वात्सप्रेणोपतिष्ठत एतेन वै वत्सप्रीर्भालन्दनोऽग्नेः प्रियं धामावारुन्धाग्नेरेवैतेन प्रियं धामाव रुन्ध एकादशं भवत्येकधैव यजमाने वीर्यं दधाति स्तोमेन वै देवा अस्मिँल्लोक आर्ध्नुवन् छन्दोभिरमुष्मिन्त्स्तोमस्येव खलु वा एतद्रूपं यद्वात्सप्रं यद्वात्सप्रेणोपतिष्ठते (६) इयमेव तेन लोकमभि जयति यद्विष्णुक्रमान् क्रमतेऽमुमेव तैर्लोकमभि जयति पूर्वेद्युः प्र क्रामत्युत्तरेद्युरुप तिष्ठते तस्माद्योगेऽन्यासां प्रजानां मनः क्षेमेऽन्यासां तस्माद्यायावरः

क्षेम्यस्यैशे तस्मांद्यायावरः क्षेम्यमध्यवंस्यति मुष्टीकंरोति वाचं यच्छति यज्ञस्य धृत्यै—४२) [सृष्टो१भ्यैतयांभवति सद्वंत्युपतिष्ठंतेद्विचंत्वारिꣳशच्च] ॥ १ ॥

अन्नपतेऽन्नस्य नो देहीत्यांहाग्निर्वा अन्नपतिः स एवास्मा अन्नं प्र यंच्छत्यनमीवस्यं शुष्मिण इत्यांहायक्ष्मस्येति वावैतदांह प्र प्रं दातारं तारिष ऊर्जं नो धेहि द्विपदे चतुंष्पद इत्यांहाशिषंमेवेतामाशांस्त उदु त्वा विश्वे देवा इत्यांह प्राणा वै विश्वे देवाः (१) प्राणैरेवैनमुद्यंच्छतेऽग्ने भरंन्तु चित्तिभि-रित्यांह यस्मा एवैनं चित्तायो द्यच्छंते तेनैवैनꣳ समर्द्धयति चतसृभिरासांद-यति चत्वारि छन्दांꣳसि छन्दोंभिरेवातिंच्छन्दसोत्तमया वर्ष्म वा एषा च्छन्दंसां यदतिंच्छन्दा वर्ष्मैं वैनꣳ समानानां करोति सद्वंती भवति सत्त्व-मेवैनं गमयति प्रेदंग्ने ज्योतिंष्मान् (२) याहीत्यांह ज्योतिरेवास्मिन्

दधाति तनुवा वा एष हिंनस्ति यꣳहिनस्तिमा हिꣳसीस्तनुवां प्रजा इत्याह प्रजाभ्यं एवैनꣳशमयति रक्षांꣳसि वा एतद्यज्ञꣳसंचन्ते यदनं उत्सर्जत्यक्रैन्ददित्यन्वाह रक्षसामपंहत्या अनंसा वहन्त्यपंचितिमेवास्मिन्द-धाति तस्मांदनस्वी चं रथी चातिंथीनामपंचिततमौ (३) अपंचितिमान् भवति य एवं वेदं समिधाऽग्निं दुवस्यतेतिं घृतानुषिक्तामवंसिते समिधमा दंधाति यथाऽतिंथय आगंताय सर्पिष्वंदातिथ्यं क्रियतें तादृगेव तद्गायत्रिया ब्राह्मणस्यं गायत्रो हि ब्राह्मणस्त्रिष्टुभा राजन्यंस्य त्रैष्टुंभो हि राजन्योंऽप्सु भस्म प्र वेशयत्यप्सुयोनिर्वा अग्निः स्वामेवैनं योनिं गमयति तिसृभिः प्र वेशयति त्रिवृद्वै (४) अग्निर्यावानेवाग्निस्तं प्रंतिष्ठां गंमयति परा वा एषोंऽग्निं वंपति योंऽप्सु भस्मं प्रवेशयंति ज्योतिंष्मतीभ्यामवं दधाति ज्योतिंरेवा-

स्मिन् दधाति द्वाभ्यां प्रतिष्ठित्यै परा वा एष प्रजां पशून् वपति योऽप्सु भस्म प्रवेशयति पुनरूर्जा सह रय्येति पुनरुदैति प्रजामेव पशूनात्मन् धत्ते पुनस्त्वादित्याः (५) रुद्रा वसवः समिंधतामित्याहैता वा एतं देवता अग्रे समैंधत ताभिरेवैनꣳ समिंधे बोधा स बोधीत्युप तिष्ठते बोधयत्येवैनं तस्मात् सुप्त्वा प्रजाः प्रबुध्यन्ते यथास्थानमुप तिष्ठते तस्माद्यथास्थानं पशवः पुनरेत्यो-पतिष्ठन्ते—४२) [देवा ज्योतिष्मानपचिततमौ वा आदित्याद्विचत्वारिꣳ-शच्च] ॥ २ ॥ यावती वै पृथिवी तस्यै यम आधिपत्यं परीयाय यो वै यमं देवयजनमस्या अनिर्याच्याग्निं चिनुते यमायनꣳस चिनुत पेतेत्यध्य-वसाययति यममेव देवयजनमस्यै निर्याच्यात्मनेऽग्निं चिनुत इष्वग्रेण वा अस्या अनामृतमिच्छन्तो नाविन्दन्ते देवा एतद्यजुरपश्यन्नपे ते ति यदेतेना-

ध्यवसाययति (१) अनामृत एवाग्निं चिनुत उद्धन्ति यदेवास्या अमेध्यं
तदप हन्त्यपोऽवोक्षति शान्त्यै सिकता नि वपत्येतद्वा अग्नेर्वैश्वानरस्य रूपꣳ
रूपेणैव वैश्वानरमव रुन्ध ऊषान् नि वपति पुष्टिर्वा एषा प्रजननं यदूषाः
पुष्ट्यामेव प्रजननेऽग्निं चिनुतेऽथो संज्ञान एव संज्ञानꣳ ह्येतत् (२) पशूनां
यदूषा द्यावापृथिवी सहास्तां ते वि यती अब्रूतामस्त्वेव नौ सह यज्ञियमिति
यदमुष्या यज्ञियमासीत्तदस्यामदधात्त ऊषा अभवन्यदस्या यज्ञियमासीत्तद-
मुष्यामदधात्तददश्चन्द्रमसि कृष्णमूषान्निवपन्नदो ध्यायेद्द्यावापृथिव्योरेव यज्ञि-
येऽग्निं चिनुते ऽयꣳ सो अग्निरिति विश्वामित्रस्य (३) सूक्तं भवत्येतेन वै
विश्वामित्रोऽग्नेः प्रियं धामावारुन्धाग्नेरेवैतेन प्रियं धामाव रुन्धे छन्दोभिर्वै देवाः
सुवर्गं लोकमायन् चतस्रः प्राचीरुप दधाति चत्वारि छन्दाꣳसि छन्दोभि-

रेव तद्यजमानः सुवर्गं लोकमेति तेषां सुवर्गं लोकं यतां दिशः समंव्लीयन्त ते द्वे पुरस्तात् समीची उपादधत द्वे (४) पश्चात् समीची ताभिर्वै ते दिशोऽदृंहन्यद्द्वे पुरस्तात् समीची उपदधाति द्वे पश्चात् समीची दिशां विधृत्या अथो पशवो वै छन्दांसि पशूनेवास्मै समीचो दधात्यष्टावुप दधात्यष्टाक्षरा गायत्री गायत्रोऽग्निर्यावानेवाग्निस्तं चिनुतेऽष्टावुप दधात्यष्टाक्षरा गायत्री गायत्री सुवर्गं लोकमञ्जसा वेद सुवर्गस्य लोकस्य (५) प्रज्ञात्यै त्रयोदश लोकंपृणा उप दधात्येकविंशतिः सम्पद्यन्ते प्रतिष्ठा वा एकविंशः प्रतिष्ठा गार्हपत्य एकविंशस्यैव प्रतिष्ठां गार्हपत्यमनु प्रति तिष्ठति प्रत्यग्निं चिक्यानस्तिष्ठति य एवं वेद पञ्च चितीकं चिन्वीत प्रथमं चिन्वानः पाङ्क्तो यज्ञः पाङ्क्ताः पशवो यज्ञमेव पशूनव रुन्धे त्रिचितीकं चिन्वीत

द्वितीयं चिन्वानस्त्रयं इमे लोका एष्वेव लोकेषु (६) प्रति तिष्ठत्येकंचितीकं चिन्वीत तृतीयं चिन्वान एकधा वै सुवर्गो लोक एकवृतैव सुवर्गं लोकमेति पुरीषेणाभ्यूहति तस्मान्माꣳसेनास्थि छन्नं न दुश्चर्मा भवति य एवं वेद पञ्च चितयो भवन्ति पञ्चभिः पुरीषैरभ्यूहति दश सम्पद्यन्ते दशाक्षरा विराडन्नं विराड्विराज्येवान्नाद्ये प्रति तिष्ठति—४६) [अध्यवसाययत्येतद्विश्वामित्रस्य द्वे लोकस्य लोकेषु सप्तचत्वारिꣳशच्च] ॥ ३ ॥ वि वा एतौ द्विषाते यश्च पुराग्निर्यश्चोखायाꣳसमितमिति चतसृभिः सन्नि वपति चत्वारि छन्दाꣳसि खलु वा अग्नेः प्रिया तनूः प्रिययैवैनौ तनुवा सꣳशास्ति समितमित्याह तस्मात् ब्रह्मणा क्षत्रꣳसमेति यत्सन्न्युप्य विहरति तस्माद्ब्रह्मणा क्षत्रं व्येत्यृतुभिः (१) वा एतं दीक्षयन्ति स ऋतुभिरेव विमुच्यो

मातेव पुत्रं पृथिवी पुरीष्यमित्याहर्तुभिरेवैनं दीक्षयित्वर्तुभिर्वि मुञ्चति वैश्वा-
नर्या शिक्यमा दत्ते स्वदयत्येवैनन्नैर्ऋतीः कृष्णास्तिस्रस्तुषपक्का भवन्ति
निर्ऋत्यै वा एतद्भागधेयं यत्तुषा निर्ऋत्यै रूपं कृष्णꣳरूपेणैव निर्ऋतिं निरव-
दयत इमां दिशं यन्त्येषा (२) वै निर्ऋत्यै दिक् स्वायामेव दिशि निर्ऋतिं
निरवदयते स्वकृत इरिण उप दधाति प्रदरे वैतद्वै निर्ऋत्या आयतनꣳ स्व
एवायतने निर्ऋतिं निरवदयते शिक्यमभ्युप दधाति नैर्ऋतो वै पाशः साक्षा-
देवैनं निर्ऋतिपाशान्मुञ्चति तिस्र उप दधाति त्रेधाविहितो वै पुरुषो यावा-
नेव पुरुषस्तस्मान्निर्ऋतिमव यजते पराचीरुप (३) दधाति पराचीमेवा-
स्मान्निर्ऋतिं प्र णुदते ऽप्रतीक्षमा यन्ति निर्ऋत्या अन्तर्हित्यै मार्जयित्वोप तिष्ठन्ते
मेध्यत्वाय गार्हपत्य मुप तिष्ठन्ते निर्ऋतिलोक एव चरित्वा पूता देवलोक

मुपावर्त्तन्त एकयोप तिष्ठन्त एकधैव यजमाने वीर्यं दधति निवेशनः सङ्गमनो वसूनामित्याह प्रजा वै पशवो वसु प्रजयैवैनं पशुभिः समर्धयन्ति—४८) [ऋतुभिरेषोपांष्टाचत्वारिंशश्च] ॥ ४ ॥ पुरुषमात्रेण वि मिमीते यज्ञेन वै पुरुषः सम्मितो यज्ञपुरुषैवैनं वि मिमीते यावान् पुरुष ऊर्ध्वबाहुस्तावान् भवत्येतावद्वै पुरुषे वीर्यं वीर्येणैवैनं वि मिमीते पक्षी भवति न ह्यपक्षः पतितुमर्हत्यरत्निना पक्षौ द्राघीयांसौ भवतस्तस्मात् पक्षप्रवयांसि वयांसि व्याममात्रौ पक्षौ च पुच्छंश्च भवत्येतावद्वै पुरुषे वीर्यम् (१) वीर्यसम्मितो वेणुना वि मिमीत आग्नेयो वै वेणुः सयोनित्वाय यजुषा युनक्ति यजुषा कृषति व्यावृत्त्यै षड्गवेन कृषति षड्वा ऋतव ऋतुभिरेवैनं कृषति यद्द्वादशगवेन संवत्सरेणैवे यं वा अग्नेरतिदाहाद-

बिभेत्सैतद्द्विगुणमपश्यत् कृष्टश्चाकृष्टश्च ततो वा इमां नात्यदहद्यत्कृष्टश्चाकृष्टश्च
(२) भवत्यस्या अनतिदाहाय द्विगुणं त्वा अग्निमुद्यन्तुमर्हतीत्याहुर्यत् कृष्ट-
श्चाकृष्टश्च भवत्यग्रे रुद्धत्या एतावन्तो वै पशवो द्विपादश्च चतुष्पादश्च तान्
यत् प्राचः उत्सृजेद्रुद्रायापिदध्याद्यद्दक्षिणा पितृभ्यो नि धुवेद्यत्प्रतीचो रक्षा-
ंसि हन्युरुदीच उत्सृजत्येषा वै देवमनुष्याणांशान्ता दिक् (३) तामे-
वैनाननूत्सृजत्यथो खल्विमां दिशमुत्सृजत्यसौ वा आदित्यः प्राणः प्राणमे-
वैनाननूत्सृजति दक्षिणा पर्यावर्त्तन्ते स्वमेव वीर्यमनु पर्यावर्त्तन्ते तस्माद्दक्षि-
णोऽर्धं आत्मनो वीर्यावत्तरोऽथो आदित्यस्यैवावृतमनु पर्यावर्त्तन्ते तस्मात्
पराञ्चः पशवो वि तिष्ठन्ते प्रत्यञ्च आ वर्त्तन्ते तिस्रस्तिस्रः सीताः (३) कृषति
त्रिवृतमेव यज्ञमुखे वि यातयत्योषधीर्वपति ब्रह्मणान्नमव रुन्धेऽर्केऽर्कश्चीयते

चतुर्दशभिर्वपति सप्त ग्राम्या ओषधयः सप्तारण्या उभयीषामवरुध्याअन्नस्या-
न्नस्य वपत्यन्नस्यान्नस्यावरुध्यै कृष्टे वपति कृष्टे ह्योषधयः प्रतितिष्ठन्त्यनुसीतं
वपति प्रजात्यै द्वादशसु सीतासु वपति द्वादश मासाः संवत्सरः संवत्सरेणै-
वास्मा अन्नं पचति यदग्निचित् (५) अनवरुद्धस्याभियादवरुद्धेन व्यृध्येत ये
वनस्पतीनां फलग्रहयस्तानिध्मेऽपि प्रोक्षेदनवरुद्धस्या वरुध्यै दिग्भ्यो लोष्टा-
न्त्समस्यति दिशामेव वीर्यमवरुध्य दिशां वीर्येऽग्निं चिनुते यं द्विष्याद्यत्र स
स्यात् तस्यै दिशो लोष्टमाहरेदिषमूर्जमहमित आ दद इतीषमेवोर्जं तस्यै
दिशोऽव (६) रुन्धे क्षोधुको भवति यस्तस्यां दिशि भवत्युत्तरवेदिमुप वप-
त्युत्तरवेद्या ह्यग्निश्चीयते थो पशवो वा उत्तरवेदिः पशूनेवाव रुन्धे थो यज्ञ-
पुरुषोऽनन्तरित्यै—२५) [वीर्यं च विकृ सीता अग्निचिदव पञ्चविंशश-

तिश्च ॥ ५ ॥ अग्नेतव श्रवो वय इति सिकंता नि वंपत्येतद्वा अग्नेर्वैं-
श्वानरस्य सूक्तंꣳसूक्तेनैव वैश्वानरमवं रुन्धे षड्भिर्नि वंपति षड्वा ऋतवः
संवत्सरः संवत्सरोऽग्निर्वैश्वानरः साक्षादेव वैश्वानरमवं रुन्धे समुद्रं वै नामै-
तच्छन्दः समुद्रमनु प्रजाः प्रजायन्ते यदेतेन सिकंता निवपति प्रजानां प्रज-
ननायेन्द्रः (१) वृत्राय वज्रं प्राहंरत् स त्रेधा व्यभवत् स्फ्यस्तृतीयꣳरथ-
स्तृतीयं यूपस्तृतीयं येऽन्तः शरा अशीर्यन्त ताः शर्करा अभवन् तच्छर्कराणाꣳ
शर्करत्वं वज्रो वै शर्कराः पशुरग्निर्यच्छर्कराभिरग्निं परिमिनोति वज्रेणैवा-
स्मै पशून् परि गृह्णाति तस्माद्वज्रेण पशवः परिगृहीतास्तस्मात् स्थेयानस्थे-
यसो नोपं हरते त्रिसप्ताभिः पशुकामस्य (२) परि मिनुयात् सप्त वै
शीर्षण्याः प्राणाः प्राणाः पशवः प्राणैरेवास्मै पशूनवं रुन्धे त्रिणवाभिर्भ्रा-

तृव्यवतस्त्रिवृतमेव वज्रꣳ सम्भृत्य भ्रातृव्याय प्र हरति स्तृत्या अपरिमि-
ताभिः परि मिनुयादपरिमितस्यावरुध्यै यं कामयेतापशुः स्यादित्यपरिमित्ये
तस्य शर्कराः सिकता व्यूहेदपरिगृहीत एवास्य विषूचीनꣳ रेतः परा सिञ्चत्य-
पशुरेव भवति (३) यं कामयेत पशुमान्त्स्यादिति परिमित्य तस्य
शर्कराः सिकता व्यूहेत्परिगृहीत एवास्मै समीचीनꣳ रेतः सिञ्चति पशुमानेव
भवति सौम्या व्यूहति सोमो वै रेतोधा रेत एव तद्दधाति गायत्रिया ब्राह्म-
णस्य गायत्रो हि ब्राह्मणस्त्रिष्टुभा राजन्यस्य त्रैष्टुभो हि राजन्यः शंयुं
बार्हस्पत्यं मेधो नोपानमत् सोऽग्निं प्राविशत् (४) सोऽग्नेः कृष्णो
रूपं कृत्वोदायत सोऽश्वं प्राविशत्सोऽश्वस्यावान्तरशफोऽभवद्यदश्वमाक्र-
मयति य एव मेधोऽश्वं प्राविशत्तमेवाव रुन्धे प्रजापतिनाग्निश्चेतव्य इत्या-

हुः प्राजापत्योऽश्वो यदश्वं माक्रमयंति प्रजापतिनैवाग्निं चिनुते पुष्करपर्णमुप दधाति योनिर्वा अग्नेः पुष्करपर्णꣳ सयोनिम् (५) एवाग्निं चिनुतेऽपां पृष्ठमसी त्युप दधात्यपां वा एतत् पृष्ठं यत् पुष्करपर्णꣳ रूपेणैवै नदुप दधाति—२०)
[इन्द्रः पशुकामस्य भवत्यविशत् सयोनिं विꣳशतिश्च] ॥ ६ ॥
ब्रह्म जज्ञानमिति रुक्ममुप दधाति ब्रह्ममुखा वै प्रजापतिः प्रजा असृजत ब्रह्ममुखा एव तत् प्रजा यजमानः सृजते ब्रह्म जज्ञानमित्याह तस्माद्ब्राह्मणो मुख्यो मुख्यो भवति य एवं वेद ब्रह्मवादिनो वदन्ति न पृथिव्यां नान्तरिक्षे न दिव्यग्निश्चेतव्य इति यत्पृथिव्यां चिन्वीतपृथिवीꣳ शुचाऽर्पयेन्नौषधयो न वनस्पतयः (१) प्र जायेरन् यदन्तरिक्षे चिन्वीतान्तरिक्षꣳ शुचार्पयेन्न वयाꣳसि प्र जायेरन् यद्दिवि चिन्वीत दिवꣳ शुचार्पयेन्न पर्जन्यो

वर्षेद्रुक्ममुप दधात्यमृतं वै हिरण्यममृत एवाग्निं चिनुते प्रजात्यै हिरण्मयं
पुरुषमुप दधाति यजमानलोकस्य विधृत्यै यदिष्टकाया आतृण्णमनूपदध्यात्
पशूनाञ्च यजमानस्य च प्राणमपि दध्याद्दक्षिणतः (२) प्राञ्चमुप दधाति
दाधार यजमानलोकं न पशूनाञ्च यजमानस्य च प्राणमपि दधात्यथो
खल्विष्टकाया आतृण्णमनूप दधाति प्राणानामुत्सृष्ट्यै द्रप्सश्चस्कन्देत्यभि
मृशति होत्रास्वेवैनं प्रति ष्ठापयति स्रुचावुप दधात्याज्यस्य पूर्णां कार्ष्मर्य-
मयीं दध्नः पूर्णामौदुम्बरीमियं वै कार्ष्मर्यमय्यसावौदुम्बरी मे एवोप धत्ते
(३) तूष्णीमुप दधाति न हीमे यजुषाप्तुमर्हति दक्षिणां कार्ष्मर्यमयीमुत्त-
रामौदुम्बरीं तस्मादस्या असावुत्तराज्यस्य पूर्णां कार्ष्मर्यमयीं वज्रो वा आज्यं
वज्रः कार्ष्मर्यो वज्रेणैव यज्ञस्य दक्षिणतो रक्षांस्यप हन्ति दध्नः पूर्णामौदु-

म्बरी पशवो वै दध्युदुम्बरः पशुष्वेवोर्जं दधाति पूर्णे उप दधाति पूर्णे एवै-
नम् (४) अमुष्मिँल्लोक उप तिष्ठत विराज्यग्निश्चेतव्य इत्याहुः स्रुग्वै विरा-
ड्यत्स्रुचावुपदधाति विराज्येवाग्निं चिनुते यज्ञमुखे यज्ञमुखे वै क्रियमाणे
यज्ञꣳ रक्षाꣳसि जिघाꣳसन्ति यज्ञमुखꣳ रुक्मो यद्रुक्मं व्याघारयति यज्ञमु-
खादेव रक्षाꣳस्यप हन्ति पञ्चभिर्व्याघारयति पाङ्क्तो यज्ञो यावानेव यज्ञस्त-
स्माद्रक्षाꣳस्यप हन्त्यक्ष्णया व्याघारयति तस्मादक्ष्णया (५) पशवोऽङ्गानि
प्र हरन्ति प्रतिष्ठित्यै—५) [वनस्पतयोदक्षिणतो धत्त एन मक्ष्णया पञ्च च]
॥ ७ ॥ स्वयमातृण्णामुप दधातीयं वै स्वय मातृण्णेमामेवोप धत्तेऽ
श्वमुप घ्रापयति प्राणमेवास्यां दधात्यथो प्राजापत्यो वा अश्वः प्रजापतिनै-
वाग्निं चिनुते प्रथमेष्टकोपधीयमाना पशूनाञ्च यजमानस्य च प्राणमपि दधा-

तिस्वयमातृण्णा भवति प्राणानामुत्सृष्ट्या अथो सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्या
अग्नावग्निश्चेतव्य इत्याहुरेषवै (१) अग्निर्वैश्वानरो यद्ब्राह्मणस्तस्मै प्रथमामि-
ष्टकां यजुष्कृतां प्रयच्छेत्तां ब्राह्मणश्चोपदध्या तामग्नावेव तदग्निं चिनुत ईश्वरो
वा एष आर्तिमार्तोर्योऽविद्वानिष्टकामुप दधाति त्रीन् वरान् दद्यात् त्रयो वै
प्राणाः प्राणनाꣳ स्तृत्यै द्वावेव देयौ द्वौ हि प्राणावेकं एव देय एको हि
प्राणः पशुः (२) वा एष यदग्निर्न खलु वै पशव आयवसे रमन्ते दूर्वेष्टु-
कामुप दधाति पशूनां धृत्यै द्वाभ्यां प्रतिष्ठित्यै काण्डात्काण्डात्प्र रोहन्ती-
त्याह काण्डेन काण्डेन ह्येषा प्रतितिष्ठत्येवा नो दूर्वे प्र तनु सहस्रेण शतेन
चेत्याह साहस्रः प्रजापतिः प्रजापतेराप्त्यै देवलक्ष्मं वै त्र्यालिखिता तामुत्त-
रलक्ष्माणं देवा उपा दधताधरलक्ष्माणमसुरा यम् (३) कामयेत